

БОЛОВСРОЛ,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ

JAPAN GOV
THE GOVERNMENT OF JAPAN

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

Save the Children

БАГШ/ЗӨВЛӨХИЙН ГАРЫН АВЛАГА

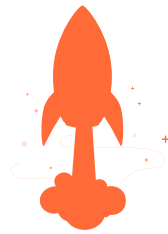
ХАРИЛЦАН СУРЪЯ
ХАМТДАА БҮТЭЭ

БАГ

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

2022

БАГШ/ЗӨВЛӨХИЙН ГАРЫН АВЛАГА

ХАРИЛЦАН СУРЪЯ
ХАМТДАА БҮТЭЭ

Дижитал хувилбарт шилжинэ.

ТӨСЛИЙН ТАЛААР ТОВЧ

Хүүхдийг Ивээх Сангаас Дэлхийн банк болон Япон улсын “Нийгмийн хөгжлийн сан”-гийн дэмжлэгтэйгээр хөдөө орон нутгийн хүүхэд, залуусын бүтээлч, энтрепренер сэтгэлгээг хөгжүүлэх зорилготой “Орон Нутгийн Өсвөр Үеийнхэнд Хувьд Хүний Ур Чадвар, Энтрепренершипийн Боловсрол Олгох” төслийг санаачлан, хэрэгжүүлж байна.

Төсөл нь Монгол Улсын баруун, зүүн, төвийн болон хангайн бүсийн төлөөлөл болох Ховд, Завхан, Өвөрхангай, Говьсүмбэр, Сүхбаатар аймгийн 25 сумын 14-25 насны 6,000 хүүхэд залуучуудад хүрч, 2020-2023 онд хэрэгжинэ.

ISBN:

©Хүүхдийг Ивээх Сан 2022

Энэхүү сургалтын гарын авлага нь Хүүхдийн Ивээх Сангийн Монгол дахь хөтөлбөрийн өмч бөгөөд худалдаалах болон албан ёсны зөвшөөрөлгүйгээр хэвлэн олшруулах, дахин хэвлэхийг хориглоно.
Нэмж засварласан хоёр дахь хэвлэл.

Номын дизайн: **Номун Ерөөл ХХК**

Талархал

Төслийг санаачлан хэрэгжүүлэгч Хүүхдийг Ивээх Сангийн Монгол дахь хөтөлбөрөөс энэхүү “Энтерпрентшипд Суурилсан Хувь Хүний Ур Чадварыг Хөгжүүлэх” (ESEL) сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулсан төслийн зөвлөхүүддээ гүн талархал илэрхийлье.

Хатагтай **Барбара Фриймэн**

Хувь Хүний Ур Чадвар, Энтерпрентершипийн Олон Улсын Зөвлөх

Ноён **Эрдэнэбатын Бат-Орших**

Энтерпрентершипийн Үндэсний Зөвлөх

Хатагтай **Пүрэвдоржийн Оюунаа**

Боловсролын Үндэсний Зөвлөх, Боловсролын Үндэсний Зөвлөх Багийн Ахлагч

Хатагтай **Сэдийн Санжаабадам**

Боловсролын Сэтгэл Судлалын Үндэсний Зөвлөх

Хатагтай **Амгалангийн Энхтогтох**

Сургалтын Агуулгын Үндэсний Зөвлөх

Хатагтай **Базарханы Харашаш**

Сургалтын Агуулгын Үндэсний Зөвлөх

ESEL хөтөлбөрийн сургалтад өөрсдийн боловсруулсан видео контентыг үнэ төлбөргүй ашиглах зөвшөөрөл олгож үнэтэй хувь нэмэр оруулсан дараах өгөөмөр сэтгэлтэй байгууллага, хувь хүмүүст гүн талархал илэрхийлж, ажилд нь амжилт хүсье.

WEMAKE - www.wemake.no

Lessons for SEL - www.lessonsforSEL.com

BBC Brainsmart - <http://www.bbc.co.uk/scotland/brainsmart>

Швейцарын Хамтын Ажиллагааны Газар - Залуучуудын Хөдөлмөр Эрхлэлтийг Дэмжих Төсөл - <https://www.eda.admin.ch/countries/mongolia/en/home/representations/cooperation-office.html>

Хорват улсын CEDRA төрийн бус байгууллага - www.cedra.hr

Лантуун Дохио ТББ - <http://lantuu.mn/lantuuuu/>

SPROUTS LEARNING Компани - www.sproutsslchools.com

Ноён Evelio Pereira - www.epicster.com

Strategyzer AG Компани - www.strategyzer.com

Pinellas захиргааны байгууллага - <http://www.pinellascounty.org/>

Орхон аймгийн Баян-Өндөр сум - www.bayan-undur.mn **болон**

Жаргалант сумын ЗДТГ <http://www.erdenet.mn/lavlah/organ.php?id=130800005>

Жижиг Дунд Үйлдвэрийг Хөгжүүлэх Сан - www.smefund.gov.mn

Мандал Даатгал ХХК - www.mandal.mn

АГУУЛГА

НЭР ТОМЪЁОНЫ ТАЙЛБАР	8
БАГШ/ЗӨВЛӨХӨД ЗОРИУЛСАН ТЭМДЭГЛЭЛ	10
СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ	13
Хөтөлбөрийн зорилго, зорилт	13
Хөтөлбөрийн суралцахуйн онолын үндэс	13
Сургалтын арга зүй	17
Сургалтын нэмэлт стратеги	19
Хөтөлбөрийн агуулга ба суралцагчийн мэдлэг, чадвар сэтгэлгээний уялдаа	23
СУРАЛЦАГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ	26
СУРГАЛТЫН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	38
СУРГАЛТЫН ЦАГИЙН ХУВААРЬ	43
СЭДЭВ 1: МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР	46
1.1 Хувь хүний сэтгэл хөдлөл, өөртөө итгэх итгэл	47
1.2 Хамтрагчийн хувь хүний онцлогийг таних	51
1.3 Цагийн менежмент	58
СЭДЭВ 1-ИЙН ҮНЭЛГЭЭ	62
СЭДЭВ 2: ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА	63
2.1 Энтрепренершип гэж юу вэ?	64
2.2 Энтрепренершипийн арга замууд	68
2.3 Энтрепренершипийн оролцогч талууд	72
СЭДЭВ 2-ЫН ҮНЭЛГЭЭ	74
СЭДЭВ 3: ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ХЭРЭГЦЭЭ, БОЛОМЖУУД	75
3.1 Тухайн орон нутаг, бүлэг нөхөрлөл, иргэдийн хэрэгцээг тодорхойлох	76
3.2 Ялгаатай хэрэгцээг таних	80

3.3 Хэрэгцээг хангаж буй туршлагыг илрүүлэх, өөрсдийн санааг хөгжүүлэх 84

СЭДЭВ 3-ЫН ҮНЭЛГЭЭ 88

СЭДЭВ 4: Энтрепрайс ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ 89

4.1 Энтрепренершип санаа хөгжүүлэх, түүнийг хэрэгжүүлэх арга зам, боломж, саад бэрхшээл 90

4.2 Санхүүгийн нөөц 94

4.3 Бизнес төлөвлөлт 101

4.4 Төслийг хэрэгжүүлэхэд тулгарах эрсдэл, түүнийг бууруулах арга зам 105

СЭДЭВ 4-ИЙН ҮНЭЛГЭЭ 108

СЭДЭВ 5: Энтрепрайс ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ 109

5.1 Энтрепрайс төслийн хэрэгжилтийн зохион байгуулалт 110

5.2 Энтрепрайс төслийн явц, үр дүнгийн тандалт 114

5.3 Төслийг үнэлж дүгнэх 117

СЭДЭВ 5-ЫН ҮНЭЛГЭЭ 122

СЭДЭВ 6: Энтрепрайс ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ 123

6.1 Төслийг сайжруулах 124

СЭДЭВ 7: ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ 126

7.1 Шинэ төсөл боловсруулахад бэлтгэх 127

ХАВСРАЛТ 1. Өөрийгөө таньж мэдэх тухай 131

ХАВСРАЛТ 2. ЦАГ ТӨЛӨВЛӨЛТ ЯАГААД ЧУХАЛ ВЭ? 132

ХАВСРАЛТ 3. Энтрепренершип ойлголт, хамрах хүрээ 133

ХАВСРАЛТ 4. Энтрепрайс санаануудын жагсаалт 141

ХАВСРАЛТ 5. Хүүхдийг ивээх сангийн “Энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадвар” төслийн зарим шалгуур үзүүлэлтийн жишээ 142

НЭР ТОМЪЕОНЫ ТАЙЛБАР

ENTERPRISE

Нийгэм, хүмүүнлэг болон экологийн чиглэлийн бизнесийн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлдэг этгээд. Ихэвчлэн мөнгө олох зорилготой бизнесийн болон бусад хэлбэрийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг этгээд (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/enterprise>)

BUSINESS ENTERPRISE

Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний үйлдвэрлэл болон борлуулалттай холбоотой үйл ажиллагаа эрхлэн ашиг олдог этгээдийг хэлнэ. (<https://bizfluent.com/about-6721330-business-enterprise-.html>)

SOCIAL ENTERPRISE

Зөвхөн ашиг олох зорилгоор бус, нийгмийн сайн сайхны төлөө явуулж буй нийгэм, хүмүүнлэг болон экологийн чиглэлийн үйл ажиллагаа. (Гарааны бизнес, түүнтэй холбогдох нэр томъёоны тайлбар толь, 2016)

ENTREPRENEUR

Ажил олгогч,
Бизнес эрхлэгч

Шинэ аж ахуй, бизнес, нийгмийн тустай үйл ажиллагаа эхлүүлэх болон зохион байгуулах санхүүгийн эрсдэлийг үүрч буй хүнийг хэлнэ. (Cambridge International AS and A Level Business Coursebook Third Edition. Peter Stimpson and Alastair Farquharson. Page 11)

ENTREPRENEURSHIP

Бүтээлчээр сэтгэж, шинэ зүйл санаачлан, ашиг олох зорилгоор бизнес эрхлэх үйл ажиллагаа. (Гарааны бизнес, түүнтэй холбогдох нэр томъёоны тайлбар толь, 2016)

MONEY

Мөнгө

Үнэ цэнээ хадгалдаг, төлбөрийн хэрэгсэл болон өртгийн хэмжүүрийн үүрэг гүйцэтгэдэг хэрэгсэл юм. (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/money>)

INCOME

Орлого

Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг худалдан авагчдад зарж борлуулснаас олох мөнгө. (Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны тайлбар толь, Монголбанк, 2015)

EXPENSE

Зардал

Ямар нэгэн зүйлийг олж авах, худалдан авахад төлж буй дүн. (Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны тайлбар толь, Монголбанк, 2015)

RISK

Эрсдэл

Мөнгөө алдах, алдагдал хүлээх магадлал, мөн тодорхой бус байдлыг хэлнэ. (Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны тайлбар толь, Монголбанк, 2015)

SAVING

Хадгаламж

Санхүүгийн дансанд хуримтлуулахаар байршуулсан мөнгөн хөрөнгө (Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны тайлбар толь, Монголбанк, 2015)

INSURANCE

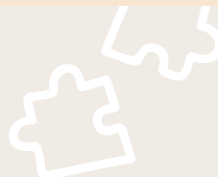
Даатгал

Даатгалын компаниас эд хөрөнгө, эрүүл мэнд, амь насанд хохирол учирвал нөхөн төлбөр олгох баталгаа. Даатгалд хамрагдахын тулд зохих хураамжийг төлснөөр энэхүү баталгааг худалдан авна. (Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны тайлбар толь, Монголбанк, 2015)

MIND MAPPING

Оюуны зураглал

Энэ нь ямар нэг бүтэц эсвэл дарааллын тухай бодолгүйгээр өөрийн оюун бодлоо зохион байгуулах хялбар арга бөгөөд ямар нэг асуудалд дүн шинжилгээ хийх, сэргээн санахын тулд бодлоо зураглах боломжийг олгодог. Оюуны зураглалаар дамжуулан гол асуудалтай холбоотой санаа, ухагдахуун болон үзэл санааг шугаман бус график ашиглан илэрхийлж чаддаг.

БАГШ/ЗӨВЛӨХӨД ЗОРИУЛСАН ТЭМДЭГЛЭЛ

Энэхүү гарын авлага нь энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх сургалтын багш/зөвлөхөд сургалтыг удирдан зохион байгуулах, суралцагчдын танхимын болон танхимын бус үйл ажиллагааг чиглүүлэх, зөвлөхөд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой болно.

Гарын авлагын эхний хэсэгт сургалтын хөтөлбөрийн талаарх тайлбар, суралцахуйн онолын үзэл баримтлал, сургалтын арга зүйн онцлог багш юуг анхаарах, сургалтын зохион байгуулалт, түүнийг сургуулийн, багшийн болон суралцагчдын түвшинд хэрхэн хангах, үнэлгээг хэрхэн хийх талаарх агуулгыг тусгасан болно.

Гарын авлагын дараагийн хэсгүүд нь сургалтын хөтөлбөр дэх **7 сэдэв**, түүний **18 дэд сэдвийн** дагуу бичигдсэн бөгөөд дэд сэдэв бүрээр сургалтын зорилго, сургалтад ашиглах хэрэглэгдэхүүн, бэлтгэл, үйл ажиллагаа бүрийг багш, зөвлөхүүд хэрхэн удирдан чиглүүлэх, ямар асуулт асуух, даалгавар гүйцэтгүүлэх, дараагийн сургалтын бэлтгэлийг хэрхэн хангах, танхимын бус сургалтыг хэрхэн зохион байгуулах чиглэлийн талаарх тайлбарыг агуулсан болно. Тодруулбал, дэд сэдэв бүрээр дараах байдлаар багш/зөвлөхөд дэмжлэг үзүүлэхээр бичигдсэн. Үүнд:

1. Дэд сэдэв бүрийн зорилго буюу суралцагчдад ямар чадвар, мэдлэг эзэмшүүлэх, сэтгэлгээ төлөвших
2. Тухайн сургалтад ашиглагдах нөөц хэрэглэгдэхүүн, материалын жагсаалт
3. Тухайн сургалтад багшийн анхаарах асуудлууд. Энд ялангуяа багш нар ажиглалтын хуудас ашиглан суралцагчдын хувь хүний ур чадварын илрэлийг ажиглах, түүний дагуу тухайн суралцагчийг чиглүүлэх нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлэхэд анхаарах хэрэгтэй.
4. Тухайн сургалт танхимд болон танхимаас гадуур хэдэн минут үргэлжлэхийг тодорхойлсон бөгөөд энэ хугацаанд ямар үйл ажиллагаа, сорил, даалгавар, төсөл гүйцэтгэхийг тайлбарласан болно.
5. Үүний дараа үйл ажиллагаа тус бүртэй холбоотой нэмэлт тайлбар, багшийн асуух асуултын санаа,

сорил, даалгавар, төслийг чиглүүлэх удирдамж, суралцагчийн гарын авлага дахь ажлын хуудас, хүснэгт, төслийн бүрэлдэхүүн зэргийг үзүүлээ.

6. Тухайн дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчийн ямар мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг, ямар аргаар сургалтын явцад үнэлэх тухай саналаа тусгасан.
7. Дараагийн сургалтын бэлтгэлийг хэрхэн хангах
8. Багийн менежерүүдтэй хэрхэн ажиллах

Түүнчлэн зарим дэд сэдвүүдэд шинээр орох ухагдахуунтай холбоотой нэмэлт мэдээллийг оруулсан.

Сэдэв бүрийн төгсгөлд суралцагчдын эзэмшсэн **мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг үнэлэх сорилуудыг** оруулсан бөгөөд үүнийг суралцагчид болон багш хэрхэн гүйцэтгэх талаарх агуулгыг мөн үзэж болно.

Гарын авлагын **хавсралт** хэсэгт сургалтын явцад багшид зайлшгүй ашиглах бичвэр, слайд, зарим санаануудыг тусгасан.

Энэхүү гарын авлага нэмэлт хэрэглэгдэхүүнтэй. Эдгээр нь сургалтын явцад ашиглах **видеоууд, илтгэлийн слайдууд** бөгөөд эдгээрийг хэрхэн, хэзээ ашиглахыг гарын авлагад тодорхой тусгасан болно.

Багшийн гарын авлагыг суралцагчийн дасгал ажлын номтой хамт хэрэглэнэ.

Багш сургалтыг зохион байгуулахдаа энэхүү гарын авлагад баригдах шаардлагагүй бөгөөд **өөрийн санаа, арга зүйгээр баяжуулах** боломжтой.

Энтрепренер сэтгэлгээ болон чадвар нь энтрепренершипийн бодит үйл ажиллагаа, төслийг суралцагч өөрөө хийж гүйцэтгэж байж сайн сурна¹. Тиймээс энэхүү сургалтын үйл ажиллагаа суралцагчдын идэвхтэй оролцоо, багийн ажиллагаа, суралцагч-суралцагч болон суралцагч-багш/зөвлөхийн хоорондын харилцаанд түшиглэн тухайн орон нутгийн нийгмийн болон бизнесийн орчны бодитой хэрэгцээ, тулгамдаж буй асуудлын шийдлийг багаараа хамтран олон янзын байдлаар эрэлхийлэх үйл ажиллагаанд тулгуурлана гэдгийг анхаараарай. Энтрепренершипийн үйл ажиллагаа нь багшийн болон суралцагчийн гарын авлагад алхам алхмаар тусгагдсан учраас багш та сургалтын явцад суралцагчийн хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэхэд голлон анхаарах шаардлагатай.

Сургалтын явцад суралцагчдад мэддэг, чаддаг зүйлээ ашиглах боломжийг олгох хэрэгтэй. Хичээл эхлэхээс өмнө тэдний өмнөх мэдлэг, чадвар, туршлагыг тандаж мэдэхгүй, чадахгүй асуудалтай тулгарсан ч түүнийг шийдэх явцад ямар нэг зүйл заавал сурч байдаг гэдгийг сануулаарай. Суралцагчид асуудал шийдвэрлэгч болж хөгжих ёстой. Суралцагчдын үйлдэл, тайлбар, асуултын хариултыг шууд буруу гэж шүүлгүйгээр **“яагаад”** гэж байнга асууж байгаарай. Тэдний аливаа асуудлыг харах өнцөг таныхтай ижил байх албагүй гэдгийг санаарай. Сургалтын бүхий л үйл ажиллагаа тэднийг “хайрцагнаас” гадуур боддог, үйлддэг, сэтгэдэг болгоход чиглэх хэрэгтэй. Тэгж байж тэд өөртөө итгэлтэй, асуудлыг олон талаас харж дүгнэдэг, бусдыг ойлгодог, өөрийн үйлдлийн зөв бурууд дүгнэлт хийдэг, бусдыг сонсдог болж хөгжинө. Эдгээр нь хувь хүний маш чухал ур чадвар юм шүү.

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

Бэрхшээлтэй тулгарч буй суралцагчдад шууд туслах гэж бүү оролд. Түүний оронд өөрөө алдаагаа олж харах, юунаас болоод бэрхшээлтэй байгаагаа таньж мэдэхэд туслах, сэдэлжүүлэх асуулт асуух, шийдлээ олох алхмуудыг нь чиглүүлэх замаар өөрөө амжилтад хүрэхэд нь туслаарай.

Сургалтын явцад багшийн үүрэг бол суралцагчдыг ямар нэг агуулгыг мэддэг, гарын авлага дахь даалгаврыг гүйцэтгэж чаддаг, багшийн зааснаар бодож сэтгэдэг болгох биш ямар ч асуудал байсан түүний учир шалтгаан, шийдлийг өөрөө **“боддог”, “эргэцүүлдэг”, “дүгнэдэг”, “өөрийн үйлдлийн үр дагаврыг хянадаг, удирддаг”, “бусадтай хамтардаг”** болоход тусалж дэмжих нь чухал юм.

Төгсгөлд нь хэлэхэд энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадвар хөгжүүлэх сургалт таны мэргэшсэн судлагдахуун биш учраас та орон нутгийн бизнес эрхлэгчид, туршлагатай хүмүүс, зөвлөх, менторууд, хамт ажилладаг багш нартай зөвлөлдөж, хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх стратегийн талаар мэдээллийн төрөл бүрийн нээлттэй эх сурвалж ашиглан өөрийгөө тасралтгүй хөгжүүлэхийг хичээгээрэй. Нэг талаар энэ нь танд энэ сургалтыг удирдан чиглүүлэхэд хэрэгтэй ч гэсэн нөгөө талаар таны өөрийн амьдралд үнэлж баршгүй их ач холбогдолтой байх болно.

Танд амжилт хүсье.

Танхимын
сургалтын үйл
ажиллагаа

Танхимын бус
сургалтын үйл
ажиллагаа

СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ

Хөтөлбөрийн зорилго, зорилт

Сургалтын хөтөлбөр нь **орон нутгийн 14-25 насны хүүхэд залуучуудад** бие дааж ажил хөдөлмөр эрхлэх, энтрепренершипийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх зорилготой.

Энэхүү сургалт нь **энтрепренершип** болон хувь хүний ур чадвар буюу англиар **“Socio-Emotional Skill”** гэсэн 2 томоохон үзэл баримтлалтай байгаа юм. Нэг талаас суралцагчдад бие дааж ажил хөдөлмөр эрхлэх, энтрепренершипийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээ нөгөө талаас түүнд шаардагдах хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлнэ. Энэ нь та бүхний заадаг математик, түүх гэх мэт суралцахуйн зорилт нь тухайн судлагдахуунтай холбоотой мэдлэг, чадвар байдаг хичээлээс нэлээд ялгаатай гэдэг нь та бүхэнд илэрхий байгаа бизээ. Ийм учраас суралцахуйн онол нь уламжлалт сургалтын суралцахуйн онолоос ялгаатай байх шаардлагатай.

Энтрепренершип гэдэг нь нийгмийн, соёлын, бизнесийн ямар нэг үнэт зүйлийг бий болгох чиглэлээр шинэ, инновацлаг санаа дэвшүүлэх, боломжийг эрэлхийлэх процесс юм. Энтрепренершипийн сургалт нь товчоор хэлбэл суралцагчдад шинэ, инновацийн мэдлэг, үнэт зүйл, зан үйл бүтээх, түүнийг хэрхэн бүтээх арга зам, ур чадварт суралцахад чиглүүлэх, дэмжих үйл явц юм.

Хөтөлбөрийн суралцахуйн онолын үндэс

Энтрепренершипд математик, хими, физик, нийгэм судлал, бизнес судлал зэрэг судлагдахууныг дан дангаар нь авч үзэх боломжгүй. Энэ нь суралцагчдаас нийлмэл ур чадвар шаарддаг, агуулгын хувьд интеграцчилагдсан, суралцагчдын хамтын ажиллагаа, зөвшилцөл, шийдвэр гаргалтыг нэлээд их шаарддаг, төсөлт хэлбэрийн даалгавартай, сурах үйлийн явцыг чухалчилдаг (Lackeus, 2015). Энтрепренершип нь ямар нэг үйлийн системийн үндсэн ухагдахууныг дахин тодорхойлох, тухайн үйлийн өмнөх хэлбэрээс илүү өргөн хүрээний боломжийг багтаах, үйлийн сэдэл бий болгох замаар хамтаараа хувирган өөрчлөх эсвэл өргөтгөх үйл явц юм (Engeström 2003, pp. 30-31). Энэ нь илүү шинэлэг, инновацлаг, хүмүүсийн олон янзын туршлага, дадлаар тодорхойлогддог ба суралцагчдад хараахан “бий болоогүй”, урьдчилан мэдэх боломжгүй тэр нөхцөл байдалд ажиллаж, амьдрах ур чадварыг хөгжүүлдэг. Ийм учраас энтрепренершипд **Экспансив** суралцахуйн

онол хамгийн тохиромжтой байдаг (Illeris, K. 2007). Энэ нь нийгмийн тодорхой хэсгийн соёл, итгэл үнэмшлийг шинэ соёл, үнэт зүйл болгон өөрчлөх эсвэл цоо шинээр бүтээх, тэднийг бусадтай олон янзын байдлаар хамтран суралцах боломжийг олгодог, илүү шинэлэг, инновацлаг, хүмүүсийн янз бүрийн туршлага, дадлаар тодорхойлогддог онол юм. Суралцахуйн энэ онол суралцагчдад хараахан “бий болоогүй”, урьдчилан мэдэх боломжгүй нөхцөл байдалд ажиллах, сурах боломжийг олгодог. Энэ утгаараа суралцагчдад эргэлзэх, асуулт асуух, нэгэнт тогтсон жишиг, нормд шүүмжлэлтэй хандах, үр дүнтэй байдлаар өөрчлөх гэж оролдох, асуудлыг олон талаас харах, учир шалтгаан, үр дагаврыг эргэцүүлэх, шинэ загвар санааг санал болгох, практикт турших гэх мэт суралцахуйн “хэвшмэл бус” үйл, сэтгэлгээг дэмжиж өгдөг тодорхой цикл бүхий сурах үйл ажиллагаатай үзэл баримтлал юм.

Экспансив суралцахуйн онол нь 3 онцлогтой. Үүнд:

1.

Суралцахуй гэдэг нь утга учиртайгаар ямар нэг зүйлийг бүтээдэг, ингэхдээ танин мэдэхүйн арга хэрэгслийн хэрэглээг бүтээдэг үйл явц

2.

Суралцахуй гэдэг нь суралцагчийн харилцан яриа, оролцоо, хамтын ажиллагааны үр дүнд явагддаг үйл явц

3.

Суралцахуй гэдэг нь одоо байгаа практикт эргэлзэх, асуулт асуух, шүүмжлэлт байр сууринаас хандах замаар шинэ санаа, эд зүйл, зан үйлийг бүтээдэг үйл явц

Энэ онолоор суралцахуй нь дараах 7 үйл ажиллагаагаар (Зураг) явагдах бөгөөд эдгээр нь суралцагчдад дан ганц энтрепeneurshipийг бий болгохоос илүү түүнд шаардагдах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжийг олгодог байна.

Эдгээр үйл ажиллагаа нь: ➔

1. Эхлээд одоо байгаа практик эсвэл үзэл санааны талаар асуулт асуух, **шүүмжлэлтэй хандах**, магадгүй **хүлээн зөвшөөрөхгүй** байх замаар шинэ мэдлэг, чадвар, зан үйл бүтээх суралцахуйн хэрэгцээг тодорхойлох

2. Нөхцөл байдлын талаар **“яагаад”** гэж асуух, тайлбарлах замаар учир шалтгааны дүн шинжилгээ хийх. Энэ нь 2 талтай үйл ажиллагаа юм. **Нэгдүгээрт** тухайн нөхцөл байдал өдий хүртэл яаж бий болсон буюу түүхэн хөгжил талаас нь харах, **хоёрдугаарт** тухайн нөхцөл байдлын өдөр тутмын практик болон түүнийг хэрэгжүүлэгч хүмүүсийн зохицуулалтад илэрч байгаа зөрчлийн талаарх эмпирик нотолгооны шинжилгээ хийх

3. Тухайн нөхцөл байдал дахь **практик үйлийн учир шалтгааныг илрүүлснээр** шинэ загвар, санаа боловсруулах буюу нээлт хийх

4. Шинэ загвар, санаагаа **практикт туршиж сорих**, түүнийхээ хязгаарлагдмал байдал, боломж, үйл ажиллагааг **үнэлж дүгнэх** замаар тохируулга хийх

5. Шинэ загвар, санаагаа **практикт хэрэгжүүлж** илүү **сайжруулах**

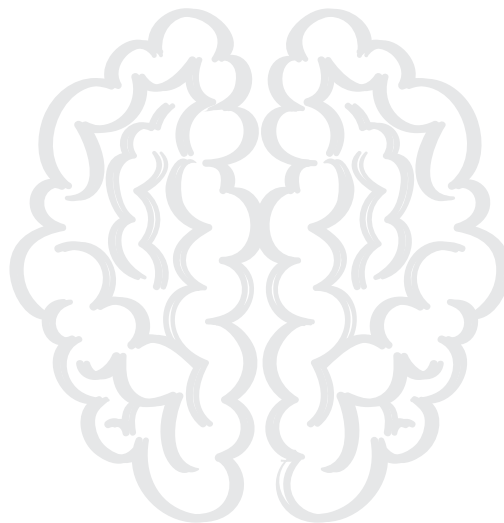
6. Шинэ загвар, санааныхаа талаар, мөн **юу сурсан** талаараа эргэцүүлж, **цаашид юу сурах** шаардлагатайгаа тодорхойлох

7. Загвар, санаагаа эцэслэн боловсруулж, **практикт тууштай хэрэглэх**, бусдад санал болгох, **түгээн дэлгэрүүлэх**

Дээрх 7 циклт үйл ажиллагаа нь суралцагчдад энтрепренершипийн суурь ойлголт, аливаад шүүмжлэлтэй хандах, багаар ажиллах, бусадтай харилцах, төлөвлөх, алдаанаасаа суралцах, бүтээлч шинэлэг байх, тасралтгүй оролдох, боломжийг эрэлхийлэх, түүний хязгаарлагдмал байдлыг таньж мэдэх, эрсдэлийг урьдчилан харах, асуудалд судалгаа шинжилгээтэй хандах сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой. Хамгийн гол нь багш эдгээр 7 үйл ажиллагааг алгасах, орхигдуулахгүй байх нь чухал.

Харин үйл ажиллагааны цикл бүр дэх ажилбар, даалгавар, сорилуудыг сайжруулах, нэмэх боломжтой.

Энтрепренершип сургалтад багшийн үүрэг хамгийн чухал байдаг учраас багш өөрөө шинийг санаачлагч, бүтээгч, энтрепренер сэтгэлгээтэй, асуудлыг шийдэх, хязгаарлагдмал нөөцийг үр ашигтай, оновчтой ашигладаг энтрепренерүүд байх нь сургалт амжилттай байх үндэс юм шүү (European Commission, 2014; Heinonen & Poikkijoki, 2006; Peltonen, 2015).

7 Үйл ажиллагаа

СУРГАЛТЫН АРГА ЗҮЙ

Суралцагчдын хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэхэд хамгийн үр дүнтэй арга нь тэднийг бие биетэйгээ идэвхтэй харилцах, өөрийн санаа, хийсэн зүйлээ танилцуулах, илтгэх, үйл ажиллагаагаа зохион байгуулах, асуудлын учир шалтгааныг эрэлхийлэх, шинжлэн судлах, эргэцүүлэх, бодит амьдралын асуудлыг шийдэхэд татан оролцуулах явдал юм.

Эдгээр ур чадварыг төсөлд суурилсан сургалтаар хөгжүүлэх боломжтойг олон судалгааны үр дүн харуулдаг. Жишээ нь төсөлд суурилсан сургалт нь суралцагчид бодит орчны асуудалд тулгуурласан нийлмэл даалгаврыг гүйцэтгэх замаар асуудал шийдвэрлэх, шийдвэр гаргах, шинжлэн судлах чадвараа хөгжүүлэх боломжтой бөгөөд төсөл гүйцэтгэснээр ямар нэгэн үр дүнд хүрч түүнээсээ сэтгэл ханамжийг мэдэрч, сурах үйлдээ илүү урам зоригтой ханддаг гэж АНУ-ын эрдэмтэн Томас дүгнэсэн байдаг.

Төсөлд суурилсан сургалт дараах давуу талтай байдаг (Railsback, 2002). Үүнд:

a) Хүүхэд, залуучуудыг ажлын байранд бэлтгэдэг.

Төсөлд суурилсан сургалтын явцад суралцагчид ажлын байранд зайлшгүй шаардлагатай хамтран ажиллах, төлөвлөлт хийх, шийдвэр гаргах, цагийн менежменттэй байх гэсэн ур чадварыг эзэмшдэг.

b) Сурах хүсэл, тэмүүллийг бий болгодог.

Төсөлд суурилсан сургалтыг явуулснаар суралцагчдын хичээлд хамрагдалт, оролцоо, гэрийн даалгавраа гүйцэтгэх урам зориг нэмэгддэг.

c) Сургуулийг бодит амьдралд илүү ойртуулж, холбодог.

Суралцагчид төсөл гүйцэтгэх явцдаа өмнө сурсан мэдлэг, чадвараа сэргээн санаж, өөр нөхцөл байдалд ашиглах, илүү дээд түвшинд сэтгэх ур чадвар хөгждөг.

d) Хамтран ажиллуулах замаар мэдлэг бүтээх боломж олгодог.

Суралцагчдыг хамтаар ажиллуулах нь тэдэнд нэг нэгнийхээ шинэ санааг хөгжүүлэх, өөрийн санал, бодлоо илэрхийлэх, зөвшилцөх замаар шийдэлд хүрэх гэх мэт ажлын байранд шаардлагатай ур чадварыг эзэмшдэг.

e) Нийгмийн болон харилцааны ур чадварыг нэмэгдүүлдэг.

Суралцагчид багийн гишүүдтэй яаж харилцахад сурдаг. Энэ нь тэдний нийгмийн болон харилцааны ур чадварыг аажмаар хөгжүүлж, өөр өөр бодол санаа, үзэл бодолтой хүмүүстэй харилцах ур чадвар хөгждөг.

f) Асуудал шийдвэрлэх ур чадварыг нэмэгдүүлдэг.

Баг дотроо заримдаа үл ойлголцол гарч болно. Үүнийг багаар ажиллах явцдаа шийдэхээс өөр аргагүй нөхцөл байдалд хүрдэг учраас тэдний тулгарсан асуудлыг шийдэх ур чадвар нэмэгддэг.

g) Өөртөө итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх.

Суралцагчид өөрийн үйл ажиллагаагаа ямар нэг зүйлд хүрснээрээ өөрөөрөө бахархах сэтгэл төрдөг.

h) Суралцагчдад өөрийнхөө давуу талд тулгуурлан аливаа зүйлийг олон талт байдлаар гүйцэтгэх, практикт нийцтэй шийдэл гаргах, дижитал технологийг ашиглах боломж олгодог.

Нөгөө талаас экспансив суралцахуйд суралцагчид практикийн асуудалд шүүмжлэлт байр сууринаас хандаж, түүнийг сайжруулах, хөгжүүлэх шинэ санаа боловсруулах, түүнийгээ турших, боломжийг тодорхойлоход хамтаараа хүчин чармайлт гаргадаг учраас энэ суралцахуйг удирдан чиглүүлэх, хөтлөхөд төсөлд суурилсан арга зүй хамгийн тохиромжтой.

Төсөлд суурилсан арга зүйгээр сургалтыг удирдан чиглүүлэхэд ямар төсөл сонгох вэ? гэдэг чухал асуудал байдаг. Энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх сургалтын хөтөлбөрт төслийн удирдамжийг урьдчилан боловсруулсан учир удирдамжийн дагуу суралцагчдаар гүйцэтгүүлэх, шаардлагатай бол нэмэлт дэмжлэг үзүүлэх замаар тэдний хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэхэд анхаарна.

Төсөлд суурилсан сургалтын явцад суралцахуйн дараах элементүүдийг заавал хэрэгжүүлэх бөгөөд суралцагчдын үйл ажиллагаанд эдгээр элементийг тусгах нь чухал. Үүнд:

1. Тухайн орон нутгийн нийгэм болон жижиг дунд бизнес эрхлэгчид, иргэдийн хэрэгцээ, тулгамдаж буй асуудлуудыг тодорхойлох
2. Хэрэгцээг хангах эсвэл асуудлыг шийдэх шийдлийг тасралтгүй эрэлхийлэх, олон хувилбараар шийдлийг боловсруулахыг оролдох
3. Дээрх шийдлүүд нь бодитой байх
4. Сургалтын явцад өөрийн сурч мэдсэнээ ашиглах
5. Асуудлын шийдлийг хэрэгжүүлэхэд тухайн орон нутаг дахь нөөц, боломжийн хүрэлцээтэй эсэхийг тодорхойлох
6. Суралцагч өөрийн дуу хоолойгоо илэрхийлэх, сонголтоо ухаалгаар, нөөц боломжид түшиглэн оновчтой хийх
7. Тухайн орон нутгийн хэрэглэгчид, үйлчлүүлэгчдийг оролцуулах замаар суралцагчдын оролцоотой сүлжээ бий болгох

Сургалтын явцад **14-18** насны хүүхдүүдэд бизнес эрхлэх, ашиг олох төслүүдээс илүүтэй сургуулийн орчинд суралцагчдын сонин гаргах, дотуур байрны суралцагчдад давтлага өгөх, суралцагчдад чиглэсэн хөгжүүлэх үйл ажиллагааг санаачлах, шинжлэх ухааны төсөл хэрэгжүүлэх гэх мэт санаачилгуудыг дэмжихэд анхаарах хэрэгтэй. Харин **19-25** насны залуучуудад ашиг олох, орлоготой байх чиглэлийн бизнесийн үйл ажиллагаануудыг хэрэгжүүлнэ.

Сургалтын нэмэлт стратеги

Энэхүү сургалт нь энтрепренершип болон хувь хүний ур чадвар гэсэн 2 үзэл баримтлалтай гэдгийг өмнө хэлсэн. Тийм учраас сургалтын явцад багш суралцагчдын өөрийн талаарх ойлголт, итгэл үнэмшил, өөртөө итгэлтэй байх, өөрийн болон бусдын сэтгэл хөдлөлийг таньж мэдэх, түүнийг удирдах, бусдыг хүндэтгэх, бусад суралцагчдын нийгэм, соёлын ялгаатай байдалд хүндэтгэлтэй хандах, өөрийгөө илэрхийлэх, бусдын байр сууринд өөрийгөө тавьж үзэх замаар бусдыг ойлгох, бусдыг анхааралтай сонсох, шаргуу байх, алдаанаасаа суралцах, ёс зүйтэй байх гэсэн хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн стратегийг тогтмол ашигладаг байх хэрэгтэй. Сургалтын үйл ажиллагааг багшийн болон суралцагчийн гарын авлагад алхам алхмаар тусгасан байгаа учраас багш, зөвлөхүүд сургалтыг удирдан чиглүүлэхэд төдийлөн бэрхшээл тулгарахгүй гэж найдаж байна. Харин сургалтын явцад багш дээрх хувь хүний ур чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэхэд голлон анхаарч шаардлагатай тохиолдолд дараах стратегийг хэрэглэдэг байх хэрэгтэй.

Тухайлбал,

► **1. Өөрийн сэтгэл хөдлөлөө мэдэрч, түүнийгээ удирдах.**

Багаар ажиллахад суралцагчдад янз бүрийн сэтгэл хөдлөл илэрнэ. Багш суралцагчдыг ажиглаж сэтгэл хөдлөл хүчтэй илэрч, тэр нь багийн үйл ажиллагаанд нөлөө үзүүлж байгаа тохиолдолд тухайн суралцагч, суралцагчдаас ямар сэтгэл хөдлөл мэдэрсэн, сэтгэл хөдлөлийн шалтгаанаа таньж мэдэх, энэ нь бусдад ямар нөлөө үзүүлсэн, хэрэв өөрөө энтрепелер байгаад хамт ажилладаг хүн нь ийм сэтгэл хөдлөл гаргавал яаж тайвшруулах, ойлголцох чиглэлээр асуулт асуух, дүрд тоглуулах гэх мэт стратегийг ашиглана. Шаардлагатай бол амьсгалын дасгал хийлгэх гэх мэт техникийг ашиглаж болно.

► **2. Бусад суралцагчдын нийгэм, соёлын ялгаатай байдалд хүндэтгэлтэй хандах.**

14-25 насны хүүхэд залуучуудын дунд бие биенээ нийгмийн байдал, соёлын ялгаанаас шалтгаалан хүндэтгэлгүй хандах асуудал байдаг. Ялангуяа багаар ажиллаж байхад нийгмийн байдлаас шалтгаалан үл ойшоох, сонсохгүй байх, чамд ийм зүйл байхгүй, эсвэл чи мэддэггүй гэх мэт хандлага гардаг. Үүнээс зайлсхийхийн тулд багш багуудыг үргэлж ажиглан хэн ямар үйл ажиллагааг түлхүү гүйцэтгэж байна, яагаад зарим суралцагчид оролцож чадахгүй байна, түүнийг өөр байдлаар гүйцэтгэж болох, ялангуяа багийн хуваарилалтыг ямар шалгуураар хийж байгаа, багийн гишүүдэд даалгасан ажлыг хийж гүйцэтгэхэд хэнээс ямар тусламж хэрэгтэй, түүнийгээ баг дотроо илэн далангүй ярилцдаг байхад чиглүүлэх шаардлагатай. Зарим тохиолдолд багийн суралцагчийн менежерийн² үүргийг солих гэх мэтээр бусдын байр сууринд өөрийгөө тавьж үзэх, улмаар түүний нөхцөл байдлыг ойлгоход чиглэсэн стратегийг хэрэглээрэй. Бие биенийхээ байр сууринд өөрийгөө тавьж үзэх замаар бусдыг ойлгох нь суралцагчдын хооронд эерэг, сайн нөхөрлөл, харилцаа үүсэх үндсэн хүчин зүйл болно.

► **3. Бусдыг сонсох, ярих.**

Суралцагчдад тэдний юу хийсэн, юу мэдэрч байгаа, юу хэлсэнд нь хэн нэгэн анхаарал хандуулж буйг мэдрэх нь сургалтын үйл ажиллагаанд сэтгэл зүрхээрээ оролцох, илүү сонирхолтой байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Суралцагчдыг бие биенээ таньж мэдэх, юу мэдэрч байгааг ойлгох, зөвлөхөд чиглүүлсэн стратегийг тогтмол хэрэглэх шаардлагатай. Суралцагчдыг багаараа ажиллаж байх үед дараах техникийг ашиглахыг үргэлж санал болгох, шаардлагатай бол багийн дүрэмд заавал тусгах хэрэгтэй.

Тухайлбал:

1. Бусад суралцагч ярьж байхад **нүд рүү нь харж, бүрэн анхаарал хандуулах**
2. Зөвхөн хэлж байгаа үг бус **ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгааг ажиглах**
3. Тухайн суралцагч ярьж дууссаны дараа өөрийн ойлголтоо **“чиний ярьснаас би ... гэж ойлголоо”** гэж баталгаажуулж байх
4. Тодруулах **асуулт асуух**
5. Ярьж байгаа зүйл, **сэтгэл хөдлөлөө хянаж** хариу үйлдэл үзүүлэх
6. Яриаг сонсож дууссаны дараа өөрийн саналаа хэлэх, **бусдын яриаг таслахгүй байх**

Сургалт бүрийн эхэнд **5 минут** орчим бие биеэсээ юу хийсэн, тэр нь ямар санагдсан гэх мэт асуулт бие биенээсээ асууж, ярилцдаг байх нь чухал бөгөөд энэ нь суралцагчдад ялангуяа ичимхий, бүрэг, өөртөө итгэх итгэл сул байдаг хүүхэд залуучуудад хэрэгтэй дасгал байдаг.

➤ 4. Өөрийгөө илэрхийлэх, илтгэл танилцуулах.

14-25 насны хүүхэд залуучуудын дунд өөрийгөө илэрхийлэхээс ичих, буруу хэлчих вий, бусад хүмүүс намайг дооглох вий гэсэн айдас элбэг байдаг. Суралцагчдыг өөрийгөө илэрхийлэх, илтгэл танилцуулах ур чадварыг хөгжүүлэхийн тулд илтгэлээ тавихын өмнө доорх хоёр асуултад хариулах байдлаар дасгал хийлгэх: 1. илэрхийлэх гэж буй гол санаанууд юу болох 2. яагаад тэдгээр санааг чухал гэж үзсэн. Энэхүү дасгалыг суралцагч бие дааж илтгэл тавих бол дор бүрнээ, багийн илтгэл бол багаараа нь хийж заншуулна. Мөн суралцагчийн хэлсэн санаа, үзэл бодолд шууд буруу, зөв гэж дүгнэхээс зайлсхийх, үүний оронд яагаад тэгж бодсон гэх мэт илүү нээлттэй асуулт асуухыг эрмэлзэх.

Өөрийгөө илэрхийлэхээс зайлсхийдэг ичимхий хүүхэд, залуучуудын сонирхдог зүйлийг олж мэдэхийг хичээгээрэй. Тэдний сонирхолд нийцсэн, хийх дуртай, хамгийн сайн чаддаг зүйлийг сургалтын үйл ажиллагаанд ашиглахыг оролдоорой. Хамгийн сайн чаддаг зүйлээрээ бусад суралцагчдад туслах боломжийг олго. Мөн тэднийг хамгийн яриасаг, нийтэч хүүхдүүдтэй нэг баг болгоорой. Тэдний үйл ажиллагаанд өдөр тутам анхаарал хандуулж, самбар арчих, тараах материал түгээх гэх мэт анги танхимд хөдөлгөөнтэй байдаг ажилд оролцуулаарай.

Багш суралцагчдыг үргэлж бие биенээсээ **ЧАМД ДААЛГАВРАА ГҮЙЦЭТГЭХЭД ЯМАР БЭРХШЭЭЛ БАЙНА? БИ, БИД ЯАЖ ТУСЛАХ ВЭ? ДААЛГАВРЫГ ГҮЙЦЭТГЭХ ӨӨР АРГА ЗАМ ЮУ БАЙЖ БОЛОХ ВЭ?** гэж үргэлж асуудаг “зуршилтай” болгоход маш сайн анхаарах хэрэгтэй. Багийн суралцагчид ямар нэг даалгаврыг амжилттай гүйцэтгэж эсвэл асуудлыг шийдэж хүссэн үр дүндээ хүрэхэд бие биендээ туслах нь маш чухал гэдгийг сайн ойлгуулах хэрэгтэй.

ХӨТӨЛБӨРИЙН АГУУЛГА БА СУРАЛЦАГЧИЙН МЭДЛЭГ, ЧАДВАР СЭТГЭЛГЭЭНИЙ УЯЛДАА

Сургалтын сэдвүүд нь дараах дэд сэдвүүдтэй байх ба энэ сэдвээр дамжуулан ямар мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэхийг дараах хүснэгтэд үзүүлээ.

СЭДЭВ	ДЭД СЭДЭВ	СУРАЛЦАГЧДЫН ЭЗЭМШИХ		
		МЭДЛЭГ	ЧАДВАР	СЭТГЭЛГЭЭ
1	1.1 Хувь хүний сэтгэл хөдлөл, өөртөө итгэх итгэл	Нийгмийн сэтгэл зүйн мэдлэг	Өөрийн хүчинд итгэх, өөрийгөө таних, сэтгэл хөдлөлөө тодорхойлох, хариу үйлдлээ мэдэх	Сэтгэлгээнийхээ онцлог, хэв шинжийг таньж мэдэх
	1.2 Хамтрагчийн хувь хүний онцлогийг таних		Өөрийнхөө талаарх ойлголтоо бодитойгоор тодорхойлох, баг бүрдүүлэх, багаар ажиллах, багийн үүргээ тодорхойлох, харилцах	Санаачилгатай байх
	1.3 Цагийн менежмент		Цагийн менежмент болон стрессээ удирдах	
2	2.1 Энтрепренершип гэж юу вэ?	Энтрепренершипийн суурь мэдлэг	Энтрепренершипийн нийгэм, соёлын орчлыг танин мэдэх, Бүтээлч байдал, инновацийн ур чадвар, Багаар ажиллах, Харилцах	Энтрепренершип сэтгэлгээ Нээлттэй хамтран ажиллах
	2.2 Энтрепренершипийн арга замууд			
	2.3 Энтрепренершипийн оролцогч талууд			
3	3.1 Тухайн орон нутгийн иргэд, бүлэг нөхөрлөлийн хэрэгцээг тодорхойлох	Дижитал мэдлэг, энтрепренершипийн суурь мэдлэг	Бүтээлч байдал, инновацийн ур чадвар, багаар ажиллах, харилцах, тунгаан бодох	Сониуч, санаачилгатай байх, энтрепренер сэтгэлгээ
	3.2 Ялгаатай хэрэгцээг таних			
	3.3 Хэрэгцээг хангаж буй туршлагыг илрүүлэх, өөрсдийн санааг хөгжүүлэх			

ЭНТРЕПЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

сэдэв	дэд сэдэв	СУРАЛЦАГЧДЫН ЭЗЭМШИХ		
		МЭДЛЭГ	ЧАДВАР	СЭТГЭЛГЭЭ
4	4.1 Энтерпренершипийн санааг хөгжүүлэх, түүнийг хэрэгжүүлэх арга зам, боломж, саад бэрхшээл	Энтерпренершипийн суурь мэдлэг	Энтерпренершипийн нийгэм, соёлын орчлыг танин мэдэх, Бүтээлч байдал, инноваци, Тунгаан бодох, Багаар ажиллах, харилцах,	Сониуч, санаачилгатай байх, тодорхойгүй нөхцөл байдал, хүчин чармайлт, шаргуу байдал
	4.2 Санхүүгийн нөөц	Санхүүгийн мэдлэг		
	4.3 Бизнес төлөвлөлт	Нөөцийг хуваарилах, ашиглах, хэрэгжилтийн төлөвлөгөөг боловсруулах, явуулах тухай мэдлэг		
	4.4 Төслийг хэрэгжүүлэхэд тулгарах эрсдэл, түүнийг бууруулах арга зам	Эрсдэлийг урьдчилан харах, түүнийг бууруулах талаарх мэдлэг		
5	5.1 Энтерпрайс төслийн хэрэгжилтийн зохион байгуулалт	Нөөцийн зохистой хуваарилалт, ашиглалт болон төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх тухай мэдлэг, Энтерпренершипийн суурь мэдлэг, санхүүгийн мэдлэг, дижитал мэдлэг	Энтерпренершипийн нийгэм, соёлын орчлыг танин мэдэх, Тунгаан бодох, Багаар ажиллах, харилцах,	Сониуч, санаачилгатай байх, тодорхойгүй нөхцөл байдал, эрсдэл, алдаанаас суралцах, хүчин чармайлт, шаргуу байдал
	5.2 Энтерпрайс төслийн явц, үр дүнгийн тандалт			
	5.3 Төслийг үнэлж дүгнэх			
6	6.1 Төслийг сайжруулах	Нөөцийн зохистой хуваарилалт, ашиглалт болон төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх тухай мэдлэг, бизнес төлөвлөлт, санхүүгийн мэдлэг, дижитал мэдлэг	Бүтээлч байдал, инноваци, Тунгаан бодох, Багаар ажиллах, харилцах,	Санаачилгатай байх, тодорхойгүй нөхцөл байдал, эрсдэл, алдаанаас суралцах, хүчин чармайлт, шаргуу байдал

7

7.1 Шинэ төсөл боловсруулахад бэлтгэх

Дээрх мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хэрэглэн багаараа болон бие дааж шинэ төсөл боловсруулах

Сургалтын явцад хийж гүйцэтгэх төслүүд нь өөрийгөө таних ⇨ багаатаних ⇨ үүргээ ухамсарлах ⇨ хэрэгцээг тандах, ⇨ хэрэгцээг хангаж буй практикийн алдаа, амжилтын шалтгааныг тодорхойлох ⇨ хэрэгцээнд хариу арга хэмжээ авах, тогтсон шийдлийг олох ⇨ түүний дагуу бизнес төсөл боловсруулах ⇨ түүнийгээ таниулж санал авах ⇨ турших ⇨ сайжруулах ⇨ хэрэгжүүлэх гэсэн дэс дараалалтай явагдаж байгааг анхаарах хэрэгтэй.

Энэхүү сургалтад хамрагдсанаар суралцагчид дараах үйл ажиллагаанд оролцох болно. Үүнд:

- ✓ Бие даан ажиллах
- ✓ Хос хосоороо ажиллах
- ✓ Багаар ажиллах
- ✓ Кейсүүдийг цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх
- ✓ Танхимаас гадуур суралцах
- ✓ Орон нутгийн аж ахуй, иргэдийн төлөөллийг сургалтад урилгаар оролцуулах
- ✓ Энтрепрайсын үйл ажиллагааг зохион байгуулах
- ✓ Илтгэл, танилцуулга хийх
- ✓ Мэдээлэл харилцааны технологи ашиглах

СУРАЛЦАГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Суралцагчийн зорилтот мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэхэд үнэлгээ маш чухал үүрэгтэй.

Үнэлгээ нь суралцагчийн өөрийн үнэлгээ, найз нөхдийн үнэлгээ, багшийн үнэлгээнээс бүрдэнэ. Суралцагчийн өөрийн болон найз нөхдийн үнэлгээний хуудсыг гарын авлагын сэдэв бүрийн дараа оруулсан байгаа бөгөөд хэрхэн яаж үнэлэхийг мөн тайлбарласан болно.

A. Өөрийн үнэлгээ гэдэг нь сэдэв 1, 3, 5 -ын төгсгөлд өгөгдсөн шалгуур үзүүлэлтүүдийн дагуу суралцагчид өөрийгөө үнэлж буйг хэлнэ. Өөрийн үнэлгээний дунджийг гаргахдаа үнэлгээ тус бүрийн хувийг тооцож тэдгээрийн нийлбэрийн дунджаар гаргана.

B. Найз нөхдийн үнэлгээ гэдэг нь сэдэв 2 ба 4-ийн төгсгөлд өгөгдсөн шалгуур үзүүлэлтүүдийн дагуу багийн аль нэг гишүүнээр хийлгэж буй үнэлгээг хэлнэ. Найз нөхдийн үнэлгээний дунджийг гаргахдаа үнэлгээ тус бүрийн хувийг тооцож тэдгээрийн нийлбэрийн дунджаар гаргана.

Багшийн үнэлгээ нь тест ба төслийн үнэлгээнээс бүрдэнэ.

C. Тестийн үнэлгээ гэдэг нь сургалтын төгсгөлд суралцагчдаар ажиллуулсан тестийн дүн байна. Тестийн даалгаврууд тус бүр ялгаатай үнэлгээтэй бөгөөд нийт 25 оноотой.

D. Төслийн үнэлгээ нь 10 шалгууртай. Шалгуур бүрийг багш 1-10 оноогоор үнэлж тэдгээрийн нийлбэрээр үр дүнг тооцно.

А. Өөрийн үнэлгээг тооцох арга

Сэдэв 1	Сэдэв 3	Сэдэв 5	ӨӨРИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ДУНДАЖ
Авах ёстой оноо 72-100%	Авах ёстой оноо 42-100%	Авах ёстой оноо 66-100%	$(1.4 * X + 2.4 * X + 1.52 * X) : 3 = \dots\%$
$1.4 * X =$ Гүйцэтгэлийн хувь	$2.4 * X =$ Гүйцэтгэлийн хувь	$1.52 * X =$ Гүйцэтгэлийн хувь	

В. Найз нөхдийн үнэлгээг тооцох арга

Сэдэв 2	Сэдэв 4	ӨӨРИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ДУНДАЖ
Авах ёстой оноо 30-100%	Авах ёстой оноо 54-100%	$(3.34 * X + 1.85 * X) : 2 = \dots\%$
$3.34 * X =$ Гүйцэтгэлийн хувь	$1.85 * X =$ Гүйцэтгэлийн хувь	

Багшийн үнэлгээг тооцох арга

С. Тестийн дүн	D. Төслийн үнэлгээний дүн
Нийт авах ёстой оноо 25-100%	Нийт авах ёстой оноо 100-100%
$4 * X = \dots\%$	$1 * X = \dots\%$

С. Тест

Сургалтын төгсгөлд суралцагчдаар ажиллуулах тест

Сургалтын төгсгөлд суралцагчдын эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг ур чадварын тест болон төслийн гүйцэтгэлээр үнэлнэ.

Дараах ур чадварын тестийг ашиглана. (улаан өнгөөр зөв хариултыг тэмдэглэв)

1. Зурагт үзүүлсэн унадаг дугуй ирээдүйд ямар болох тухай төсөөлөөд ямар 3 сайжруулалт хийгдэнэ гэж бодож байна вэ? Гурван сайжруулалтыг жагсаан бичнэ үү. (3 оноо) *Зөв харцулт тус бүр 1 оноо*

Сайжруулалт 1:

Сайжруулалт 2:

Сайжруулалт 3:

2. Ирээдүйн унадаг дугуй цахилгаанаар цэнэглэгдэж явдаг болно гэж үзвэл дөрөөгүй болох байх. Тэгвэл энэ дөрөөг өөр ямар байдлаар ашиглаж болох тухай санаагаа бичээрэй. (1 оноо)

3. Дараах алхмуудын аль нь асуудал шийдвэрлэхтэй холбоогүй вэ? (1 оноо)

- A. Асуудлаа тодорхойлох
- B. Мэдээлэл цуглуулах
- C. Шийдлийг олох
- D. Асуудлыг тоохгүй өнгөрөх**

4. Та ямар төрлийн бизнес эрхлэхийг хүсэж байна вэ? Энэ бизнесийн байршил нь хаана байх вэ? Таны бизнесийн зорилго юу байх вэ? (3 оноо) *Зөв харцулт тус бүр 1 оноо*

Хариулт .....

.....

.....

.....

.....

5. Хэн нэгний төлөө ажилладаг хүн бол... (1 оноо)

- A. Ажил олгогч
- B. Ажилтан
- C. Энтрепренер**
- D. Энтрепренершип

6. Тодорхой нэг бизнесийг өмчилдөг, үйл ажиллагаа явуулдаг, түүндээ эрсдэл хүлээдэг хүнийг ... (1 оноо)

- A. Ажил олгогч
- B. Ажилтан
- C. Энтрепренер**
- D. Энтрепренершип

7. Бизнесийн төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг зөв дараалалд оруулж дугаарлаарай. (2 оноо) 4 ба түүнээс багыг зөв эрэмбэлсэн бол 1 оноо, 5 болон түүнээс олныг зөв эрэмбэлсэн бол 2 оноо

- Ерөнхий мэдээлэл- төслийн нэр, сургууль, багийн нэр, багшийн нэр **1**
- Үйл ажиллагааны хураангуй **2**
- Эрхэм зорилго **3**
- Зорилго, зорилт **4**
- Зорилтот хэрэглэгчид **7**
- Үйлдвэрлэл/үйлчилгээ **5**
- Ажиллах хүчин ба түүхий эд, санхүүгийн нөөц **6**
- Маркетинг **8**

8. Бизнес шууд нөлөөлөх макро орчны хүчин зүйлсэд аль нь хамаарахгүй вэ? (1 оноо)

- A.** Өрсөлдөгч ба хамтран ажиллагч түншүүд
- B.** Бэлтгэн нийлүүлэгч ба хэрэглэгч
- B. Эдийн засаг ба санхүү**

9. Бизнесийн үйл ажиллагааны зарим зардал өдөр, 7 хоног, сар тутам ижил хэмжээтэй гарч байдаг. Үүнийг..... зардал гэнэ. Харин хэрэглээнээс хамаарч өдөр, 7 хоног, сар тутам өөр өөр хэмжээгээр гарч байгаа зардлыг..... зардал гэнэ. (1 оноо)

- A. Тогтмол, хувьсах**
- B.** Байнгын, байнгын бус
- B. Хувьсах, тогтмол**

10. Сургуулийн байранд утаа илрүүлэгч төхөөрөмж байрлуулсан байна. Энэ нь эрсдэлийг удирдах ямар арга вэ? (1 оноо)

- A.** Эрсдэлийг шилжүүлэх
- B.** Эрсдэлийг бууруулах
- B. Эрсдэлээс зайлсхийх**

11. Та ямар нэг ажил үүрэг эсвэл даалгавар гүйцэтгэхдээ бүтэлгүйтсэн тохиолдолд энэ намайг сорьж байна гэж бодоод амжилт гаргахын төлөө үргэлжлүүлэн хичээнгүйлж ажилладаг уу? (1 оноо)

- Тийм**
- Заримдаа
- Үгүй

12. Та хүнд бэрх асуудлын эсвэл даалгаврын шийдлийг олтлоо дахин дахин оролдсоор байдаг уу? (1 оноо)

- Тийм**
- Заримдаа
- Үгүй

13. Хийх ажлаа илүү сайн зохион байгуулахын тулд:

(2 оноо) Бүгдийг зөв эрэмбэлсэн бол 2 оноо. 1 эсвэл 2-ийг зөв эрэмбэлсэн бол 1 оноо

- A.** Бусад хүмүүсийн ярьж байгаа зүйл дээр анхаарлаа төвлөрүүлж, бусдын хүсэл зорилго, онцлог байдлыг харгалзан үзэх дуртай **3**
- B.** Аливаа зүйлийг өөрийнхөөрөө хийх дуртай. **1**
- B.** Бусадтай хамтран хурдан хийх дуртай **2**

14. Хийх ажлаа илүү сайн зохион байгуулахын тулд:

(2 оноо) Бүгдийг зөв эрэмбэлсэн бол 2 оноо. 1 эсвэл 2-ийг зөв эрэмбэлсэн бол 1 оноо

- А. Туршиж үзсэн аргуудыг дагахыг илүүд үздэг. **1**
- Б. Тухайн арга барил ажиллахгүй бол өөр аргаар хурдан шийднэ. **2**
- В. Тухайн ажлыг хэрхэн хийснээ, дараагийн удаа хэрхэн яаж илүү сайн хийх вэ? гэдгийг эргэцүүлэн бодно. **3**

15. Эрсдэлийг урьдчилан харж, түүнийг бууруулах арга замыг эрэлхийлэхийн тулд нэн түрүүнд ямар шийдвэр гаргах вэ?

(2 оноо) Бүгдийг зөв эрэмбэлсэн бол 2 оноо. 1 эсвэл 2-ийг зөв эрэмбэлсэн бол 1 оноо

- А. Гэнэтийн үйл явдлуудад хурдан, үр дүнтэй хариу үйлдэл үзүүлэх нь чухал **2**
- Б. Нарийн төвөгтэй ажлыг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө, төсвийг урьдчилан төлөвлөх нь чухал **3**
- В. Хариуцлага хүлээх удирдагчийг томилох нь чухал **1**

16. Тулгарсан бэрхшээлийг шийдэх арга замын аль нь хамгийн тохиромжтой вэ?

(2 оноо) Бүгдийг зөв эрэмбэлсэн бол 2 оноо. 1 эсвэл 2-ийг зөв эрэмбэлсэн бол 1 оноо

- А. Жижиг нарийн зүйлээс илүү том дүр зургийг харах **2**
- Б. Хамтаараа боловсруулсан төлөвлөгөөгөө дагаж мөрдөх **1**
- В. Өөрөө бүтээлч шийдвэр гаргах **3**

D. Төслийн үнэлгээ

Суралцагчдын гүйцэтгэсэн төслийг дараах шалгуураар үнэлэх ба тухайн төслийн үнэлгээний үр дүн багийн бүх сурагчдад ижилхэн тооцогдоно.

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Төслийн зорилгоо орон нутгийн хэрэгцээнд нийцүүлэн, бодитой дэвшүүлсэн байх										
2.	Төслийн зорилт нь зорилготой уялдсан байх										
3.	Төслийн үйл ажиллагаа зорилтын дагуу тодорхойлогдсон байдал										
4.	Төслийн санхүүгийн нөөцийн тооцоо бодитой байх										
5.	Төслийн зардлууд зөв тооцоологдсон байх										
6.	Төслийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө оновчтой эсэх										
7.	Төслийн бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээний мэдээлэл тодорхой эсэх										
8.	Төслийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх арга зам орон нутгийн нөөцтэй нийцтэй эсэх										
9.	Төсөлд хамтран ажиллах байгууллагууд тэдний оролцоо тодорхой эсэх										
10.	Төслийг боловсруулахад гаргасан алдаагаа давтахгүй байх										

Сургалтын эцсийн үнэлгээ

Сургалтын эцсийн үнэлгээг сургалтын явцад хийсэн суралцагчийн өөрийн болон найз нөхдийн үнэлгээнүүдийн дундаж, сургалтын төгсгөлд хийх тестийн дүн, төсөлт ажилд багшийн өгсөн үнэлгээний дүнгийн нэгтгэлээр тооцно.

Сургалтын эцсийн үнэлгээг тооцох арга

A Өөрийн үнэлгээ дундаж	B Найз нөхдийн үнэлгээ дундаж	C Тестийн дүн	D Төслийн дүн	Сургалтын эцсийн дүн
25%	25%	15%	35%	100%
$0.25 * X = \dots\%$	$0.25 * X = \dots\%$	$0.15 * X = \dots\%$	$0.35 * X = \dots\%$	$A * 0.25 + B * 0.25 + C * 0.15 + D * 0.35 = \dots\%$
Өөрийн үнэлгээний дунджийн 25%- д ноогдох хувь	Найз нөхдийн үнэлгээний дунджийн 25%- д ноогдох хувь	Тестийн 15%-д ноогдох хувь	Төсөлт ажлын 35%-д ноогдох хувь	
Сэдэв 1,3,5-ын төгсгөлд	Сэдэв 2,4-ийн төгсгөлд	Сэдэв 7-ын төгсгөлд	Сэдэв 6-гийн төгсгөлд	

Сорил

Сургалтын эхэнд болон төгсгөлд суралцагчид өөрийгөө үнэлэх сорил ажиллана. Энэ нь суралцагч өөрийнхөө хувь хүний ур чадварыг үнэлж байгаа сорил учир ямар нэгэн үнэлгээ тавигдахгүй. Үүнийг суралцагчийн гарын авлагын эхэнд (Сорил 1) болон сэдэв 6-ын төгсгөлд (Сорил 8) гэж тусгасан болно.

Ажиглалт

Багш сургалтын явцад хоёр төрлийн **ажиглалтын хуудас** ашиглан суралцагчдын сэтгэлгээ, ур чадварын ахицыг тэмдэглэнэ. Энэхүү ажиглалт нь суралцагчдын сэтгэлгээ, ур чадварыг үнэлэх бус харин суралцагчийн тухайн сэтгэлгээ, ур чадварын хөгжил нь үйл ажиллагаагаар нь хэрхэн илэрч буйг тэмдэглэх, цаашид ямар сэтгэлгээ, ур чадварыг нь хөгжүүлэх шаардлагатай, түүнд багшийн зүгээс хэрэгтэй чиглүүлэг, дэмжлэгийг тодорхойлоход чухал үүрэгтэй. Гэхдээ нэг хичээл дээр ажиглалтын хуудас дахь бүх ур чадвараас илүүтэй тухайн хичээлийн зорилгод туссан сэтгэлгээ, ур чадварт илүү анхаарал хандуулаарай. Хичээл бүр дээр хийгдэх энэхүү ажиглалт нь зарим өдөр 3, зарим өдөр таван ур чадварыг ажиглах гэх мэт багш өөртөө ачаалал үүсгэхгүйгээр тасралтгүй үргэлжлэх сургалтын чухал процесс бөгөөд тухайн өдрийн хичээл дээр хэнийг ажиглахаа багш өөрөө сонгоно.

1. Суралцагчдын сэтгэлгээг ажиглах хуудас

ШАЛГУУР		Хөгжүүлэх шаардлагатай	Дунд зэрэг	Хангалттай сайн	Анхаарах зүйл
1.	Төслийн зорилго, зорилтоо олон хувилбараар тодорхойлох				
2.	Дээрх хувилбар бүрийн давуу болон сул талыг орон нутгийн нөөцтэй харьцуулан бодитой шийдвэр гаргах				
3.	Багийн гишүүдийн санал зөрөлдсөн үед бүтээлчээр хэлэлцүүлэгт оролцох				
4.	Төслийг хугацаанд нь гүйцэтгэхэд хүчин чармайлт гаргах				
5.	Гаргасан шийдвэрийн талаар бусдын санал бодлыг сонсох, багийн шийдвэр гаргахад идэвхтэй оролцох				
6.	Төслийн үйл ажиллагаанд шаардагдах санхүүгийн төлөвлөлт хийхэд тодорхой үүрэгтэй оролцох				
7.	Төслийг боловсруулахад өөрийн ур чадварт түшиглэн тодорхой даалгавар гүйцэтгэх санал гаргах				
8.	Төслийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт хийх, МХТ ашиглах				
9.	Төслийг боловсруулахад гаргасан алдаагаа давтахгүй байх				
10.	Төслийг хэрэгжүүлэхэд оролцох талуудыг багаараа тодорхойлох				
11.	Оролцогч талуудын оролцоо, төслөөс хүртэх үр ашгийг тодорхойлоход хувь нэмрээ оруулах				
12.	Оролцогч талуудын байр сууринд өөрийгөө тавьж юу хүсэхийг төсөөлөх				

ЭНТРЕПЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

13.	Төслийг хэрэгжүүлэхэд тулгарч болох бэрхшээлийг бодит жишээнд тулгуурлан бусдадаа ойлгуулах				
14.	Бэрхшээлийг даван гарах арга замыг олох эрэл хайгуул хийх бусдаас асуух, туршлага судлах				
15.	Төслийг бусдад тайлбарлах, ятган үнэмшүүлэх				
16.	Өгсөн шалгуурын дагуу Төслийг үнэлэх				
17.	Төслийн бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээний талаарх хэрэглэгчийг сэтгэл ханамжийн талаарх мэдээллийг өөр өөр хүрээлэл, бүлгийн хүмүүстэй харилцах замаар , цуглуулах				
18.	Цуглуулсан мэдээлэлд МХТ ашиглан дүн шинжилгээ хийх, үр дүнгийн шалтгааныг тайлбарлах				
19.	Төслийн сэтгэл ханамжийн судалгааны үр дүнд үндэслэн зөвлөмж гаргах				
20.	Төслийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг сайжруулах олон хувилбарт санал гаргах				
21.	Дээрх саналуудынхаа давуу болон сул талыг тайлбарлах				
22.	Бизнес эрхлэгчдэд тэдний бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээг сайжруулах саналаа танилцуулах, тэдний асуултад хариулах				
23.	Бизнес эрхлэгчдээс гаргасан дүгнэлтийн гол санааг ойлгох, тэднээс тодруулах асуулт асуух, хариулт авах				

2. Суралцагчдын ур чадварыг ажиглах хуудас

ЧАДВАР		Бүрэлдэхүүн чадвар	Хөгжүүлэх шаардлагатай	Дунд зэрэг	Хангалттай сайн	Анхаарах зүйл
1.Өөрийгөө ойлгох танин мэдэх	1.1	Өөртөө итгэх итгэл				
	1.2	Сэтгэл хөдлөлөө ойлгох, тодорхойлох				
	1.3	Сэтгэл хөдлөлөө удирдах				
	1.4	Стрессээ удирдах				
	1.5	Өөрийгөө бодитоор үнэлж дүгнэх /Сул болон давуу талаа мэдэх				
2.Нийгэм соёлын орчлыг танин мэдэх	2.1	Бусдын байр сууринд өөрийгөө тавьж үзэх				
	2.2	Ялгаатай байдал үзэл бодлыг ойлгон хүндэтгэлтэй хандах				
	2.3	Бусдыг хүндлэн ёс зүйтэй үйлдэл хийдэг байх /Бусад суралцагчдын нийгмийн байдал өмссөн зүүсэн, эд хэрэглэлийн талаар зохисгүй үг хэллэг хэрэглэхгүй байх гэм мэт/				
	2.4	Аливаа зүйлийг олон талын өнцгөөс харах				
	2.5	Үр дагаврыг тооцоолон ёс зүйтэй шийдвэр гаргах				

ЭНТРЕПЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

3.Бүтээлч байдал, инновац	3.1	Боломжийг илрүүлэх,				
	3.2	Шинэ санаа эрэлхийлэх, олох				
	3.3	Илрүүлсэн боломжоо үнэлж дүгнэх, төсөөлөх				
	3.4	Алсын хараагаа тодорхойлох				
	3.5	Гаргасан санаагаа турших				
4.Харилцах	4.1	Бусдыг анхааралтай сонсох				
	4.2	Асуулт асуух				
	4.3	Хариултыг ойлгох /Хариултыг бүрэн гүйцэт сонсох/				
	4.4	Өөрийн санаа бодлоо бусдад ойлгомжтой, тодорхой илэрхийлэх				
	4.5	Аман болон аман бусаар санаа бодлоо илэрхийлэх /Биеийн хэлэмжийг зөв зохистой ашиглах, ярианы болон бичгийн ур чадвараа сайжруулах				

5.Багаар ажиллах	5.1	Хамтын зорилгоо тодорхойлох				
	5.2	Хамтран төлөвлөх, хэрэгжүүлэх				
	5.3	Нөөцийг хуваарилах				
	5.4	Бусдын санал зөвлөмжийг хүлээн авах болон бусдад санал зөвлөгөө өгөх				
	5.5	Зөрчлийг бүтээлчээр зөвшилцөх				
6.Тунгаан бодох	6.1	Мэдээлэл цуглуулах				
	6.2	Учир шалтгаанд дүн шинжилгээ хийх				
	6.3	Дасан зохицох				
	6.4	Ёс зүйтэй шийдвэр гаргах /Зөв бурууг эргэцүүлэн, тогтвортой байдлыг эрхэмлэх/				
	6.5	Эргэцүүлэн тунгаах				

Энтрепренершиптэй холбоотой ур чадварыг ч мөн өдөр тутамдаа өмнөх үнэлгээтэй адилаар үнэлээрэй. Бүх шалгуурын дагуу бүх суралцагчийг нэг өдөр үнэлэх нь боломжгүй учраас цөөн цөөнөөр нь тасралтгүй үнэлдэг, түүний дагуу нэмэлт стратегийг хэрэглэдэг байх нь явцын үнэлгээний жинхэнэ зорилго гэдгийг санаарай.

Энтрепренершипийн ур чадварыг дараах шалгуураар үнэлнэ.

Хөгжүүлэх шаардлагатай	Дунд зэрэг	Хангалттай сайн	Анхаарах зүйл
------------------------	------------	-----------------	---------------

СУРГАЛТЫН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Энтерпренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх сургалт нь орон нутгийн 14-25 насны хүүхэд залуучууд оролцох учраас нас, сонирхол, танин мэдэхүйн онцлог, сургалтын хэрэгцээнээс шалтгаалан **3** бүлэгт ангилна. Үүнд:

БҮЛЭГ 1. ОРОН НУТГИЙН ЕБС-ИЙН **8-12** ДУГААР АНГИЙН СУРАГЧИД

БҮЛЭГ 2. ОРОН НУТГИЙН СУРГУУЛИАС ГАДУУРХ **14-18** НАСНЫ ХҮҮХДҮҮД

БҮЛЭГ 3. **19-25** НАСНЫ ЗАЛУУЧУУД

Сургалтын суралцагчдын зорилтот мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэхэд арга зүй, үнэлгээ хангалтгүй бөгөөд сургалтын зохион байгуулалтаар дамжуулан тэдний харилцааны, сэтгэл хөдлөлийн, цагийн менежментийн болон ажлын байрны талаарх ойлголт мэдлэг чадвар, өсөн дэвжих сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой юм.

Энэхүү сургалт нь орон нутгийн ЕБС болон насан туршийн боловсролын төвийг түшиглэх тул аль ч бүлгийн хувьд дараах зохион байгуулалттай байна. Үүнд:

1. Сургууль/Насан туршийн боловсролын төвийн түвшинд:

Сургуулийн эсвэл төвийн удирдлага, менежерүүд энтерпренершипд суурилсан сургалтыг зохион байгуулахдаа:

- (1) Сургалтын орчноор хангах, тодруулбал анги танхим болон суралцагчдын баг танхимын сургалтаас гадуур хамтран ажиллах анги танхим, шаардлагатай хэрэглэгдэхүүнээр хангах
- (2) Сургагч багшийн цагийг зохицуулах, бүртгэх,
- (3) Танхимын бус үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, холбогдох байгууллагатай харилцах, зөвшилцөх,
- (4) Сургалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, шаардлагатай дэмжлэг үзүүлнэ.

2. Сургалтын бүлэг/Ангийн түвшинд:

Сургалтыг сургагч багш нар удирдан зохион байгуулах ба дараах тодорхой чиг үүрэгтэй байна. Үүнд:

- Сургалтын хуваарь гаргаж, сургуулийн удирдлагад танилцуулах, үндсэн сургалтын үйл ажиллагааны хуваарьтай нийцүүлэх
- Хуваарийн дагуу сургалтыг зохион байгуулах, суралцагчдын танхимын бус үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, зөвлөх, туслах
- Суралцагчдын төсөлт ажлын гүйцэтгэл, мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээний ахицыг үнэлэх, дүгнэх, түүний дагуу суралцагчдыг чиглүүлэх

- Суралцагчдын төсөлт ажлын бүтээлийн сан үүсгэх, түүнийг сургуулийн түвшинд танилцуулга хийх, үзэсгэлэн гаргах
- Суралцагчдын багийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, багийн ажил, гүйцэтгэлд хяналт тавих, зөвлөн туслах, 7 хоног бүрийн тайланд үнэлгээ дүгнэлт өгөх, зөвлөмж хүргүүлэх
- Сургалтын зөвлөх, менторуудтай хамтран сургалтыг үр дүнтэй зохион байгуулахад хамтран ажиллах, зөвлөлдөх, суралцагчдыг хамтран чиглүүлэх, хөгжүүлэх

Сургалтад **20-24** тооны суралцагчтай байх ба нэг багт 4 суралцагч байхаар багаар зохион байгуулна. Багууд **МИНИ-энтрепрайс** компани хэлбэрийн менежменттэй байх ба багийн суралцагчдад дараах **“албан тушаал”**-ыг хариуцуулна. Үүнд:

- БАГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МЕНЕЖЕР
- БАГИЙН ХАРИЛЦААНЫ МЕНЕЖЕР
- БАГИЙН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР
- БАГИЙН МАТЕРИАЛЛАГ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР

Багийн **“албан тушаалтан”**-ууд тус бүртээ дараах ажил үүрэгтэй байх ба эдгээр нь ямар **МЭДЛЭГ, ЧАДВАР, СЭТГЭЛГЭЭГ** хөгжүүлэхийг дараах хүснэгтэд үзүүлээ. Үүнд:

АЛБАН ТУШААЛ	АЖИЛ ҮҮРЭГ	МЭДЛЭГ, ЧАДВАР, СЭТГЭЛГЭЭНИЙ ХӨГЖИЛ
БАГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МЕНЕЖЕР	<ul style="list-style-type: none"> • Үйл ажиллагааны менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх • Сургалтын явцад өгсөн даалгаврыг багийн гишүүдэд хуваарилах, багийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд хяналт тавих • Багийн үйл ажиллагааг 14 хоног бүрээр багийн гишүүдтэй хамтран төлөвлөгөө гаргах, хэрэгжүүлэх, ажлын гүйцэтгэлийн хоцрогдол гарч байгаа эсэхийг хянаж байх • Багийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр багтайгаа хамтран тайлан бичих • Тайланд өгсөн багшийн үнэлгээ дүгнэлтийг багийн гишүүддээ танилцуулж дараагийн 14 хоногийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах 	<p>Өөрийн хүчинд итгэх</p> <p>Цагийн менежмент</p> <p>Идэвхтэй сонсох, асуулт асуух, санаагаа тайлбарлах, бусдын санааг ойлгох</p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">БАГИЙН ХАРИЛЦААНЫ МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцааны менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Багийн гишүүдтэй холбоотой бүх уулзалтын албан бичгийг төлөвлөх, холбогдох хүмүүст хүргэх • Багийн гишүүдийн өмнөөс багш нар, зөвлөх, менторуудтай хийх уулзалтын өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг үйл ажиллагааны менежерт мэдэгдэх • Бусад багуудтай хийх уулзалтын өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг үйл ажиллагааны менежерт мэдэгдэх • Төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад орон нутгийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдтэй хийх уулзалтын албан бичгийг хүргэж, уулзалт хийх өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг үйл ажиллагааны менежерт мэдэгдэх • Бусад багийн харилцааны менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах 	<p>Үгээр болон бичгээр санал бодлоо илэрхийлэх</p> <p>Нэгдсэн зорилгоо хамтдаа хүлээх</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">БАГИЙН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний нөөцийн менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Багийн гишүүдийн ирцийг бүртгэх, сургалтад оролцуулах • Багийн гишүүдийн мэдээллийн сан үүсгэх, тогтмол холбоо барьдаг байх • Багийн гишүүд төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад уулзах шаардлагатай хүмүүсийн жагсаалт гаргаж харилцааны менежерт өгөх • Багийн гишүүн бүрийн сургалтын үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг хянах, туслах • Бусад багийн хүний нөөцийн менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах 	<p>Төлөвлөх болон зохион байгуулах</p> <p>Алдаанаасаа суралцах</p>

	АЖИЛ ҮҮРЭГ	МЭДЛЭГ, ЧАДВАР, СЭТГЭЛГЭЭНИЙ ХӨГЖИЛ
БАГИЙН МАТЕРИАЛЛАГ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР	<ul style="list-style-type: none"> • Материаллаг нөөцийн менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Шаардлагатай санхүүгийн болон ном, гарын авлага, цаас бусад хэрэгслийг бэлэн болгох • Багаараа ажиллах, тэр дундаа төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад шаардлагатай анги танхим, ширээ сандал, бичгийн хэрэгслийг бэлтгэх • Төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад шаардлагатай материал, хэрэгслийг бэлэн болгох (хэвлэх, олшруулах, хуулбарлах гэх мэт) • Зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд санхүүгийн нөөцийн хэрэгцээг гаргаж холбогдох хүмүүст танилцуулах • Багийн гишүүд сургалтын орчинд цэвэр нямбай, ямар нэг сөрөг нөлөөгүй ажиллахад хяналт тавих • Бусад багийн материаллаг нөөцийн менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах 	<p>Санаачилгатай байх</p> <p>Тодорхойгүй нөхцөл байдлыг урьдчилан төлөвлөх, эргэцүүлэх</p>

Сургагч багш нар дээрх ажил үүргийг гүйцэтгүүлэх тухай **“гэрээ”** хийж суралцагчдаар гарын үсэг зуруулж болно. Энэ нь суралцагчдад ажил хөдөлмөрийн нөхцөлтэй танилцах боломж олгоно.

Багийн менежерүүдийг ажил үүргээ тасралтгүй сайн хийхэд хүчин чармайлт гаргахад чиглүүлэх зорилгоор сургалт бүрийн эхэнд багш багуудаас тэдний менежерүүд өөр өөрийн ажлаа хэрхэн гүйцэтгэж байгаа, ямар бэрхшээл тулгарсан, хэрхэн шийдэж байгааг байнга асууна. Тухайлбал багийн суралцагч тухайн өдрийн сургалтад ирээгүй бол хүний нөөцийн менежерээс, анги танхим болон багт шаардлагатай хэрэглэгдэхүүн материал дутуу байвал материаллаг нөөцийн менежерээс, даалгавар гүйцэтгээгүй байвал үйл ажиллагааны менежерээс, суралцагчид багштай уулзах цагаа мэдээгүй эсвэл цагаа товлоогүй бол харилцааны менежерээс асуух, учир шалтгааныг тодруулах гэх мэт.

Сургалтын явцад багш багийн гишүүд өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу хэрхэн ажиллаж байгааг ажиглаж, харилцах, мөн шаардлагатай зөвлөмж, чиглүүлэг, дэмжлэг үзүүлж байх хэрэгтэй. Багш нар төсөлт ажлын хуваарилалт суралцагчдын **“албан тушаал”**-ын чиг үүрэгтэй нийцтэй байхад анхаарч, багийнхнаас хуваарилалтаа хэрхэн хийж буй талаар асуулт асуух, зөвлөгөө өгөх, суралцагчдын дунд хэлэлцүүлэг өрнүүлэх зэргээр багуудад санаа өгч болно.

3. Суралцагчдын багийн түвшинд:

Багийн гишүүд бүр сургалтын үйл ажиллагаанаас гадна оноосон ажил үүрэгтэй байх тул багш нар энэ үүргийн дагуу суралцагчидтай харилцдаг байх нь чухал. Мөн ижил **“албан тушаал”** бүхий суралцагчдад хамтад нь зөвлөгөө өгөх, дэмжих, санал хэлэхэд анхаараарай.

Багийг илүү үр дүнтэй ажиллуулахын тулд дараах техникийг ашиглахыг санал болгож байна. Үүнд:

1.

Багийн гишүүдийг үүрэг, ачаалал харилцан адилгүй байх нь суралцагчид бие биеэ харилцан ойлголцож ажиллахад сөргөөр нөлөөлдөг. Ийм учраас суралцагчдыг багийн норм, гэрээ, ажлын хуваарилалтаа багаараа ярилцаж төлөвлөхийг хүсэх хэрэгтэй. Төлөвлөгөөндөө ажлын гүйцэтгэл, явцыг шалгах үйл ажиллагааг заавал оруулахын хэрэгтэй болох талаар тайлбарлана. Багууд ажиллах явцад багш тэдний үйл ажиллагаанд хяналт тавьж багийн норм, ажил үүргийн хуваарилалтыг шалгаж, ямар нэг асуудал бэрхшээл гарсан бол дор бүр нь арга хэмжээ авахыг хичээгээрэй.

2.

Суралцагч хоорондын зөрчил багийн ажлыг гүйцэтгэхэд саад болдог. Багийн гишүүд бүртэй ярилцаж хамтарч ажиллахад бэрхшээлтэй байгаа зүйл эсвэл тэдэнд ямар нэг асуудал байгаа эсэхийг мэдэх хэрэгтэй. Энэ тохиолдлыг ашиглан суралцагчдад зөрчилтэй асуудал гарсан үед хэрхэн шийдэх ур чадварыг хөгжүүлж болно. Хэрэв сургалтын хугацаанд энэ зөрчил шийдэгдэх шинжгүй бол багийн гишүүдийг сольж болно.

3.

Суралцагчид ихэнхдээ найз нартайгаа хамт ажиллахыг хүсдэг. Сургалтын явцад янз бүрийн зан төлөв, онцлог, ойлголттой хүмүүстэй хамтран ажиллах нь ямар ач холбогдолтой болохыг үргэлж сануулж байгаарай. Багууд ажлаа 14 хоногоор төлөвлөж, 14 хоногийн эцэст төлөвлөгөөнийхөө гүйцэтгэлийг дүгнэн ярилцдаг байх хэрэгтэй.

СУРГАЛТЫН ЦАГИЙН ХУВААРЬ

Багш та сургалтын цагийн хуваарийг дараах хүснэгтийг ашиглан хийнэ үү!

Жишээ болгож 9 сарыг сонгосон бөгөөд Project Planning, Ghant Chart гэх мэт аппликейшныг ашиглан сургалтын цагийн хуваарийг бүтнээр нь хийнэ. Ингэхдээ Бүлэг 1-ийн сургалт 10 долоо хоног буюу 2 сар, Бүлэг 2, 3-ийн сургалт 4 долоо хоног буюу 1 сар үргэлжлэх тул 3 өөр бүлгийн багш нар өөр өөрийн гэсэн хуваарийг хийнэ. Сургалтын хуваарьт 9 сарын 8-ны өдөр 14:00 – 15:20-д гэж жишээ болгон тэмдэглэсэн байгааг ажиглаж хугацаагаа бүх сургалтын өдөрт ингэж бичнэ үү.

ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	ДЭД СЭДЭВ	САР	9 САР					
		ӨДӨР	7	8	9	10	...	
МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР								
1	Танхимын	1.1 Хувь хүний сэтгэл хөдлөл, өөртөө итгэх итгэл	80 мин			14:00 – 15:20		
	Танхимын бус	Бие даасан сорил	80 мин					
	Танхимын	1.2 Хамтрагчийн хувь хүний онцлогийг таних	80 мин					
	Танхимын бус	Бие даасан сорил	80 мин					
	Танхимын	1.3 Цагийн менежмент	80 мин					
	Танхимын бус	Багийн төлөвлөлт	80 мин					
ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА								
2	Танхимын	2.1 Энтрепренершип гэж юу вэ?	120 мин					
	Танхимын бус	Бие даасан сорил	80 мин					
	Танхимын	2.2 Энтрепренершипийн арга замууд	80 мин					
	Танхимын бус	Постер гаргах	80 мин					
	Танхимын	2.3 Энтрепренершипийн оролцогч талууд	40 мин					

ЭНТРЕПЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТ

ЭНТРЕПЕНЕРШИП ХЭРЭГЦЭЭ, БОЛОМЖУУД							
3	Танхимын	3.1 Тухайн орон нутаг, бүлэг нөхөрлөл, иргэдийн хэрэгцээ тодорхойлох	80 мин				
	Танхимын бус	Хэрэгцээг тандах	80 мин				
	Танхимын	3.2 Ялгаатай хэрэгцээг таних	80 мин				
	Танхимын бус	Кейс цуглуулах	80 мин				
	Танхимын	3.3 Хэрэгцээг хангаж буй туршлагыг илрүүлэх, өөрсдийн санааг хөгжүүлэх	120 мин				
ЭНТРЕПРАЙС ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ							
4	Танхимын	4.1 Энтрепенешип санаа хөгжүүлэх, түүнийг хэрэгжүүлэх арга зам, боломж, саад бэрхшээл	160 мин				
	Танхимын бус	Энтрепрайс төсөл	80 мин				
	Танхимын	4.2 Санхүүгийн нөөц	120 мин				
	Танхимын	4.3 Бизнес төлөвлөлт	160 мин				
	Танхимын бус	Төслийн бизнес төлөвлөгөө	80 мин				
	Танхимын	4.4 Төслийг хэрэгжүүлэхэд тулгарах эрсдэл, түүнийг бууруулах арга зам	80 мин				
ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ							
5	Танхимын	5.1 Энтрепрайс төслийн хэрэгжилтийн зохион байгуулалт	80 мин				
	Танхимын бус	Төслийн хэрэгжилт, үр дүн	80 мин				
	Танхимын	5.2 Энтрепрайс төслийн явц, үр дүнгийн тандалт	80 мин				
	Танхимын	5.3 Төслийг үнэлж дүгнэх	120 мин				

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ							
6	Танхимын	6.1 Төслийг сайжруулах	80 мин				
	ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ						
7	Танхимын	7.1 Шинэ төсөл боловсруулахад бэлтгэх	80 мин				
	Танхимын бус	Шинэ төсөл боловсруулах	120 мин				
НИЙТ	Танхимын		1720 мин / 43 цаг				
	Танхимын бус		920 мин / 23 цаг				

СЭДЭВ 1:

МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР

Дэд сэдэв 1.1

ХУВЬ ХҮНИЙ СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛ, ӨӨРТӨӨ ИТГЭХ ИТГЭЛ

Дэд сэдэв 1.2

ХАМТРАГЧИЙН ХУВЬ ХҮНИЙ ОНЦЛОГИЙГ ТАНИХ

Дэд сэдэв 1.3

ЦАГИЙН МЕНЕЖМЕНТ

СЭДЭВ 1: МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР

Дэд сэдэв 1.1

ХУВЬ ХҮНИЙ СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛ, ӨӨРТӨӨ ИТГЭХ ИТГЭЛ

Зорилго

Энэ сэдэвт сургалтаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой. Үүнд:

- Сэтгэл хөдлөл гэж юу болох, энэ нь ямар байдлаар илэрдэг болохыг танин мэдэх
- Өөрийн болон бусдын сэтгэл хөдлөлийг таних
- Өөрийн сонирхол, давуу, сул тал, ажиллах болон сурах арга барил, сонирхол, үнэт зүйлээ тодорхойлох
- Өөрийн хүчинд итгэх итгэл үнэмшлийг бий болгох, түүнийг удирдан жолоодох чадварыг эзэмших.

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Сэтгэл хөдлөлийн тухай **Видео 1 - Сэтгэл хөдлөл гэж юу вэ?**
- Сэтгэл хөдлөлийн тухай **Видео 2 - Сэтгэл хөдлөлийг нэрлэцгээе**
- Стрессийг хянаж, удирдах тухай **Видео 3 - Стресс менежмент**
- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг (маркер) гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
минут

Юуны өмнө багш суралцагчдад **энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх** сургалтын талаар танилцуулна.

Дараа нь багш суралцагчдыг **бие биетэйгээ танилцахыг хүснэ**. Ингэхдээ тэдэнд илтгэл бэлтгэхэд хугацаа өгнө. Энэ хугацаанд суралцагч өөрийн анги, нэр, яагаад энэ сургалтыг сонирхсон болон юу сурах эрмэлзэлтэй байгаагаа танилцуулна. Бүх суралцагчдад бие биенийх нь эсрэг харуулж нэг шугамд зогсоогоод өөрийгөө танилцуулах 30 секунд өгнө. Нэг эгнээний суралцагчдад эхлээд **30 секунд** өгч хугацаа болмогц зогсоогоод дараагийн **30 секундэд** нөгөө суралцагч танилцуулна. Дараа нь багш тэднээс хэнтэй танилцсан, хэддүгээр анги, сургалтыг сонирхсон шалтгаан болон юу сурах эрмэлзэлтэй байсныг хэлэхийг хүснэ.

Дараа нь багш суралцагчдыг гарын авлагынхаа ур чадварын **Сорил 1-ийг гүйцэтгэж** шугамын дагуу тасалж багшид өгөхийг хүснэ.

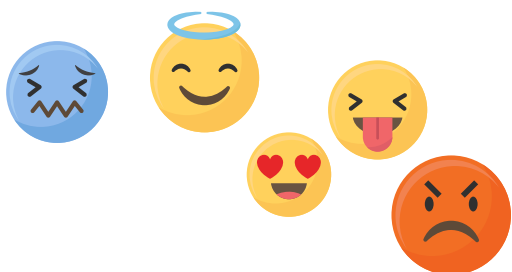
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

НАДАД АСУУЛТ БАЙНА

Танилцуулгын дараа багш суралцагчдаас **30 секундын** танилцуулга хийхэд ямар сэтгэл хөдлөл мэдэрснийг асууж ярилцана. Үүний дараа өнөөдрийн сургалтаар хувь хүний сэтгэл хөдлөл, өөртөө итгэх итгэлийн талаар судлах тухай хэлээд сэтгэл хөдлөл гэж юу вэ? гэж асууж ярилцана.

Асууж ярилцсаны дараа багш суралцагчдад сэтгэл хөдлөлийн тухай Видеонуудыг үзүүлж харилцан ярилцана.

Дараа нь багш суралцагчдаас гарын авлагын **Дасгал 1-ийг** ажиллахыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ӨӨРИЙН СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫН ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ

Үйл ажиллагааны 1-ийн дараа багш суралцагчдаас **Дасгал 1** дэх сэтгэл хөдлөлүүдээс нэгийг сонгож **Дасгал 2-ыг** гүйцэтгэхийг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

УЧИР ШАЛТГААН БА ҮР ДАГАВАР, ИТГЭЛ ҮНЭМШИЛ

Дасгал 2-ын үр дүнд гүйцэтгэх хүний дүр зургийг гарын авлагаас шугамын дагуу салгаж аваад суралцагчдыг солилцохыг хүснэ. Суралцагчид тухайн зурагт дүрсэлсэн хүн ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгааг тааж, ийм дүр төрхтэй хүнтэй харилцахад ямар санагдахыг ярилцана.

Үүний дараа багш суралцагчдаас үргэлжлүүлэн **Дасгал 3** болон **4-ийг** гүйцэтгэхийг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛӨӨ УДИРДАХ

Харин одоо багш зарим суралцагчдаас **Дасгал 4**-д бичсэн бодлоо унших, үүнийг бусад суралцагчид юу гэж бодож байгаа, ямар үр дагавартай, түүнээс зайлсхийхийн тулд юу хийх ёстой тухай ярилцана.

Сэтгэл хөдлөл тэр дундаа бидний сөрөг гэж нэрлэсэн сэтгэл хөдлөл хүний үйл ажиллагаа, харилцаанд сөрөг нөлөөтэй байдаг бөгөөд үүнээс шалтгаалан стресс үүсдэг болохыг тайлбарлана.

Ингээд багш суралцагчдад стрессээ хэрхэн хянаж, удирдах талаар видео үзүүлнэ.

Видеоны дараа багш суралцагчдаас стрессийг **“өдөөгч”** нь юу болох түүнийг хянаж, удирдаж болох эсэхийг асууж ярилцаад **Дасгал 5**-ийг гүйцэтгэхийг хүснэ.

Дасгал 5-ыг ажилласны дараа багш видеонд үзүүлсэн стрессийг бууруулах амьсгалын дасгалыг хамтдаа хийцгээж дараагийн үйл ажиллагаанд шилжинэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

БИ ЮУ СОНИРХДОГ БАС ЮУ ХИЙВЭЛ ТОХИРОХ ВЭ?

Багш **Хавсралт 1**-д үзүүлсэн агуулгыг тайлбарлана. Үүний дараа суралцагчдын гарын авлагын **Сорил 2**-ийн **МИНИЙ СОНИРХОЛ** –ийг ажиллахыг хүснэ. Суралцагчид **Сорил 2**-д үзүүлсэн **7 багц** чадвараас хийх дуртай, илүү их сонирхдог эсвэл хамгийн сайн гүйцэтгэдэг чадварын өмнө ✓ тэмдэглэгээ хийх ба багц тус бүрийн төгсгөлд хэдэн ✓ байгааг тоолж, **“бүгд”** нүдэнд бичнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 6

ЮУ ХИЙХ ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ, ЗУРАГЛАЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Гарын авлагын **Сорил 2** дээр ажилласны дараа багш суралцагчдаас өөрийнх нь бодож байснаас өөр үр дүн гарсан суралцагч байгаа эсэхийг асууж, байгаа бол яагаад өөр гарсан гэж бодож байгаагаа тайлбарлахыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 7

ЭНТРЕПРЕНЕРИЙН ШИНЭ САНАА

Сорилын үр дүнд тодорхойлсон сонирхлын чиглэлээр юу хийх бодолтой байгаа талаараа эргэцүүлж тухайн чиглэлээр ямар нэг энтрепренерийн шинэ санаа гаргахыг хүснэ. Тухайн санааг хэрэгжүүлэхийн тулд юу сурах хэрэгтэй талаар хоёр хоёроороо ярилцаж жагсаалт гаргахыг хүснэ. Гарын авлагын **Хүснэгт 1**-ийг бөглөхийг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 8

ШИНЭ САНААГАА ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨӨЛӨЛ

Хүснэгт 1-ийг бөглөсний дараа хэд хэдэн суралцагчийг урьж энтрепренерийн ямар шинэ санааг сонирхолтойгоо нийцүүлэн хэрэгжүүлэх хүсэлтэй байгаа, ингэхийн тулд ямар ур чадвар эзэмшиж сурах хэрэгтэй байгаагаа бусдадаа танилцуулахыг хүснэ.

Эхлээд хэн хэн танилцуулах гэдгийг сонголгүйгээр бүх суралцагчдад танилцуулга хийх гол санаа юу болох, яагаад чухал гэж үзэж байгаагаа товчхон бичиж тэмдэглэх эсвэл схемчлэхийг хүснэ.

Бусад суралцагчид танилцуулсан суралцагчдад юуг яаж сайжруулах эсвэл өөрчилвөл илүү сайн болох талаар зөвлөгөө өгнө.

Сургалтын төгсгөл хэсэгт багш суралцагчдаас гарын авлагынхаа **Дасгал 6**-г гүйцэтгээд сэтгэл хөдлөлийнхөө талаар эргэцүүлэхийг хүснэ.

Танхимын
бус
сургалтын
үйл
ажиллагаа

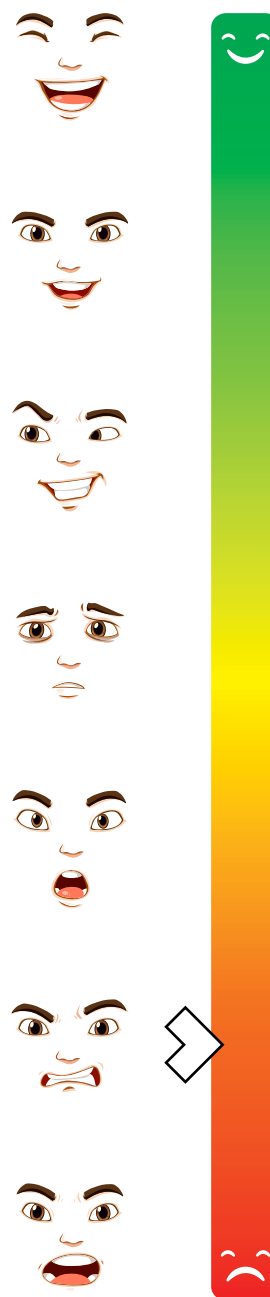
80
минут

Багш суралцагчдад гарын авлагынхаа **Сорил 3, 4, 5**-ыг гүйцэтгэхийг хүснэ. Суралцагчид эдгээр сорилыг гүйцэтгэх явцдаа танаас зөвлөмж, дэмжлэг авах шаардлага гарах тул та хэдийд суралцагчдад зөвлөгөө өгөх боломжтойгоо мэдэгдэхийг хүсье.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Та дараагийн хичээлээс эхлэн суралцагчдын ур чадварыг сургалтын явцад ажиглаж үнэлэх, түүний дагуу шинэ стратегийг хэрэглэх шаардлагатай болох тул **Ажиглалтын хуудсаа** бэлтгэхийг хүсье.

Мөн ямар стратегийг санал болгосныг энэхүү гарын авлагын **"Сургалтын нэмэлт стратеги"** хэсгээс (хуудас -19) уншиж танилцана уу.

СЭДЭВ 1: МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР

Дэд сэдэв 1.2

ХАМТРАГЧИЙН ХУВЬ ХҮНИЙ ОНЦЛОГИЙГ ТАНИХ

Зорилго

Энэхүү дэд сэдвийн үйл ажиллагаа нь суралцагчдын дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ.

Үүнд:

- Энтрепрайс багийг бүрдүүлэх
- Багийн нийлмэл чадвар, онцлог, үнэт зүйлийг тодорхойлох, сул талыг нөхөх боломжийг эрэлхийлэх
- Багийн өөр өөр гишүүдийн ялгаатай байдлыг таньж мэдэх, түүнд хүндэтгэлтэй хандах, багаар ажиллах дүрмээ тогтоох
- Хувь хүний онцлогт түшиглэн үүргээ хуваарилах

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Багийн ажиллагааны тухай **Видео 4 – Үр дүнтэй багийн ажиллагаа (Team effectiveness)** - суралцагчид танхимаас гадуур YouTube хуудсын видео сангаас нэрийн дагуу хайлт хийж, гэртээ буюу бие даан үзэх.
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулабарлаж бэлтгэсэн байна.

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
МИНУТ

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт талаар асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

НАДАД АСУУЛТ БАЙНА?

Багш суралцагчдаас танхимаас гадуур гүйцэтгэсэн дасгалуудтай холбоотой асуулт байгаа эсэхийг тодруулна. Мөн огт санал нийлэхгүй байгаа санал, зөвлөмжийн талаар асуулт асуухыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕР УР ЧАДВАР

Үүний дараа багш суралцагчдаас гарын авлагын **Сорил 6**-г бөглөхийг хүснэ. Сорилоо дууссаны дараа багш суралцагчдаас **Сорил 2-5** болон **6**-гийн үр дүнг **Хүснэгт 2**-д тэмдэглэхийг хүснэ. Ингэхдээ хүснэгтийн **“код”** хэсэгт өөрийн нэрний оронд нэг тоо бичнэ үү. Кодоо мартаж болохгүй гэдгийг сануулаарай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ШИНЭ БАГ ҮҮСГЭХ

Багш сургалтын цаашдын үйл ажиллагаа багаар зохион байгуулагдах учраас суралцагчдыг баг бүрдүүлэх хэрэгтэй болохыг хэлнэ. Энтрепрайс баг байх учраас багийн гишүүдийн нийт ур чадвар нийлээд **Сорил 2-5** болон **Сорил 6**-гийн ур чадваруудтай аль болох сайн нийцэж байх хэрэгтэй гэдгийг тайлбарлана. Ингээд сургалтын үйл ажиллагааг **“өртөө”** хэлбэрээр зохион байгуулна. Багш танхимд 5 **“өртөө”**-нүүд байгуулж өртөө бүрд **4** суралцагчийн **Хүснэгт 2**-ийг байршуулна.

Суралцагчид өртөө бүрд зочилж бусад суралцагчдын **Хүснэгт 2**-ын үр дүнтэй танилцаж дараах байдлаар багийн гишүүнээ сонгоно. Үүнд:

1. Өөртэйгөө аль болох ижил төстэй сонирхол, арга барил, үнэт зүйлтэй
2. Өөрийнхөө **Сорил 6**-гийн ур чадвараас дутагдалтай байгаа ур чадвартай суралцагчтай нэг баг болох

Дээрх шалгуурын дагуу суралцагчид багаа сонгох үед багш суралцагчдыг ажиглаж шаардлагатай бол нэмэлт дэмжлэг үзүүлнэ.

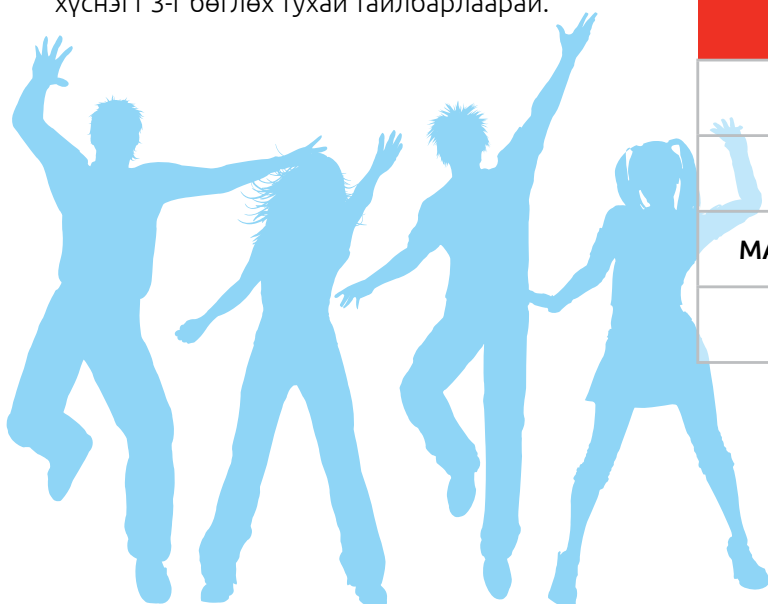
Өртөөчилсөн үйл ажиллагааг дууссаны дараа багш суралцагчдаас өөр өөрийн сонгосон кодтой суралцагчтай нэг баг болж суухыг хүснэ. Энэ үед зарим суралцагчийг нэгээс олон багт сонгосон байх эсвэл сонгоогүй байх тохиолдол гарах учраас багш энэ үед анхаарч зохион байгуулалт хийх шаардлагатай болно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ШИНЭ БАГИЙН БОЛОМЖИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

Багууд хуваарилагдан суусны дараа багш баг бүр гишүүдийнхээ **Сорил 6**-гийн үр дүнг харьцуулж багийнхаа энтрепренер ур чадварын жагсаалт гаргаж, тухайн багт ямар ур чадвараа хөгжүүлэх шаардлагатайг тодорхойлох даалгавар өгнө.

Ингэхдээ гарын авлагын Хүснэгт 3 дээр ажиллана. Хүснэгт 3 дээр ажиллахдаа багийн гишүүд зөвшилцөж дундын шийдвэрээр хүснэгт 3-г бөглөх тухай тайлбарлаарай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

ШИНЭ БАГААР АЖИЛЛАХ

Багш багуудад баяр хүргээд баг бүр **МИНИ-энтрепрайс** компанийн зохион байгуулалтаар ажиллах бөгөөд өөрсдийн компанидаа багийн онцлогтой уялдуулан нэр, лого өгөх даалгавар өгнө. Багийн гишүүд ярилцаж өөрсдийн онцлог, давуу тал, багийн гишүүдийн сонирхол, үнэт зүйлд үндэслэн багтаа өөрийн гэсэн лого, нэр сонгох, өөрийн гэсэн уриатай болно. Лого, нэрийг флипчартны цаасан дээр бичүүлж хананд дэлгэж үзүүлнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 6

БАГИЙН ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ, ЦААШИД ХИЙГДЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ТОДОРХОЙЛОХ

Одоо баг бүр өөр өөрийн гэсэн нэртэй, лого, уриатай болсон. Багш суралцагчдад нэгэнт багууд **мини-энтрепрайс** компанийн зохион байгуулалттай байх тул баг дотроо тодорхой албан тушаалтантай байх талаар танилцуулна.

АЛБАН ТУШААЛ

ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МЕНЕЖЕР

ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР

МАТЕРИАЛЛАГ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР

ХАРИЛЦААНЫ МЕНЕЖЕР

Багш суралцагчдад гарын авлагынхаа **Хүснэгт 4**-ийг уншиж танилцах даалгавар өгнө. Багийн албан тушаалтнууд дараах ажил үүргийг хариуцна. Үүнд:

АЛБАН ТУШААЛ	АЖИЛ ҮҮРЭГ
 <p>БАГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Үйл ажиллагааны менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх • Сургалтын явцад өгсөн даалгаврыг багийн гишүүдэд хуваарилах, багийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд хяналт тавих • Багийн үйл ажиллагааг 14 хоног бүрээр багийн гишүүдтэй хамтран төлөвлөгөө гаргах, хэрэгжүүлэх, ажлын гүйцэтгэлийн хоцрогдол гарч байгаа эсэхийг хянаж байх • Багийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр багтайгаа хамтран тайлан бичих • Тайланд өгсөн багшийн үнэлгээ дүгнэлтийг багийн гишүүддээ танилцуулж дараагийн 14 хоногийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах
 <p>БАГИЙН ХАРИЛЦААНЫ МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Харилцааны менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Багийн гишүүдтэй холбоотой бүх уулзалтын албан бичгийг төлөвлөх, холбогдох хүмүүст хүргэх • Багийн гишүүдийн өмнөөс багш нар, зөвлөх, менторуудтай хийх уулзалтын өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг үйл ажиллагааны менежерт мэдэгдэх • Бусад багуудтай хийх уулзалтын өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг харилцааны менежерт мэдэгдэх • Төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад орон нутгийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдтэй хийх уулзалтын албан бичгийг хүргэж, уулзалт хийх өдөр, цаг, байршлыг товлох, түүнийг үйл ажиллагааны менежерт мэдэгдэх • Бусад багийн харилцааны менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах

 <p>БАГИЙН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хүний нөөцийн менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Багийн гишүүдийн ирцийг бүртгэх, сургалтад оролцуулах • Багийн гишүүдийн мэдээллийн сан үүсгэх, тогтмол холбоо барьдаг байх • Багийн гишүүд төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад уулзах шаардлагатай хүмүүсийн жагсаалт гаргаж харилцааны менежерт өгөх • Багийн гишүүн бүрийн сургалтын үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг хянах, туслах • Бусад багийн хүний нөөцийн менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах
 <p>БАГИЙН МАТЕРИАЛЛАГ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖЕР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Материаллаг нөөцийн менежерийн 14 хоногийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, төлөвлөгөөний дагуу ажиллах • Шаардлагатай санхүүгийн болон ном, гарын авлага, цаас бусад хэрэгслийг бэлэн болгох • Багаараа ажиллах, тэр дундаа төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад шаардлагатай анги танхим, ширээ сандал, бичгийн хэрэгслийг бэлтгэх • Төсөлт ажлыг гүйцэтгэх явцад шаардлагатай материал, хэрэгслийг бэлэн болгох (хэвлэх, олшруулах, хуулбарлах гэх мэт) • Сургалтын орчны аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн нөхцөлийг тогтмол шалгаж, бэлтгэх • Багийн гишүүд сургалтын орчинд цэвэр нямбай, ямар нэг сөрөг нөлөөгүй ажиллахад хяналт тавих • Бусад багийн материаллаг нөөцийн менежертэй хамтран ажиллах • Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнгийн талаар 14 хоног бүр тайлан бичиж, багтаа танилцуулах • Багийн үйл ажиллагааг бусдад танилцуулах

Багш багуудыг ажил үүргийн хуваарьтай танилцсаны дараа баг дотроо ярилцаж хэнд ямар албан тушаалыг хариуцуулахаа шийднэ. Ингэхдээ багш багуудад **Сорил 2-5** болон **7**-гийн үр дүнгээ эргэн харж ашиглахыг санал болгоорой. Багш багуудад дараах зүйлийг заавал сануулна. Үүнд:

- Багийн гишүүд бүгдээрээ саналаа заавал хэлнэ
- Тодорхой албан тушаалд “томилогдож” байгаа суралцагч тухайн шийдвэрийг хүлээн зөвшөөрч байгаа эсэх, багаас ямар дэмжлэг хэрэгтэй болохыг заавал ярилцахыг хүснэ

Үүний дараа багууд менежерүүдээ томилж гарын авлагын **Багийн менежерийн томилгоо, баталгаа** хэсгийг бөглөнө.

Бөглөхдөө хамгийн эхний хэсэгт ямар менежерийн томилгоо хийж буйг нөхөж бичнэ. Харин багийн бусад менежерүүд дээрх менежерт ажил үүргээ гүйцэтгэхэд нь ямар дэмжлэг үзүүлэхээ нөхөж бичээд доод талд нь баталгаажуулж гарын үсэг зурна. Хамгийн сүүлд тухайн менежерээр томилогдож буй суралцагч дээрх томилгоог хүлээн зөвшөөрснөө нотлон гарын үзэг зурах юм

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 7

БАГУУДЫН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫГ ЭЦЭСЛЭХ

Багш багуудаас албан тушаалаа хэрхэн хуваарилсан арга замаа ярилцаж багийн бүрэлдэхүүн, амлалтыг бусад багуудад танилцуулахыг хүснэ.

Багууд танилцуулга хийхээс өмнө танилцуулга хийх хамгийн гол санаа юу болох, түүнийг яагаад танилцуулах хэрэгтэй, бусдад ямар ойлголт өгөхийг зорьж байгаа талаар **5 минут** орчим ярилцаж бэлтгэхийг хүснэ. Үүний дараа танилцуулна.

Үүний дараа багш багуудад өөр өөрийн гэсэн дотоод дүрмээ зохиохыг хүснэ. Дүрэмд дараах зүйлийг заавал тусгахыг санал болгоно. Үүнд:

- **Багийн гишүүд бие биенийхээ гаргасан саналыг буруу гэж хэлэлгүйгээр заавал яагаад гэж асуудаг байх**
- **Багийн гишүүд бие биенээ нийгмийн байдал, гадаад төрх, хувцаслалт, эд хэрэглэлийн талаар бүдүүлэг үг хэрэглэхгүй байх**
- **Хэн нэг нь чадахгүй бол бид яаж туслах вэ? гэж үргэлж асуудаг, тусалдаг байх**
- **Гарын авлагын “багаар ажиллахад анхаарах зүйлүүд” гэсэн бичвэрийг заавал уншиж, ярилцах**

Багууд дүрмээ бэлэн болгосны дараа багш суралцагчдад дүрмээ заавал мөрдөж ажиллах хэрэгтэй бөгөөд цаашид сургалтын зохион байгуулалт, даалгавраа цаг хугацаанд гүйцэтгэх, анги танхим бэлтгэх, сургалтад гаднаас хүмүүс урьж оролцуулах зэрэг ажлыг багийн менежерүүд бүрэн хариуцаж ажиллахыг хэлнэ.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдад танхимын бус сургалтын үйл ажиллагааг танилцуулж шаардлагатай зөвлөгөө өгнө.

Суралцагчид танхимын бусаар, багаараа хамт YouTube YouTube сангаас “Хэрхэн амжилттай баг бүрдүүлэлт хийх вэ?” нэртэй видео хичээл хайж олж үзнэ.

Багш энэхүү даалгаврыг гүйцэтгэхэд суралцагчдад танхимаас гадуур зөвлөгөө өгнө.

СЭДЭВ 1: МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР

Дэд сэдэв 1.3

ЦАГИЙН МЕНЕЖМЕНТ

Зорилго

Энэ сэдэвт үйл ажиллагаагаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ.

Үүнд:

- Цагийн менежментийн талаарх ойлголт
- Цагаа зөв, бодитой төлөвлөх, хуваарь гаргах, түүнд тулгарах саад бэрхшээлийг таньж мэдэх
- Ажлын төлөвлөгөө хийх, түүнд хүчин чармайлт гаргах

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Багшийн хийсэн **СУРГАЛТЫН ЦАГИЙН ХУВААРЬ**-ийн хуулбар (суралцагч бүрд нэг хувь)
- Компьютер (суралцагч бүрт 1 байх)
- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг (маркер) гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой асуудлаар багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Энэхүү сургалтад багийн албан тушаалтай ижил төстэй ажил хөдөлмөр эрхэлдэг хүмүүсийг орон нутгийн төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагаас урьж оролцуулах шаардлагатай. Тухайлбал сургуулийн сургалтын менежер, байгууллагын хүний нөөцийн ажилтан, нярав, захиргаа аж ахуй эрхэлсэн албан тушаалтан гэх мэт.

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

Үүний дараа багш цаг төлөвлөлтийн ач холбогдлын талаар тайлбарлана. **ХАВСРАЛТ 2**-ыг үзнэ үү.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

БИ ҮҮРГИЙНХЭЭ ДАГУУ ЮУ ХИЙХ ВЭ?

Багийн суралцагчид тодорхой “албан тушаал”-тай болсон учраас тэд “Би юуг, яаж хийх вэ?” гэдэг асуулттай нүүр тулж байгаа. Энэ тодорхойгүй нөхцөл байдалд цаашдаа хэрхэн ажиллах чиглэлээ тодорхой болгохын тулд багш суралцагчдыг баг дотроо ярилцаж асуултын хариултыг эрэлхийлэх, ярилцах даалгавар өгнө.

Үүний дараа суралцагчид тухайн өдрийн сургалтад урилгаар оролцож буй ажилтан, албан тушаалтнаас өөр өөрсдийн ажил үүргийн чиглэлээр асуулт асууна. Тухайлбал:

- **Та өдөр тутамдаа юу хийдэг вэ?**
- **Та ажилтнуудаа өдөр тутмын ажилд нь яаж идэвхтэй оролцуулж болох вэ?**
- **Танд өдөр тутамдаа ямар бэрхшээл тулгардаг вэ?**
- **Хүмүүстэй харилцах харилцаанд ямар үл ойлголцол түгээмэл байдаг вэ?**
- **Танд тулгарсан асуудлыг бүтээлчээр яаж шийдэж байсан бэ?**
- **Та ажлаа яаж төлөвлөдөг вэ?**

ГЭХ МЭТ

Асуулт ярилцлагын явцад суралцагчид тэмдэглэл хөтлөх шаардлагатай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ПРАКТИКТ ТУЛГАРАХ БЭРХШЭЭЛ, ЗӨРЧЛИЙГ БҮТЭЭЛЧЭЭР ШИЙДЭХ

Үүний дараа багш багуудын ижил албан тушаалтай суралцагчдыг нэг баг болгож зохион байгуулаад сургалтын хуваарийг баг бүрд тарааж өгнө. Ижил албан тушаал бүхий суралцагчидтай багууд тухайн өдрөөс хойших **14 хоногт** хийх ажлын жагсаалт гаргахыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ГҮЙЦЭТГЭХ АЖЛЫН САНААГ БОЛОВСРУУЛАХ

Жагсаалт дахь ажлуудыг яаж гүйцэтгэх арга замаа багаараа ярилцаж боловсруулна. Ингэхдээ гарын авлагын **Хүснэгт 5**-ыг ашиглахыг санал болгоорой.

ХИЙЖ ГҮЙЦЭТГЭХ АЖЛУУД	ХЭРХЭН ГҮЙЦЭТГЭХ
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6. . . .	

Дээрх хүснэгтийг багийн гишүүн бүр гарын авлагууд дээрээ хийж дуусаад өөрийн үндсэн багтаа буцаж нэгдэнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ГҮЙЦЭТГЭХ АЖЛЫН САНААГАА ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД БУУЛГАХ

Одоо багууд **14 хоногийн** хугацаанд хийж гүйцэтгэх багийн ажлаа төлөвлөх хэрэгтэй болно. Багийн албан тушаалтан бүр юуг, яаж хийх санаатай болсон мөн сургалт хэзээ, хэдэн цагт хаана зохион байгуулагдах тухай хуваарь, мэдээлэлтэй болсон учраас ажлаа төлөвлөх суурь нөхцөл хангагдсан гэж ойлгож болно.

Багш багуудад суралцагчийн гарын авлага дахь **Хүснэгт 6**-гийн загварыг ашиглан төлөвлөлт хийхийг хүснэ. Багш төлөвлөлтөд багийн албан тушаалтан бүрийн хийж гүйцэтгэх ажил тусгагдсан байх ёстой гэдгийг сайн анхааруулах хэрэгтэй. Суралцагчид илүү боловсронгуй хүснэгтийг ашиглаж болно. Баг бүрийн төлөвлөгөөг флипчартны цаасан дээр буулгаж бусад багуудад танилцуулахаар бэлтгэнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

ТӨЛӨВЛӨГӨӨГӨӨ САЙЖРУУЛАХ

Багууд боловсруулсан төлөвлөгөөгөө сайжруулах зорилгоор бусад багуудтай солилцож харилцан санал, зөвлөмжөө төлөвлөгөөн дээр нь бичнэ. Багууд бусад багуудын бичсэн санал, зөвлөмжийн талаар багаараа ярилцаж шаардлагатай гэж үзвэл төлөвлөлтөө сайжруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 6

ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ

Багуудын сайжруулсан төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд багийн гишүүн бүрийн бэлтгэл, ойлголт чухал. Иймээс багш багуудаас төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд ямар бэлтгэл хангах, юу сурах хэрэгтэй талаар ярилцаж, дүгнэлт гаргахыг хүснэ.

Үүний дараа **1-2** төлөвлөлтийг бусдад танилцуулж энэ төлөвлөлт хийхэд ямар бэрхшээл тулгарсныг хэлэлцэнэ.

Багууд танилцуулга хийхээс өмнө ярилцаж танилцуулга хийх хамгийн гол санаа юу болох, түүнийг яагаад танилцуулах хэрэгтэй, бусдад ямар ойлголт өгөхийг зорьж байгаа талаар **5 минут** орчим бэлтгэхийг хүснэ. Үүний дараа танилцуулна.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдаас гарын авлагын **Сэдэв 1**-ийн үнэлгээг бие даан гүйцэтгэхийг хүснэ. Гүйцэтгэж дууссаны дараа багшид хураалгана.

Багш суралцагчдад танхимын бус үйл ажиллагааны талаар танилцуулж шаардлагатай зөвлөгөө өгнө.

Багууд эцэслэн боловсруулсан төлөвлөгөөгөө **MS Excel** программ эсвэл **Gantt Chart** ашиглан бэлэн болгох даалгавар гүйцэтгэнэ.

Танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн менежер бүр өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу ажиллах хэрэгтэй болно.

Үйл ажиллагааны менежер гишүүддээ ажлаа хуваарилах, **хүний нөөцийн менежер** суралцагчдын оролцоог хангах, **материаллаг нөөцийн менежер** анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, **харилцааны менежер** холбогдох хүмүүстэй холбогдох болон багштай уулзах уулзалтыг товлох хэрэгтэй болно.

Танхимын бус
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
МИНУТ

СЭДЭВ 1-ИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Сэдэв 1-ийн үйл ажиллагаагаар эзэмшсэн суралцагчдын мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг дараах шалгуурын дагуу өөрсдөөр нь үнэлүүлээд үнэлгээний хуудсыг хурааж аваарай.

ШАЛГУУР	ТҮВШИН					
	1-Эзэмшээгүй	2	3	4	5	6-Маш сайн
1. Өөрийн ур чадвар, сонирхол, үнэт зүйлээ тодорхойлох						
2. Сул талаа таньж мэдэх						
3. Давуу талаа таньж мэдэх						
4. Бусдын ур чадварт дүгнэлт хийх						
5. Бусдад өөрийгөө ойлгомжтой илэрхийлэх						
6. Санаа нийлэхгүй үед өөрийгөө тайван илэрхийлэх						
7. Ажлыг цаг хугацаанд нь дуусгах						
8. Үйл ажиллагаагаа төлөвлөх						
9. Төлөвлөсөн зүйл яагаад хугацаандаа хэрэгжиж чадаагүйн шалтгааныг илрүүлэх						
10. Бусдын байр сууринд өөрийгөө тавьж үзэх						
11. Бусдын ялгаатай байдалд хүндэтгэлтэй хандах						
12. Асуултыг анхааралтай сонсож оновчтой хариулт өгөх						

Суралцагчийн өөрийн болон үе тэнгийнхний үнэлгээний хуудсыг суралцагч тус бүрээр сан үүсгэж хадгална. (Авсан нийт оноо) * 1.4 = %

СЭДЭВ 2:

ЭНТРЕПРЕНЕР- ШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 2.1

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Дэд сэдэв 2.2

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН АРГА ЗАМУУД

Дэд сэдэв 2.3

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД

СЭДЭВ 2: ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 2.1

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Зориго

Энэхүү дэд сэдэвт сургалтаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ. Үүнд:

- Энтрепренершипийн суурь мэдлэг
- Бизнесийн болон нийгмийн энтрепренершипийн талаарх ойлголт
- Энтрепренершипийн үйл ажиллагааг таних, бүрэлдэхүүнийг тодорхойлох
- Бизнесийн болон нийгмийн энтрепренерийн ур чадвар, онцлог ялгааг тодорхойлох

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Энтрепренершип ба энтрепренерийн тухай [Илтгэл 1 - Энтрепренершип ба энтрепренер](#)
- Энтрепренерийн тухай [Видео 5 – Чагнаадоржийн амжилтын түүх](#)
- Нийгмийн энтрепренерийн тухай [Видео 6 – Нийгмийн энтрепренершип гэж юу вэ?](#)
- Нийгмийн энтрепренершипийн тухай [Видео 7 – Ид шидийн орон](#)
- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Мөн сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуултыг асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг санал болгоорой.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

БИ ХАРИУЛЪЯ

Багш суралцагчдад бизнесийн болон нийгмийн энтрепренершипийн 2 Видеог үзүүлнэ. Үүний дараа суралцагчдаас дараах асуултыг асууж хариултыг авна. Үүнд:

1. Энэ 2 видеонд үзүүлсэн жишээнүүд хоёулаа энтрепренершип мөн үү? Яагаад?
2. Энэ 2 жишээний ижил төстэй тал нь юу вэ?
3. Энэ 2 жишээний ялгаатай талууд нь юу вэ?
4. Энэ 2 жишээнд үзүүлсэн энтрепренерүүд хэн байв?

Үүний дараа багш суралцагчдын гарын авлагын **Хүснэгт 7**-г багаараа хамтран гүйцэтгэхийг хүснэ. Энэ нь суралцагчдад бизнесийн болон нийгмийн энтрепренерийн ялгааг олж харахад тусална. Та илүү дэлгэрүүлж мэдэхийг хүсвэл багшийн гарын авлагын **Хавсралт 3**-ыг судална уу?

Багш 1 багийг сонгож хүснэгтээ бусдад танилцуулахыг хүснэ. Ингэхдээ багууд танилцуулга хийхээс өмнө ярилцаж танилцуулга хийх хамгийн гол санаа юу болох, түүнийг яагаад танилцуулах хэрэгтэй, бусдад ямар ойлголт өгөхийг зорьж байгаа талаар 5 минут орчим бэлтгэхийг хүснэ. Үүний дараа танилцуулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ЭНТРЕПРЕНЕРҮҮД ХЭН БАЙВ?

Танилцуулгын дараа багш суралцагчдыг гарын авлагынхаа **Бүх энтрепренерүүд адилхан уу** сэдвийг унших даалгаар өгнө.

Сэдвийг уншсаны дараа багш суралцагчдаас Видеоонд үзүүлсэн 2 энтрепеленерүүд нь хэн болох, тэдэнд ямар ур чадвар байж болох талаар баг дотроо ярилцаж гарын авлагын дараах **Хүснэгт 8**-ыг багаараа хамтран бөглөхийг хүснэ.

Багууд дээрх хүснэгтийг бусад багуудад танилцуулах ба танилцуулгын дараа багуудад **“нийтлэг байгаа ур чадвар”, “ялгаатай ур чадвар”**-ууд юу болохыг ярилцаж **ЭНТРЕПЕНЕРИЙН УР ЧАДВАР** -ын нэгдсэн жагсаалт гаргана.

Сургалтыг дараагийн хичээлд үргэлжлүүлнэ.

Сэтгэл хөдлөлөө эргэцүүлэх, удирдах дасгал

1. Өнөөдрийн сургалтын явцад та ямар сэтгэл хөдлөлүүдтэй байсан бэ?
2. Тухайн сэтгэл хөдлөлийн шалтгаан юу байсан бэ?
3. Та тухайн сэтгэл хөдлөлөө яаж илэрхийлж байсан бэ?
4. Чиний сэтгэл хөдлөлөө илэрхийлж буй байдал бусад хүмүүст ямар нөлөө үзүүлэв?
5. Чи сэтгэл хөдлөлөө яаж хянав? Өөрөөр хэлбэл өөрийгөө яаж тайвшруулав?
6. Тухайн сэтгэл хөдлөлийг цаашид яаж хянах боломжтой гэж бодож байна вэ?
7. Өнөөдрийн сургалтаас чамд хамгийн их таалагдсан хэсэг юу байсан бэ?
8. Илүү их сурч мэдэхийг хүсэж байгаа хэсэг чинь аль байсан бэ?

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдаас дараах дасгалыг гүйцэтгэхийг хүснэ. Мөн танхимын бус сургалтын үйл ажиллагааг тайлбарлаж, шаардлагатай зөвлөгөө өгнө.

Танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн менежер бүр өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу ажиллах хэрэгтэй болно. Үйл ажиллагааны менежер гишүүддээ ажлаа хуваарилах, хүний нөөцийн менежер суралцагчдын оролцоог хангах,

материаллаг нөөцийн менежер анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, харилцааны менежер холбогдох хүмүүстэй холбоо тогтоох болон багштай уулзах уулзалтыг товлох хэрэгтэй болно. Багш багуудад төлөвлөлт хийхэд нь тусална.

Багш багуудад гарын авлагын **Энтрепренешип гэж юу юэ?** сэдвийг уншиж зурагт ном бэлтгэх даалгавар өгнө. Зурагт ном дараах шаардлагыг хангасан байх хэрэгтэй.

Үүнд:

1.

14-25 насны
хүүхэд,
залуучуудад
ойлгомжтой

2.

Хүн бүрийн
анхаарал татахуйц
дизайнтай байх

3.

Компьютер дээр
хийгдсэн байх

Багууд ангид хийсэн төлөвлөлтийн дагуу ажиллана.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Танхимын бус үйл ажиллагаагаар бэлэн болгосон зурагт номыг дараагийн сургалтад танилцуулах тул бэлэн болгосон байх хэрэгтэй. Үүнийг багийн **материаллаг нөөцийн болон үйл ажиллагааны менежерүүд** хариуцна.

Дараагийн сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, иргэдийн төлөөллийг оролцуулах шаардлагатай. Ийм учраас багийн **харилцааны менежерүүд** холбогдох хүмүүстэй холбоо тогтоож дараагийн сургалтад урьж оролцуулах даалгавар өгнө.

СЭДЭВ 2: ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 2.2

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН
АРГА ЗАМУУД*Зорилго*

Энэхүү дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчид дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ. Үүнд:

- Энтрепренершипийг хэрэгжүүлэх арга замууд
- Энтрепренершипийн шинэ санаа боловсруулах, боломжийг тодорхойлох
- Орон нутаг дахь бизнесийн болон нийгмийн энтрепренершипийн жишээг тодорхойлох

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, иргэдийн төлөөлөл, зөвлөх болон менторуудыг оролцуулах ба тэднийг **Үйл ажиллагаа 4**-ийг эхлүүлэхээс өмнө ангид урьж авчирсан байна.

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт талаар асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

Багш багуудыг бэлэн болгосон зурагт номоо анги танхимд байршуулахыг хүснэ. Сургалтын дараа суралцагчид тухайн зурагт номтой танилцаж хамгийн сайн номыг шалгаруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

ЭНТРЕПЕНЕРШИПИЙН ШИНЭ САНАА

Багш суралцагчдаас тухайн суманд бизнесийн болон нийгмийн энтрепренершипийн 2 видео дахь жишээтэй төстэй ямар энтрепренершип байж болох талаар багаараа ярилцаж тус бүр нэг нэг жишээ гаргахыг хүснэ. Ингэхдээ гарын авлагынхаа **Хүснэгт 9**-ийг ашиглахыг хүснэ. Шаардлагатай бол багш видеонуудыг дахин үзүүлж болно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ШИНЭ САНААНУУД МАНАЙ ОРОН НУТАГТ ЯАЖ ХЭРЭГЖИХ ВЭ?

Үүний дараа багш багуудаас нийгмийн болон бизнесийн энтрепренершипийн нэг, нэг шинэ санаа гаргаж түүнийг **Оюуны зураглал** ашиглан дэлгэрэнгүй дүрслэхийг хүснэ. Оюуны зураглалыг схемийг гарын авлагаасаа харахыг хүснэ. Оюуны зураглалыг дараах алхмуудаар гүйцэтгэнэ.

Үүнд:

1. Энтерпренершипийн санаагаа бичих -Үүнийг схемийн голын "1" дугаартай дүрсэд бичих Жишээ нь "Дотуур байрны бага ангийн сурагчдын хичээлд туслах", эсвэл "Сумын айл өрхийг түлээ, түлшээр хангах" гэх мэт

2. Орон нутагт ямар ач холбогдолтойгоо бичих -"2" дугаартай дүрсэд бичих

3. Хэнд зориулсан үйл ажиллагаа болохыг бичих - "3" дугаартай дүрсэд бичих

4. Орон нутаг болон иргэдийн ямар асуудлыг шийдэх -"4" дугаартай дүрсэд бичих

5. Ямар нөөц ашиглах - "5" дугаартай дүрсэд бичих

гэх мэт үргэлжлүүлэн бичнэ. Энд суралцагчид буруу зөв гэлтгүй толгойд орж ирсэн бүх санаагаа бичнэ.

Зураглалаа бусад багуудад танилцуулж, тэдний санал, зөвлөмжийг сонсож, асуултад хариулна. Ингэхдээ багууд танилцуулга хийхээс өмнө ярилцаж танилцуулга хийх хамгийн гол санаа юу болох, түүнийг яагаад танилцуулах хэрэгтэй, бусдад ямар ойлголт өгөхийг зорьж байгаа талаар **5 минут** орчим бэлтгэхийг хүснэ. Үүний дараа танилцуулна. Урилгаар оролцож буй хүмүүс суралцагчдын саналд өөр өөрийн санал, зөвлөмжөө заавал өгнө.

Суралцагчдаас танилцуулсан санаануудаас хамгийн шилдэг 2 санаа юу байсныг асууж шалгаруулна. Шалгаруулахдаа ямар шалгуур ашигласныг ярилцаарай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ДҮГНЭЛТЭД ҮНДЭСЛЭН САЙЖРУУЛАХ

Багш суралцагчдыг багууд болон аж ахуй эрхлэгч, иргэдийн төлөөлөл, зөвлөх, менторуудын санал, зөвлөмжид үндэслэн энтерпренершипийн 2 санаагаа сайжруулах даалгавар өгнө. Энэ даалгаврыг анги хамт олноороо гүйцэтгэнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ШИНЭ САНААНЫ ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ

Багш, суралцагчдаас сайжруулсан санааныхаа талаар эргэцүүлж гарын авлагынхаа **Дасгал 7**-ийн асуултыг бие биенээсээ асууж, хариулт авна.

Асуулт хариултын дараа суралцагчид багшийн асуусан дээрх асуултаас 3 жишээг сонгож ёс зүйтэй шийдвэр гаргасны богино хугацааны алдагдал буюу сул тал, урт хугацааны ашиг буюу давуу талыг хүснэгтэд бичиж бусдад танилцуулна.

Багууд танилцуулга хийхээс өмнө танилцуулга хийх хамгийн гол санаа юу болох, түүнийг яагаад танилцуулах хэрэгтэй, бусдад ямар ойлголт өгөхийг зорьж байгаа талаар **5 минут** орчим ярилцаж бэлтгэхийг хүснэ. Үүний дараа танилцуулна.

Танилцуулгын дараа багш суралцагчдаас **Дасгал 8**-ыг бие даан гүйцэтгэхийг хүснэ.

Хичээлийн төгсгөлд багш суралцагчдад танхимын бус үйл ажиллагааны талаар танилцуулж шаардлагатай бол зөвлөгөө өгнө. Танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн менежер бүр өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу ажиллах хэрэгтэй болно. Үйл ажиллагааны менежер

гишүүддээ ажлаа хуваарилах, хүний нөөцийн менежер суралцагчдын оролцоог хангах, материаллаг нөөцийн менежер анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, харилцааны менежер холбогдох хүмүүстэй холбогдох болон багштай уулзах уулзалтыг товлох хэрэгтэй болно. Багш багуудад төлөвлөлт хийхэд нь тусална.

Багууд орон нутгийн хүүхэд, залуучуудад зориулан энтрепренершип гэж юу болох, ямар хүнийг энтрепренер гэдэг, орон нутаг дахь энтрепренерийн жишээнүүд юу болох, хүмүүсийн сэтгэл хөдлөл энтрепренерийн үйл ажиллагаанд ямар нөлөө үзүүлдэг талаар постер бэлтгэнэ.

Багууд ангид хийсэн төлөвлөлтийн дагуу ажиллана.

Танхимын
бус
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
минут

СЭДЭВ 2: ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 2.3

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН
ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД*Зорилго*

Энэхүү дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчид дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ. Үүнд:

- Энтрепренершипд оролцогч талууд
- Тэдний оролцоо, түүний уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааны чиглэлийн талаарх ойлголттой болж
- Тодорхой чиглэлийн Энтрепрайсийн оролцогч талууд
- Тэдний хоорондын харилцааг оновчтой тодорхойлох

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Монголд үйлдвэрлэв брошурууд
- Эсгий үзэг гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Багш сургалт эхлэхээс өмнө орон нутгийн аж ахуй эрхлэгчийн төлөөлөл эсвэл аж ахуй эрхэлдэг зөвлөх, менторуудыг урьж сургалтад оролцуулна. Эдгээр хүмүүс сургалтын эхэнд суралцагчдын асуултад хариулж зөвлөгөө өгөх болно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

НАДАД АСУУЛТ БАЙНА?

Багш өнөөдрийн сургалт энтрепренершипийн оролцогч талууд хэн байх тухай сурч мэднэ гэдгийг хэлээд суралцагчдыг сургалтад урилгаар оролцож буй төлөөлөл, зөвлөх менторуудаас тэдний бизнесийн үйл ажиллагааны оролцогч талууд хэн болох, ямар чиглэлээр хамтран ажилладаг, ямар бэрхшээл байдаг, гэх мэт асуулт асуухыг хүснэ. Тэдний өгсөн хариулт суралцагчдад эргэлзээтэй санагдвал илүү тодруулах асуулт асууж болно мөн санал нийлэхгүй зүйл байвал түүнийгээ илэрхийлж болно гэдгийг сануулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ЯАГААД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД ЧУХАЛ ВЭ?

Суралцагч багаараа ярилцаж энтрепренершипд яагаад оролцогч талууд чухал болохыг ярилцаад орон нутгийн нэг энтрепренершипийн үйл ажиллагааг сонгон гарын авлагын Дасгал 9-ийг ажиллана.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД

Суралцагчид бизнесийн болон нийгмийн энтрепренершипийн видеонд үзүүлсэн жишээний оролцогч талууд хэн байхыг багаараа ярилцахыг хүснэ.

Багш суралцагчдаас **дэд сэдэв 2.2**-д боловсруулсан энтрепренершипийн оролцогч талууд хэн байх, тэдний хамтын ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр ямар үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж болохыг багаараа ярилцаж нэг нэг томоохон арга хэмжээний төсөл боловсруулахыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ТАЛУУДЫН ОРОЛЦООНЫ ЧИГЛЭЛ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГААГ ТОДОРХОЙЛОХ

Багууд **Хүснэгт 6**-гийн үр дүнг бусад багуудад танилцуулна. Ингэж танилцуулахад дүрд тоглох аргыг ашиглана. Багийн илтгэгч нь өөрийгөө Энтрепрайс багийн менежер гэж

бодоод бусад багийн суралцагчдад бизнесийн төслөө танилцуулж байна гэж төсөөлнө. Багууд танилцуулсны дараа багш дараах асуултыг асууна. Үүнд:

1. Аль багийн илтгэгч хамгийн сайн менежер байсан бэ? Яагаад, ямар шалгуураар хамгийн сайн гэж үнэлсэн бэ?
2. Бусад илтгэгч-менежерүүд ямар ур чадвараа сайжруулах шаардлагатай вэ?

Багш сургалтын төгсгөлд Сэдэв 2-ын үнэлгээг ашиглан өөрсдийгөө үнэлэхийг хүснэ.

СЭДЭВ 2-ЫН ҮНЭЛГЭЭ

Энэ үнэлгээг багийнхаа аль нэг гишүүнээр үнэлүүлэх зааварчилгаа өгч, хуудсаа хурааж аваарай.

ШАЛГУУР	ТҮВШИН					
	1 Эзэмшээгүй	2	3	4	5	6 Маш сайн
1. Энтрепренершипийн санаа гаргах						
2. Энтрепренершипийг хөгжүүлэх өөрчлөх санааг гаргах						
3. Энтрепренершипийн оролцогчийг тодорхойлох						
4. Эдгээр оролцогчийн үйл ажиллагааны чиглэлийн талаар мэдлэг, ойлголт						
5. Энтрепренершипийн үйл ажиллагаанд оролцогч талууд ямар дэмжлэг үзүүлэх боломжтойг тодорхойлох.						

(Авсан нийт оноо) * 3.34 = %

СЭДЭВ 3:

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, БОЛОМЖУУД

Дэд сэдэв 3.1

ТУХАЙН ОРОН НУТАГ, БҮЛЭГ НӨХӨРЛӨЛ, ИРГЭДИЙН
ХЭРЭГЦЭЭ ТОДОРХОЙЛОХ

Дэд сэдэв 3.2

ЯЛГААТАЙ ХЭРЭГЦЭЭГ ТАНИХ

Дэд сэдэв 3.3

ХЭРЭГЦЭЭГ ХАНГАЖ БУЙ ТУРШЛАГЫГ ИЛРҮҮЛЭХ,
ӨӨРСДИЙН САНААГ ХӨГЖҮҮЛЭХ

СЭДЭВ 3: ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 3.1

ТУХАЙН ОРОН НУТАГ, БҮЛЭГ НӨХӨРЛӨЛ,
ИРГЭДИЙН ХЭРЭГЦЭЭГ ТОДОРХОЙЛОХ*Зориго*

Энэхүү дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой.

- Орон нутгийн бүлэг нөхөрлөл, иргэдийн хэрэгцээг тодорхойлох
- Хүсэл, хэрэгцээ ялгаатай болохыг танин мэдэх
- Дижитал мэдлэг, багаар ажиллах, харилцах, тунгаан бодох чадвар, сониуч, санаачилгатай байх, хэрэгцээг илрүүлэхийн тулд хүчин чармайлт гаргах

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг (маркер) гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт талаар асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

ХҮНИЙ ХҮСЭЛ БА ХЭРЭГЦЭЭ ЯЛГААТАЙ ЮУ?

Багш суралцагчдыг гарын авлагынхаа **Дасгал 10**-ыг гүйцэтгэхийг хүснэ. Багш суралцагчдаас хүсэл, хэрэгцээ хоёрын хамгийн чухал ялгаа юу байгааг асууж ярилцана.

Хэрэгцээ /need/ гэдэг нь хүнд аливаа зүйл хэрэгтэй болох нь мэдрэгдэж санаанд буухыг,

харин **Хүсэл /want/** гэдэг нь хэрэгцээгээ хангах тэмүүллийг хэлнэ

● Хэрэгцээ   ● Хүсэл

Чихэр	Машины төлбөр	Спортын хэрэгсэл	Хоол хүнс	Цахилгааны төлбөр
Түрээсийн төлбөр	MP3 тоглуулагч	Аялал	DVD тоглуулагч	Нүүрний будаг
Их сургууль	Ус	Түргэн хоолны газар хоол идэх	Интернэт	Шинэ хувцас
Кино үзэх	Кафе-д кофе уух	Бусдад бэлэг өгөх	Үсээ тайруулах	Ундаа уух
Ажлын хувцас	Машины даатгал	Кабель тавиулах	Хандив өгөх	Гар утас
Хадгаламжид мөнгө хийх	Видео тоглоом тоглох	Дулааны төлбөр	Шүдний эмнэлэгт үзүүлэх	Тоглоом авах

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

БИДЭНД ЯМАР ХЭРЭГЦЭЭ, БАС ХҮСЭЛ БАЙНА ВЭ?

Багш баг тус бүрийг тухайн орон нутаг, бүлэг нөхөрлөл, иргэдийн хэрэгцээг тандах, тодорхойлох даалгавар өгч үүнийг танхимын бус үйл ажиллагаагаар хийж гүйцэтгэх бөгөөд хэрэгцээг судлах ажлын бэлтгэлийг одоо хийх хэрэгтэйг сануулна. Суралцагчид орон нутгийн иргэдээс судалгаа авахдаа тэднээс зөвшөөрөл авах нь зүйтэй гэдгийг сануулаарай.

Юуны өмнө багш суралцагчдаас гарын авлагынхаа **Удирдамж 1**-тэй танилцаж ойлгомжгүй зүйл байвал багшаас асуухыг хүснэ.

Багш багуудын **Удирдамж 1**-ийн дагуу удирдан чиглүүлнэ. Судалгааны жишиг асуулгатай ижил төстэй асуулгыг багаараа ярилцаж бэлтгэхэд анхаараарай.

Багууд **удирдамжийн** дагуу хэн аль ажлыг хийх, хэзээ гүйцэтгэх гэх мэт ажил үүргээ хуваарилж, багийн ажлын нарийвчилсан төлөвлөгөө (гарын авлагын **Хүснэгт 10**-ыг үзнэ үү) боловсруулна.

Үйл ажиллагааны менежер гишүүддээ ажлаа хуваарилах, **хүний нөөцийн менежер** суралцагчдын оролцоог хангах, **материаллаг нөөцийн менежер** анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, **харилцааны менежер** холбогдох хүмүүстэй холбоо тогтоож хэдийд судалгаа авч болохыг тогтоож багийн гишүүдэд мэдэгдэнэ.

Мөн багшаас зөвлөгөө авах цагийг товлох хэрэгтэй болно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

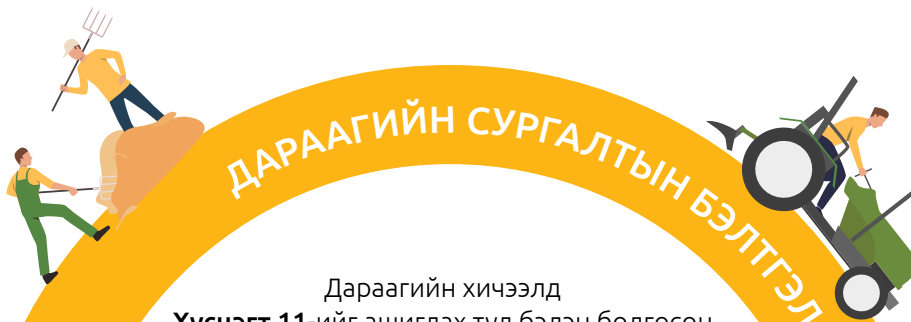
ИРГЭД БОЛОН БҮЛЭГ НӨХӨРЛӨЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭГ ТАНДАЖ, УЧИР ШАЛТГААНЫГ ТОДОРХОЙЛОХ

Мэдээллийг суралцагчийн гарын авлага дахь **Удирдамж 1**-ийн дагуу цуглуулна. **Удирдамж 1**-тэй танилцсаны дагуу багууд хэн, юу хийх, хэзээ хийхээ ярилцаад **Хүснэгт 10**-ыг бөглөж багийн ажлын төлөвлөгөөгөө бэлэн болгоно. Багш багуудад асуулгаа хувилж олшруулахад тусална.

Танхимын сургалтын дараа суралцагчид багуудын төлөвлөгөөний дагуу, боловсруулсан асуулгаа ашиглан мэдээлэл цуглуулна.

Суралцагчид багаар хамтран орон нутгийн иргэдийн хэрэгцээний талаар мэдээлэл цуглуулна.

Багш танхимаас гадуур багуудад зөвлөн туслах хэрэгтэй. Ялангуяа асуулгын дагуу цуглуулсан мэдээллийг **Хүснэгт 11**-д компьютер ашиглан нэгтгэхэд суралцагчдад багшийн дэмжлэг зайлшгүй шаардлагатай.

Дараагийн хичээлд **Хүснэгт 11**-ийг ашиглах тул бэлэн болгосон байх шаардлагатай. Ийм учраас багш та багуудын материаллаг нөөцийн менежерүүдэд дараагийн хичээлд бэлтгэл хангаж ирэхийг сануулаарай. Түүнчлэн дараагийн сургалтад орон нутгийн бизнесийн байгууллага, төрийн байгууллагын төлөөлөл зайлшгүй оролцох шаардлагатай тул багийн харилцааны менежерүүдэд холбогдох хүмүүстэй харилцаж сургалтад урьж оролцуулах хэрэгтэйг сануулна.

Дараагийн танхимын хичээл компьютерийн танхимд хичээллэх тул, **материаллаг нөөцийн менежерүүд** танхимын бэлэн байдлыг хангана.

СЭДЭВ 3: ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

Дэд сэдэв 3.2

ЯЛГААТАЙ ХЭРЭГЦЭЭГ ТАНИХ

Зориго

Энэхүү дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой.

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Орон нутгийн бүлэг нөхөрлөл, иргэдийн хэрэгцээг тодорхойлох
- Хүсэл, хэрэгцээ ялгаатай болохыг танин мэдэх
- Хүмүүсийн хэрэгцээ тэдний нас, хүйс, боловсролын түвшин, ажил хөдөлмөр эрхэлдэг эсэхээс шалтгаалан ялгаатай байгаа эсэхийг илрүүлэх
- Судалгаа, шинжилгээ хийх, үр дүнг танилцуулах
- Дижитал мэдлэг, багаар ажиллах, харилцах, тунгаан бодох чадвар, сониуч, санаачилгатай байх, хэрэгцээг илрүүлэхийн тулд хүчин чармайлт гаргах

- Суралцагчийн гарын авлага
- Компьютер (хүүхэд тус бүрт байх)
- Флипчартны цаас
- Эсгий үзэг (маркер) гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалтад орон нутгийн бизнесийн байгууллага, төрийн байгууллагын төлөөлөл оролцохыг санаарай.

Багш суралцагчдаас мэдээлэл цуглуулах ажилтай холбоотой дараах асуултуудыг асууж хариулт авна. Үүнд:

1. Мэдээлэл цуглуулах ажлаас чиний сурсан хамгийн чухал зүйл юу вэ?
2. Арай өөрөөр хийсэн бол илүү сайн хийх байсан гэж бодож байгаа зүйл байна уу?
3. Мэдээлэл цуглуулахад чи ямар ажлыг хамгийн сайн хийж чадсан бэ?
4. Мэдээлэл цуглуулах даалгаврын хамгийн хөгжилтэй хэсэг юу байсан бэ?
5. Хамгийн хэцүү байсан зүйл юу вэ?
6. Дараагийн удаа дахин хийх бол юуг сайжруулах хэрэгтэй гэж бодож байна вэ?

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

СУРГУУЛЬ, ОРОН НУТГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТЛЭГ БОЛОН ЯЛГААТАЙ ХЭРЭГЦЭЭГ ТОДОРХОЙЛЖ, ШИНЭЭР ТОМЬЁОЛОХ

Асуулт хариултын дараа багш баг бүрийг **Хүснэгт 11**-ийг ашиглан дараах асуултын чиглэлээр танилцуулга бэлтгэх даалгавар өгнө. Танилцуулгыг гарын авлагын Удирдамж 2-ийн дагуу бэлтгэнэ.

1. Судалгаанд хэдэн хүн хамрагдсан бэ? Хамрагдсан хүний тооноос илүүтэй тэдний төлөөлөх чадвар (тухайн бүлгийн хүмүүсийн онцлогийг илэрхийлсэн байдал)- ыг чухалчилна
2. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэдэн хувь нь эрэгтэй, хэдэн хувь нь эмэгтэй байсан бэ? Дугуй диаграммаар үзүүлнэ үү?
3. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэдэн хувь нь 8-аас доош насны, **9-13, 14-18, 19-25, 26-35, 36-43, 44-50, 51-60, 61**-аас дээш насны хүмүүс байсан бэ?
4. Судалгаанд оролцсон хүмүүсийн хэдэн хувь нь ажил хөдөлмөр эрхэлдэг, малчин, тэтгэвэрт гарсан, сурдаг, ажилгүй хүмүүс байна вэ?
5. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хамгийн нийтлэг хэрэгцээ юу байна вэ?
6. Судалгаанд хамрагдсан эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн хэрэгцээ ялгаатай байна уу?
7. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэрэгцээ насны бүлгээр ялгаатай байна уу?
8. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэрэгцээ хөдөлмөр эрхэлдэг байдлаар ялгаатай байна уу?
9. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн хэрэгцээ боловсролын түвшнээр ялгаатай байна уу?

Сургалтад урилгаар оролцож буй төлөөлөлүүд багийн танилцуулгад санал, зөвлөмж өгнө.

Танилцуулгын дараа багш багуудаас нэг нийтлэг хэрэгцээг сонгуулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

НИЙТЛЭГ ХЭРЭГЦЭЭНД ҮНДЭСЛЭН ОРОН НУТАГТ ЮУ ХИЙЖ БОЛОХ ТАЛААР ХЭЛЭЛЦЭХ

Багш суралцагчидтай хамтран, сонгосон хэрэгцээг хангах энтрепренершипийн ямар үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж болох санаанууд болон тухайн үйл ажиллагаа ямар үр дүнд хүрэх, ямар ач холбогдолтой талаар ярилцаарай. Хэрэгцээг хангах аль болох олон энтрепренершипийн санааг гаргахыг хүснэ.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдаас гарын авлагын **Дасгал 11**-ийг гүйцэтгэх даалгавар өгнө.

Багш танхимын бус үйл ажиллагааны зааварчилгаа өгч шаардлагатай бол нэмэлт зөвлөгөө өгнө.

Багууд өмнөх хичээл дээр тодорхойлсон тэргүүлэх хэрэгцээг хангах чиглэлээр ямар аж ахуйн нэгж, бизнесийн байгууллага, нөхөрлөл ажилладаг талаар мэдээлэл цуглуулж нэг нэг кейс бэлтгэнэ.

Кэйсдээ суралцагчийн гарын авлагын **Удирдамж 3**-ын дагуу дүн шинжилгээ хийхийг хүснэ.

Танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн менежер бүр өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу ажиллах хэрэгтэй болно.

Үйл ажиллагааны менежер гишүүддээ ажлаа хуваарилах, **хүний нөөцийн менежер** суралцагчдын оролцоог хангах, **материаллаг нөөцийн менежер** анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, **харилцааны менежер** холбогдох хүмүүстэй холбогдох болон багштай уулзах уулзалтыг товлох хэрэгтэй болно.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн өдрийн сургалтад баг тус бүрд орон нутгийн иргэдийн хэрэгцээг хангаж буй кейсүүдийг танилцуулах шаардлагатай болно.

Ийм учраас багш та багуудад танхимын бус сургалтаар гүйцэтгэсэн ажлынхаа үр дүнг бэлэн болгож ирэх ёстойг сануулаарай.

СЭДЭВ 3: МИНИЙ ЭНТРЕПРЕНЕРШИП УР ЧАДВАР

Дэд сэдэв 3.3

ХЭРЭГЦЭЭГ ХАНГАЖ БУЙ ТУРШЛАГЫГ
ИЛРҮҮЛЭХ, ӨӨРСДИЙН САНААГ ХӨГЖҮҮЛЭХ*Зорилго*

Энэ дэд сэдвийн хүрээнд зохион байгуулагдах сургалтаар суралцагчдын дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой. Үүнд:

- Орон нутгийн иргэдийн нийтлэг хэрэгцээг хангах чиглэлийн энтрепренершипийн үйл ажиллагааны жишээ, тэдгээрийн давуу болон сул талыг тодорхойлох
- Хэрэгцээг хангах илүү шинэлэг энтрепренершипийн санаа гаргах, боломжийг тодорхойлох
- Бусадтай хамтран ажиллах, эргэцүүлэх
- Сониуч, санаачилгатай, бүтээлч байх

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Бизнес санааны тухай **Видео 8 – Бизнес санаа хэрхэн олох вэ?**
- **Бонус видео** – Багаараа хамтран инновацлаг санаа хөгжүүлэх нь
- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Зургийн хэрэглэл (өнгийн харандаа, хар харандаа, шугам, өнгийн пламастер, А4 цаас, цавуу)
- Эсгий үзэг (маркер) гэх мэт багийн ажлыг тэмдэглэх хэрэгсэл

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Мөн сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

СУРГУУЛЬ, ОРОН НУТГИЙН АСУУДАЛ, ИРГЭДИЙН ХЭРЭГЦЭЭГ ХАНГАЖ БУЙ ТУРШЛАГУУД ЮУ БАЙНА ВЭ?

Багш баг тус бүрд орон нутгийн иргэдийн нийтлэг хэрэгцээг хангаж буй кейсүүдийг танилцуулах даалгавар өгнө. Танилцуулгыг багийн бүх гишүүд ээлж ээлжээрээ хийнэ гэдгийг анхааруулна.

Танилцуулгыг дараах асуултуудын дагуу бэлтгэж хийнэ. Танилцуулгаа флипчартны цаасан дээр схем, зураг дүрслэл ашиглан хийж болно. Үүнд:

- Тухайн байгууллагыг ХЭН, ЯМАР ЗОРИЛГООР байгуулсан бэ?
- Тухайн байгууллага ямар үйлчилгээ үзүүлдэг эсвэл бүтээгдэхүүнтэй вэ? Өөрөөр хэлбэл ЯМАР ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА эрхэлдэг вэ?
- Энэ үйл ажиллагаа ямар онцлогтой эсвэл давуу талтай вэ?
- Тэдний үндсэн ХЭРЭГЛЭГЧИД хэн бэ? Тэдэнтэй хэрхэн харилцдаг вэ?
- Тухайн байгууллага бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ яаж хэрэглэгчдэд ХҮРГЭДЭГ вэ?
- Тухайн байгууллага ямар түүхий эд МАТЕРИАЛ, НӨӨЦИЙГ ашигладаг вэ?
- Тухайн байгууллага ямар байгууллага, хувь хүмүүстэй ХАМТРАН АЖИЛЛАДАГ вэ?
- Тухайн байгууллага яаж ОРЛОГО ОЛДОГ вэ?
- Хамгийн их ЗАРДАЛ ШААРДДАГ ямар үйл ажиллагаа байдаг вэ?
- Тухайн аж ахуй, бизнесийн байгууллага, нөхөрлөл, хоршоод хэн хэн ажилладаг?

- Тухайн аж ахуй, бизнесийн байгууллага, нөхөрлөл, хоршоонд ямар бэрхшээл тулгарч байсан бэ?
- Танай багийн дүгнэснээр тухайн аж ахуй, бизнесийн байгууллага, нөхөрлөл, хоршооны давуу болон сул тал нь юу бэ?

Өөр асуултын жишээг суралцагчийн гарын авлагын **Хавсралт 5**-аас мөн үзэж болохыг хэлээрэй. Ингээд бүх багуудад флипчартны цаас болон зургийн хэрэглэл тарааж өгнө.

Багууд бусад багуудад танилцуулга хийх ба багш суралцагчдад **“буруу”** гэж хэлэх, инээх гэх мэт хүндэтгэлгүй зан үйл гаргахыг хориглоно. Харин үүний оронд **“яагаад”** гэж асуухыг зөвлөнө.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ХЭРЭГЦЭЭГ ХАНГАХ ЭНТРЕПРАЙС САНААНЫ ЖАГСААЛТ ГАРГАХ

Танилцуулгын дараа багш багуудад **“хэрэв танай баг тухайн байгууллагыг ажиллуулж байсан бол иргэдийн нийтлэг хэрэгцээг хангах чиглэлээр ямар шинэлэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх байсан бэ?”** гэсэн асуулт асууж багуудыг энтерпренершипийн ямар нэг санааны жагсаалт боловсруулах даалгавар өгнө. Ингэхдээ суралцагчдад санаа өгөх үүднээс энэхүү гарын авлага дахь жагсаалтыг танилцуулж болно (**Хавсралт 4**).

Багууд энэ асуултын дагуу баг дороо ярилцаж нийтлэг хэрэгцээг хангах шинэ санааны жагсаалт гаргана.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ЭНТРЕПРАЙС САНАА ТУС БҮРИЙН ДАВУУ, СУЛ ТАЛЫГ ХЭЛЭЛЦЭХ

Багууд бусад багуудад гаргасан энтерпренершип санаануудаа танилцуулж танилцуулгыг сонсож буй багууд гарын авлагын **Хүснэгт 12**-ыг бөглөнө. Багуудын танилцуулга хоорондоо 5 минутын зайтай байх ба энэ хооронд багууд хамтаараа Хүснэгт 12-ыг бөглөнө. Санал, зөвлөмжөө бичсэн хүснэгтийг танилцуулга хийсэн багт өгнө.

Танилцуулга, хэлэлцүүлгийн дараа багууд бусад багуудаас ирсэн **Хүснэгт 12**-ыг ажиглаж хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзсэн нэг санаагаа сонгоно.

Үүний дараа багш багуудад сонгосон энтрепренершип санаа цаашид хөгжүүлэх шаардлагатай бөгөөд ингэхийн тулд яах тухай танилцъя гэж хэлээд Видеог үзүүлнэ.

Багш суралцагчдаас Видеоны хамгийн гол санаа юу байв, энтрепренершипийн санааг хөгжүүлэхэд юу анхаарах хэрэгтэй, шинэ санаагаа ганцаараа хэрэгжүүлэх үү? эсвэл хүмүүстэй хамтрах уу? Хэрэв хэн нэгэнтэй хамтарч хийхээр бол хамтдаа танай баг ямар ур чадвартай байх хэрэгтэй вэ? Танай багийн хүмүүс ямар сонирхол, арга барилтай юуг эрхэмлэдэг байх ёстой талаар асууж хариулт авна.

Мөн суралцагчдаас сургалтын явцад юу сурав? Хамгийн сонирхолтой хэсэг юу байв? Бас хэцүү байсан зүйл юу байсныг асууж нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулна.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдаас гарын авлагынхаа **Сэдэв 3**-ын үнэлгээг өөрөө хийж багшид хураалгахыг хүснэ.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн хичээлд шинэ санааг хөгжүүлэх бизнес загварын тухай орох тул орон нутгийн бизнес эрхлэгчийн төлөөллийг оролцуулах хэрэгтэй тул багийн **харилцааны менежерүүдэд** тэдэнтэй холбоо тогтоож урьж оролцуулах ажлыг хариуцахыг хүснэ.

СЭДЭВ 3-ЫН ҮНЭЛГЭЭ

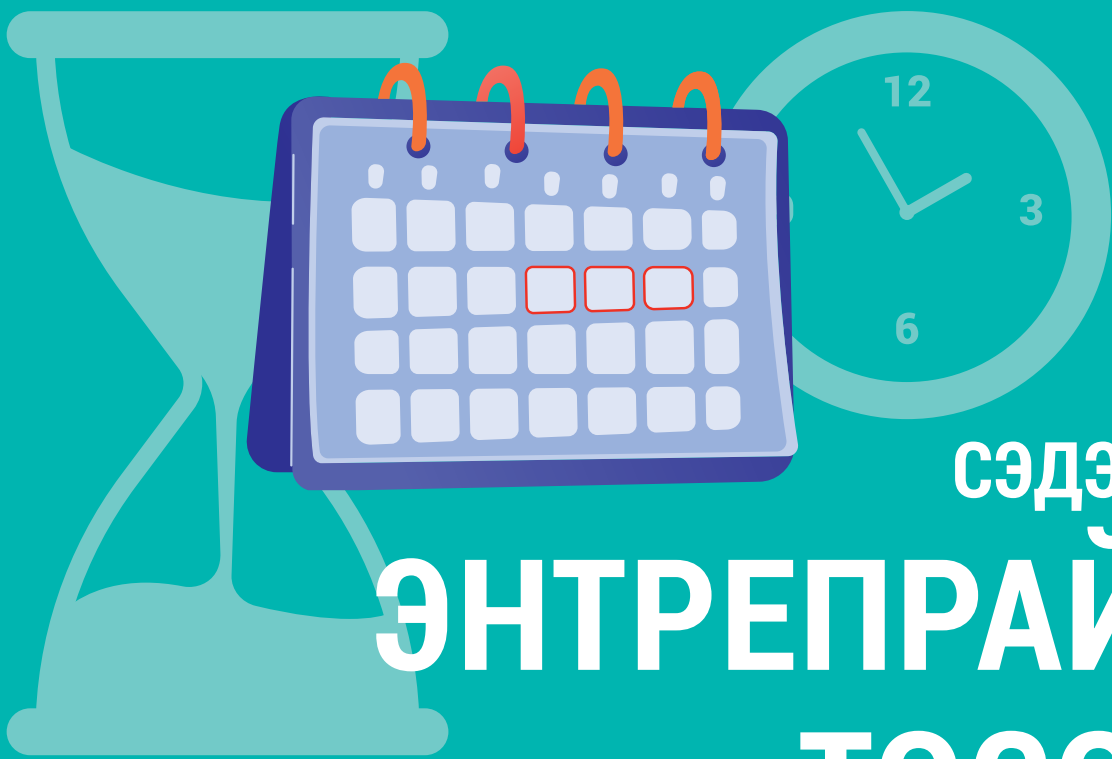
Сэдэв 3-ын үйл ажиллагаагаар эзэмшсэн суралцагчдын мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг дараах шалгуурын дагуу өөрсдөөр нь үнэлүүлээд үнэлгээний хуудсыг хурааж аваарай

Үнэлгээний шалгуур

ШАЛГУУР	ТҮВШИН					
	1 Эзэмшээгүй	2	3	4	5	6 Маш сайн
1. Орон нутгийн иргэд болон байгууллагын хэрэгцээг бодитойгоор илрүүлэх						
2. Хэрэгцээнд дүн шинжилгээ хийх						
3. Хэрэгцээнд тулгуурлан энтрепренершипийн боломжийг тодорхойлоход багийн гишүүдийн гаргасан өөр өөр саналын нийтлэг болон ялгаатай талыг таньж мэдэх						
4. Тодорхойгүй нөхцөл байдалд энтрепренершипийн санаа гаргах						
5. Хамгийн оновчтой санааг илрүүлэх, дүгнэлтээ бусадтай хуваалцах, өөрийгөө ойлгомжтой илэрхийлэх						
6. Энтрепренершипийн санаагаа хэрэгжүүлэхэд өөрийн болон багийн чадавхийг зөв тодорхойлох						
7. Энтрепренершипийн санаагаа хэрэгжүүлэхэд холбогдох ёс зүй, хэм хэмжээний талаарх ойлголт						

(Авсан нийт оноо) * 2.4 = %

СЭДЭВ 4:

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 4.1

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП САНАА ХӨГЖҮҮЛЭХ, ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ
АРГА ЗАМ, БОЛОМЖ СААД БЭРХШЭЭЛ

Дэд сэдэв 4.2

САНХҮҮГИЙН НӨӨЦ

Дэд сэдэв 4.3

БИЗНЕСИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ

Дэд сэдэв 4.4

ТӨСЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД ТУЛГАРАХ ЭРСДЭЛ,
ТҮҮНИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ЗАМ

СЭДЭВ 4: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 4.1

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП САНАА ХӨГЖҮҮЛЭХ,
ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ЗАМ,
БОЛОМЖ СААД БЭРХШЭЭЛ*Зориго*

Энэхүү дэд сэдэвт сургалтаар суралцагчдын дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ. Үүнд:

- Энтрепренершипийн суурь мэдлэг
- Хэрэгцээтэй холбоотой боломжийг эрэлхийлэх
- Бизнес загвар боловсруулах
- Эрсдэлийг тодорхойлох, түүнийг бууруулах арга замыг эрэлхийлэх
- Асуудлын учир шалтгаан, уялдаа холбоог эрэлхийлэх

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Бизнес загварын тухай **Видео 9 - Бизнес санаагаа бизнес загвар болгх нь**
- Бизнес загварын тухай **Видео 10 - Бизнес ззагвараа бүтээн, хөгжүүлэх нь**
- Бизнес загварын тухай **Видео 11 - Бизнесийн орчин дахь хүчин зүйлсийг нээн илрүүлэх нь**
- Бизнес загварын тухай **Илтгэл 2 – Бизнес загвар**
- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас
- Цавуутай өнгийн цаас, маркер

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Түүнчлэн сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэж суралцагчдыг ажиглаж үнэлнэ.

Сургалтад орон нутгийн бизнес эрхлэгчдийн төлөөллийг оролцуулна.

Энэхүү сургалт өмнөх сургалтын үргэлжлэл гэдгийг анхаараарай.

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

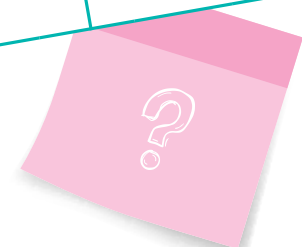
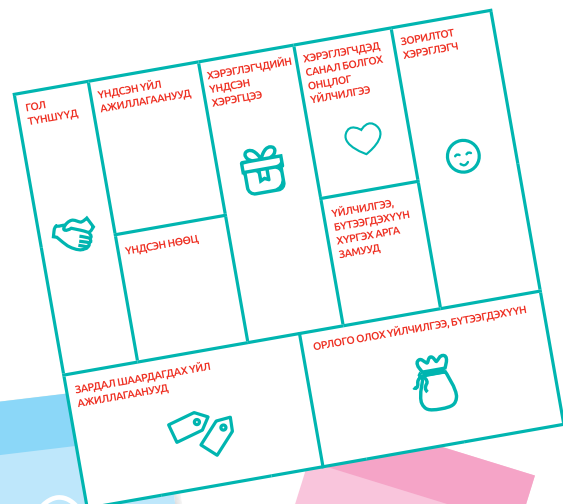
ЭНТРЕПЕНЕРШИП САНААГАА ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БИЗНЕС ЗАГВАРАА ЗУРАГЛАХ

Багш багуудад өмнөх сургалтаар сонгосон энтрепенершип санаагаа эргэн санаж, ярилцахыг хүснэ.

Энэ санааг цаашид энтрепенершип төсөл болгон хэрэгжүүлэхэд бизнес загвар чухал гэдгийг хэлээд суралцагчдад Видеог үзүүлнэ.

Видеог үзүүлсний дараа Бизнес загвар гэж юу болох, түүний бүрэлдэхүүн юу байдгийг харин "OPEN MIC" төслийн жишээн дээр ярилцана.

Багш тухайн видеонд үзүүлсэн Бизнес загвар ямар бүрэлдэхүүнтэй байсныг асууж, дараах зургийг самбарт үзүүлж тайлбарлана.

Бизнес загвар:

Хүснэгт 8. БИЗНЕС ЗАГВАРЫН ХАВТГАЙ

OPEN MIC төсөл нь нээлттэй микрофоныг Түдэвтэй сумын сургуулийн орчинд ажиллуулж, өсвөр үеийнхний авьяас, ур чадварыг нээн илрүүлж, хөгжүүлэхээс гадна харилцан суралцах, мэдлэг, туршлагаа хуваалцах боломжуудыг бий болгоно. Тиймээс энэхүү төсөл сурагчдын хэрэгцээг оролцоогоор нь хангах бизнес загвартай.

ЖИШЭЭ	<p>ГОЛ ТҮНШҮҮД</p> <ul style="list-style-type: none"> • Эцэг эх, багш нар • Сургууль төгсөгчид • Орон нутгийн удирдлага • Бизнес кечүүд, менторууд • Бусад дэмжигч байгууллагууд 	<p>ҮНДСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНУУД</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сургуулийн болон бусад мэдээ, мэдээлэл • Ярилцлага зөвлөгөө • Хэрэгцээ тодорхойлох судалгаа 	<p>ХЭРЭГЛЭГЧДИЙН ҮНДСЭН ХЭРЭГЦЭЭ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сурагчдад зориулсан хэрэгцээт болон сонирхолтой мэдээллүүд 	<p>ХЭРЭГЛЭГЧДЭД САНАЛ БОЛГОХ ОНЦЛОГ ҮЙЛЧИЛГЭЭ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Даваа гаригийн илтгэл • Мягмар гаригийн дуу • Лхагва гаригийн шүлэг • Пүрэв гаригийн түүх • Баасан гаригийн бүжиг 	<p>ЗОРИЛТОТ ХЭРЭГЛЭГЧ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сургуулийн сурагчид • Сургуулийн багш, ажилтнууд
	<p>ҮНДСЭН НӨӨЦ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Студи • Сайн дурын хөтөлөгч, сурвалжлагчид • Тоног төхөөрөмж 	<p>ҮЙЛЧИЛГЭЭ, БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХҮРГЭХ АРГА ЗАМУУД</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сургуулийн олон нийтийн сүлжээ, чат • Сумын олон нийтийн сүлжээ • Сургуулийн мэдээллийн самбар 			
<p>ЗАРДАЛ ШААРДАГДАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНУУД</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тоног төхөөрөмж худалдан авалт • Материал, хангамж худалдан авалт • Интернэт, утасны нэгж ашиглалт • Бусад 		<p>ОРЛОГО ОЛОХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ, БҮТЭЭГДЭХҮҮН</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лекцийн тасалбар • Кофе үйлчилгээ • Дуу, бүжиг заах сургалт • Захиалгат нэвтрүүлэг хийх үйлчилгээ 			

Багш дахин тайлбарлаж үзүүлсний дараа баг бүрд өөрсдийн сонгосон санааныхаа бизнес загварыг боловсруулах даалгавар өгнө.

Багууд өөр өөрсдийн сонгосон санааныхаа бизнес загварыг видеонд үзүүлсний

адилаар хамтран боловсруулах ба загвараа флипчартны цаасан дээр хийнэ.

Багш бизнес загвар боловсруулах явцад суралцагчдад дэмжлэг үзүүлж, зөвлөн тусална. Мөн бизнес эрхлэгчдийнхээ

төлөөллийг багийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж ажиллахыг хүснэ.

Загвараа боловсруулсны дараа бусад багууд болон бизнес эрхлэгчдийн төлөөлөлд загвараа танилцуулж санал, зөвлөмжийг сонсоно. Багш багийн гишүүд загвараа танилцуулах явцад идэвхтэй оролцоотой

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

БИЗНЕС ЗАГВАРАА ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БОЛОМЖИЙГ ЭРЭЛХИЙЛЭХ

Бизнес загвараа сайжруулсны дараа багш суралцагчдаас тэдний загварыг орон нутагт хэрэгжүүлэх боломжтой эсэх мөн сумын орчин хэр зэрэг нөлөө үзүүлэх тухай асууж, ярилцана.

Үүний дараа багш суралцагчид дараагийн Видеоог үзүүлж тухайн Видеоноос суралцагчид юу ойлгосон, юу ойлгоогүй, ямар хэсэг нь хэцүү санагдсан талаар ярилцана.

Дараа нь багш багуудыг гарын авлагынхаа **Удирдамж 4**-тэй танилцаж түүний дагуу бизнес загварыг хэрэгжүүлэх боломжийг судлах даалгавар өгнө. Багуудад 4 өнгийн **(шар, ягаан, ногоон, цэнхэр)** наадаг цаас тарааж өгнө.

Багш эхлээд багуудыг удирдамжтай танилцахыг хүсэж ойлгомжгүй зүйл байгаа эсэхийг тодруулж нэмэлт тайлбар өгнө.

Ингээд багуудыг өгсөн даалгаврыг гүйцэтгэхийг хүснэ. Даалгаврыг гүйцэтгэхдээ өмнөх сургалтаар эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээгээ ашиглахыг хүснэ.

Танхимын бус сургалтын үйл ажиллагаа

80 минут

Багууд суралцагчийн гарын авлага дахь **Дасгал 11**-ийг багаараа хамтран гүйцэтгэнэ.

байгаа, бусад багуудын санал, зөвлөгөөг тэмдэглэж байгаа эсэхэд анхаарч шаардлагатай бол чиглүүлнэ.

Танилцуулга, санал, зөвлөмжийн хэсэг дууссаны дараа багууд өөр өөрсдийн загвараа сайжруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

БИЗНЕС ЗАГВАРЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БОЛОМЖИЙГ ТАНИЛЦУУЛАХ

Багууд зураглалаа хийж дууссаны дараа багш тэднээс энэ бизнес загварыг хэрэгжүүлэхэд тэдэнд ямар ур чадвар хэрэгтэй талаар асууж ярилцана. Энэ үеэр орон нутгийн бизнес эрхлэгчдийн төлөөлөл бизнесийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд ямар ур чадвар хамгийн чухал байдаг талаар санал, зөвлөгөө өгч өнөөдрийн сургалтын үйл ажиллагаа өндөрлөнө.

Сургалтын төгсгөлд багш багуудад танхимын бус үйл ажиллагаагаар гарын авлагынхаа **Дасгал 11**-ийг гүйцэтгэхийг сануулж, шаардлагатай бол нэмэлт зөвлөгөө өгнө.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн сургалтад санхүүгийн нөөцийн талаар орох учраас багуудыг банкнаас иргэдэд үнэгүй тараадаг зээлийн талаарх брошур, гарын авлага олж ирэхийг хүсээрэй.

Дэд сэдэв 4.2

САНХҮҮГИЙН НӨӨЦ

Зориго

Энэ дэд сэдэвт сургалтын үйл ажиллагаагаар суралцагчдын дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ.

Үүнд:

- Мөнгө, орлого, зарлага, зээл, бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, санхүүгийн байгууллагын тухай мэдлэг
- Санхүүгийн нөөцийг тооцоолох, хуваарилах
- Санхүүгийн дүрэм, журмыг баримтлах
- Бусдын хэлж байгаад анхаарал хандуулж, санал зөвлөмжийг авах, тэднээс асуулт асуух, хариултыг ойлгох,
- Санаагаа тайлбарлах, үзэл бодлоо илэрхийлэх

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Санхүүгийн суурь ойлголтын тухай **Видео 12 – Санхүүгийн мэдлэг, бараа ба үйлчилгээ**
- Санхүүгийн суурь ойлголтын тухай **Видео 13 - Төсөв**
- Санхүүгийн суурь ойлголтын тухай **Видео 14 – Банк болон санхүүгийн байгууллага**
- Сум хөгжүүлэх сангийн тухай **Видео 15 - Сум хөгжүүлэх сангийн зээл**
- Жижиг Дунд Үйлдвэрлэлийг (ЖДҮ) дэмжих сангийн тухай **Видео 16 - ЖДҮ сангийн зээл**
- Мөнгө, санхүүгийн тухай суурь ойлголт **Илтгэл 3 -Мөнгө ба орлого**
- Мөнгө, санхүүгийн тухай суурь ойлголт **Илтгэл 4 – Зардал ба хуримтлал**
- Мөнгө, санхүүгийн тухай суурь ойлголт **Илтгэл 5 - Зээл**
- Банкны брошур, танилцуулгууд
- Флипчартны цаас
- Маркер гэх мэт

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

САНХҮҮГИЙН НӨӨЦ ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Багш суралцагчдаас ямар нэг үйл ажиллагааны санхүү, мөнгөний талаар ямар ойлголттой байгааг тандаж дараах асуултыг асууж ярилцана. Үүнд:

1. Мөнгө, орлого, зарлага гэж юу вэ?

2. Төсөл хэрэгжүүлэх мөнгөө хаанаас олж авах вэ?

3. Зээл, түрээсийн төлбөр, санхүүгийн байгууллагууд

Асуулт, хариултын дараа багш суралцагчдад санхүүгийн видеонуудыг үзүүлж суралцагчидтай юу ойлгосон, аль хэсгийг сайн ойлгоогүй, тодруулах асуулт байгаа эсэхийг ярилцана.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

САНХҮҮЖИЛТИЙН БОЛОМЖУУД

Ингээд багуудаас боловсруулсан төслөө хэрэгжүүлэхийн тулд хаанаас санхүүжилт авах, мөнгө хэрхэн босгох асуудлыг хөндөж хэлэлцүүлэг өрнүүлнэ. Үүнд:

- Өөрийн хуримтлуулсан хадгаламжаар
- Банкны зээлээр
- Лизингээр
- Эцэг, эх, ах дүү, найз нөхдөөс цуглуулсан хандиваар
- Тусгай сангуудын зээл
- Үнэт цаас, хувьцааны ноогдол ашгаар гэх мэт

Багш суралцагчдад санхүүгийн байгууллагуудын талаар танилцуулга хийнэ. Энтрепренершип төсөлд санхүүжилт олгодог байгууллагууд, сангийн талаар мэдээлэл өгөхдөө ЖДҮ болон Сум хөгжүүлэх сангийн тухай Видеог үзүүлнэ. Мөн орон нутгийн банкны зээлийн мэдээллийн брошурыг ашиглаж болно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

САНХҮҮЖИЛТИЙН БОЛОМЖИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

Багшийн танилцуулгын дараа суралцагчид өөрийн төсөлд хамгийн тохиромжтой санхүүжилт авах боломжтой байгууллагыг багаараа ярилцаж сонгох ба ингэхдээ багшийн танилцуулсан байгууллага, санд тавигдах шаардлагад хэр зэрэг нийцэж байгааг үнэлж, боломжит санхүүжилтийг тодорхойлно.

Мөн баг тус бүрийн сонгосон санхүүгийн эх үүсвэр тус бүрийн давуу, сул талыг хэлэлцүүлнэ. Үүнд:

- Санхүүгийн байгууллагууд хэдийгээр ижил үйлчилгээ үзүүлдэг боловч тэдгээрийн үйлчилгээний нөхцөл, хураамж, үнэ өөр өөр байдаг тул харьцуулан судалж санхүүгийн үйлчилгээг сонгох шийдвэр гаргах
- Орчин үеийн шинжлэх ухаан технологийн хөгжилтэй холбоотой цахим банкны үйлчилгээг хөндөх
Тухайлбал: АТМ үйлчилгээ, цахим банкны үйлчилгээ, мобайл банкны үйлчилгээ, мессеж банкны үйлчилгээ гэх мэт
- Түүнчлэн дижитал мөнгөний тухай ярилцана. Тухайлбал Мобиком компанийн CANDY –ийг төлбөр, худалдаанд хэрхэн хэрэглэх талаар ярилцах хэрэгтэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЗАРДЛЫГ ТООЦООЛОХ, ТӨСЛИЙН НИЙТ САНХҮҮЖИЛТИЙГ ТООЦОХ

Багш багуудад боловсруулсан төслийн зардлыг хэрхэн тооцох аргачлалд суралцахын тулд гарын авлагынхаа нэмэлт мэдээллийг уншиж танилцахыг хүснэ.

Үүний дараа багш дараах зардлуудыг бичиж ямар зардлууд болохыг ярилцана.

Ажилчдын цалин, Түүхий эд материал, Бичиг хэргийн зардал, Зээлийн хүүгийн зардал, Худалдагчийн цалин, Байрны түрээсийн зардал, Тог, цахилгааны төлбөр, Усны төлбөр, Тоног төхөөрөмжийн зардал, Утасны төлбөр, Газрын түрээс, Тээвэр, гэх мэт

Дараа нь багуудад дараах кейсийг өгч түүний зардлыг тооцох даалгавар өгнө.

КЕЙС: Орон нутагт өдөрт 10 талх хийдэг талхны жижиг цех байгуулах төслийн зардлыг тооцох

Дээрх кейсийн хүрээнд гарах зардлыг гарын авлагын **Хүснэгт 13**-ыг ашиглан хийхийг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫГ ХЭМНЭХ БОЛОМЖТОЙ ЮУ?

Багуудыг хийсэн тооцоогоо бусад багуудад танилцуулахыг хүснэ. Танилцуулгын дараа багуудын тооцоо зөрөөтэй эсэх, хэрэв зөрөөтэй бол юунаас болж зөрөө гарсан, гэх мэт ярилцаж зардлыг хэмнэх ямар боломжтой байгааг ярилцана. Үүний дараа багуудаас хамгийн бодитой тооцоо хийсэн багийг сонгохыг хүснэ. Тухайн багийн тооцоог самбарт байршуулна.

Дараа нь багш бүх багуудыг хамтаараа зардлын тооцоогоо сайжруулахыг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 6

САНХҮҮЖИЛТИЙН ТАЛААР МИНИЙ СУРСАН ЗҮЙЛ

Багш суралцагчдаас өнөөдрийн үйл ажиллагааны явцад сурч мэдсэн зүйлээ гарын авлагын **Дасгал 12**-ыг ажиллах явцдаа эргэцүүлэхийг хүснэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 7

БАГИЙН ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ

Багууд санхүүгийн төлөвлөгөөгөө хэрхэн боловсруулсан болон энэ боловсруулалтыг хийхэд танай багт нийтлэг хамгийн сайн чадаж байсан, бэрхшээлтэй байсан, ур чадвар дутагдалтай байсан зүйлийн талаар бусад багуудад танилцуулж, цаашдаа багаараа юуг сайн хийж сурах талаар өөр өөрсдийн багаа дүгнэнэ.

1)

Бизнесийг өргөжүүлэх шаардлага

- Нийгэм хөгжиж, шинэ шинэ хэрэгцээг бий болгож байна
- Зах зээлээс шахагдахгүйн тулд бизнес байнга өргөжиж байх ёстой
- Өргөжихийн тулд мөнгө, санхүүжилт хэрэгтэй

2)

Санхүүжилтын эх үүсвэр

Үзүүлэлт	Зээл	Хөрөнгө оруулалт
Бизнесийн шийдвэр гаргалт	100% эзэн өөрөө	Хамтран шийдвэр гаргана
Тавигдах шалгуур	- Бизнесийн туршлагатай - Орлого нотлох; - Барьцаа хөрөнгөтэй;	- Бизнес төлөвлөгөө; - Ашигт ажиллагаа; - Барьцаа хөрөнгө шаардлагагүй;
Эрсдэл хүлээх	100% өөрөө	- Хамтарна
Ашиг хуваарилалт	- 100% өөрөө - Зээлийн хүүгийн зардал төлнө.	- Оруулсан хөрөнгийн хэмжээгээр ашгаа хуваана.
Санхүүжилтын хэмжээ	- Ихэвчлэн банкны шалгуур үзүүлэлтээс хамаарна. Үнийн дүн бага	- Хүссэн санхүүжилт авах боломжтой.

3)

Мөнгө босгох арга

Мөнгө босгох хэлбэрүүд	Давуу тал	Сул тал
Эцэг эх, ах дүү, найз нөхдөөс мөнгө авах	хүүгүй	Тэр болгон мөнгөтэй байдаггүй
Өөрийн хуримтлуулсан ашиг	хүүгүй	Ашгаа хуримтлуулж байгаад хөрөнгө оруулна гэвэл цаг алдана
Төсөв	• Буцааж өгөх хэрэггүй • Хүүгүй	Тодорхой зориулалттай байдаг
Төсөл	• Буцааж өгөх хэрэггүй • Хүүгүй	Тодорхой зориулалттай байдаг
Банкны зээл	Хүртээмжтэй	Стандартаар олгогддог.
Үнэт цаасны зах	Их хэмжээний мөнгө босгох боломжтой • Зардал бага • Буцааж өгөхдөө ...	Том, бусдад танигдсан компаниуд л энэ захаас мөнгө босгож чадна.

4)

Зээлийн тухай ойлголт

- Та өөрийнхөө хувийн хэрэглээ болон бизнесийнхээ хэрэгцээ шаардлагыг хангах зорилгоор бусдаас эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр, заасан хүү болон хугацаатайгаар авч буй бэлэн мөнгийг ЗЭЭЛ гэнэ.

5)

Зээл

Банк бол санхүүгийн зуучлагч байгууллага мөн
Банкны үүрэг

- Нийгэмд сул чөлөөтэй байгаа мөнгөн хөрөнгийг цуглуулах
- Зээл олгох
- Улсын хэмжээнд төлбөр тооцоог нэгдсэн хэлбэрээр хийх

Банкны тухай хууль

6)

Зээл

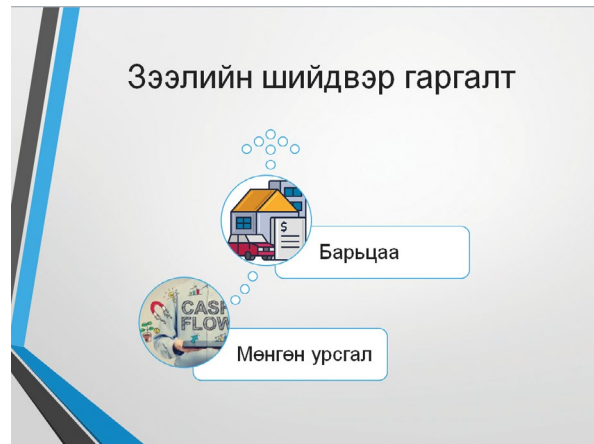
Иргэд, аж ахуйн нэгж зээл авах нь зайлшгүй

- Нийгэм хөгжиж, шинэ шинэ хэрэгцээг бий болгож байна
- Зах зээлээс шахагдахгүйн тулд бизнес байнга өргөжиж байх ёстой
- Өргөжихийн тулд мөнгө, санхүүжилт хэрэгтэй

7)

8)

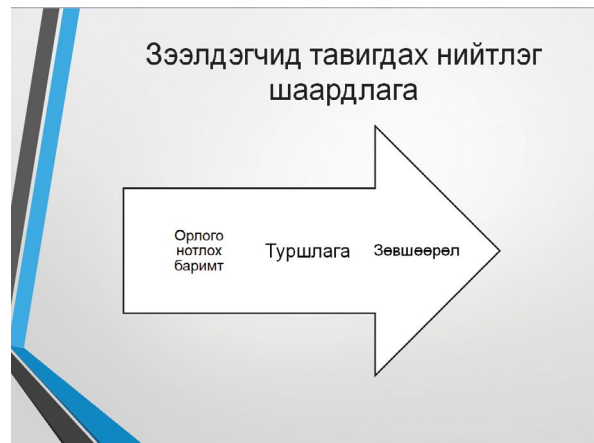

9)

Зээлийн нөхцөл

Зээлийн нөхцөл	Зээлийн зарчим
Хэмжээ	Зориулалттай
Хугацаа	Хэмжээтэй
Хүү	Хугацаатай
Зээл эргэн төлөх хуваарь	Хүүтэй
Төлөх эх үүсвэр	Зээл төлөх эх үүсвэр нь зээл зориулагдсан үйл ажиллагаанаас олсон орлого

10)

11)

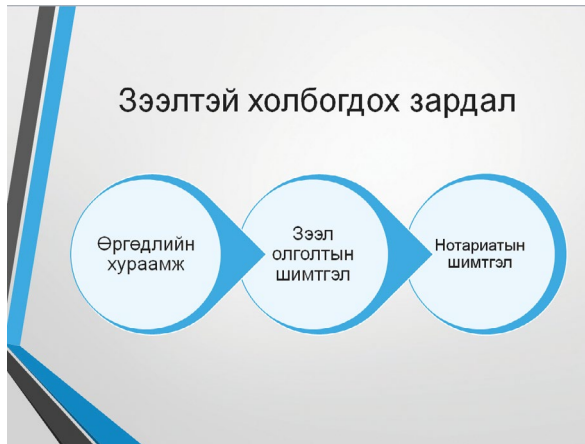
Зээлийн мэдээллийн сан

- Монгол банк болон зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэгч этгээдийн эзэмшиж буй зээлдэгчийн зээлийн мэдээлэл багтдаг.

12)

13)

14)

15)

Хөрөнгө оруулалтын онцлогууд

Үзүүлэлт	Бонд	Хувьцаа	Венчур капитал	Краудфандинг
Тодорхойлолт	Тодорхой хэмжээний мөнгийг тодорхой хугацаанд тодорхой хүүтэй зээлсэн болохыг гэрчилсэн үнэт цаас юм.	Компанийн хөрөнгөнд хувь эзэмшиж ногдол ашиг хүртэхийг гэрчилсэн үнэт цаас юм.	Шинжлэх ухаан, инновацийн бүтээлд хөрөнгө оруулдаг	Олон нийтээс сайн дурын үндсэн дээр хийгддэг
Эргэн төлөлт	Төлөгдөнө	Төлөгдөхгүй	Сонголттой	Сонголттой
Эрсдэл	Хамгийн түрүүнд барьцаа хөрөнгийг авна.	Компанийн өрийн үүргийг хүлээсний дараа ногдох хөрөнгөө авна.	Эрсдэл өндөр	Эрсдэл маш өндөр

16)

- ### Санхүүжилтийн боломжууд
- Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт, гарааны бизнесийг дэмжих хөтөлбөр (Хөдөлмөрийн хэлтэс)
  - Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, нөхөрлөл, хоршоо байгуулах иргэнийг дэмжих хөтөлбөр (Хөдөлмөрийн хэлтэс)
  - Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бичил зээлийн хөтөлбөр (Хөдөлмөрийн хэлтэс)
  - Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр (Хөдөлмөрийн хэлтэс)
  - Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр (Хөдөлмөрийн хэлтэс)
  - Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан (ЖДҮ газар)
  - Зээлийн батлан даалтын сан (ЖДҮ газар)
  - Газар, тариалангийн сан (ХАА газар)
  - Сум хөгжүүлэх сан (Сумын захиргаа)
  - Орон нутгийн хөгжлийн сан (Аймгийн захиргаа)
  - Санхүүжилт босгох арга хэмжээнүүд
  - Шарк танк
  - Бусад төсөл, хөтөлбөрүүд

СЭДЭВ 4: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 4.3

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨЛТ

Зорилго

Энэхүү дэд сэдвийн хүрээнд суралцагчид дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээгээ хөгжүүлэх боломжтой. Үүнд:

- Бизнес төлөвлөгөөний талаарх ойлголт
- Бизнесийн зорилго, зорилт, нөөц, үйл ажиллагааг тодорхойлох, бизнес төлөвлөгөө бичих
- Бизнес төлөвлөгөө бичихэд мэдээлэл технологийн хэрэгсэл ашиглах
- Төлөвлөх, зохион байгуулах, нөөц боломжоо хадгалах, санал зөвлөмж хүлээн авах, зөрчлийг үр дүнтэйгээр шийдэх

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана. Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Бизнес төлөвлөгөөний тухай **Илтгэл 6 – Бизнес төлөвлөгөө**
- Бизнес төлөвлөгөө ба бизнес төлөвлөлтийн тухай **Видео 17 - Бизнес төлөвлөгөө ба бизнес төлөвлөлт**
- Флипчартны цаас, өнгийн маркер

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

160
минут

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨЛТ ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Багш суралцагчдаас бизнес төлөвлөгөө гэж юу болохыг асууж ярилцана.

Үүний дараа багш суралцагчдад Бизнес төлөвлөгөөний талаарх илтгэлийг танилцуулж тэднээс ойлгомжгүй зүйл байгаа эсэхийг асууж тодруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗАГВАРТАЙ ТАНИЛЦАХ, БҮТЦИЙГ ОЙЛГОХ

Багш суралцагчдаас гарын авлагынхаа **Хүснэгт 13** дахь бизнес төлөвлөгөөний загвар болон жишээтэй танилцаж ойлгомжгүй зүйл байгаа эсэхийг тодруулна.

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗАГВАР

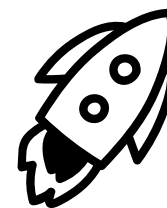
БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	ТАЙЛБАР
<p>1. ТӨСЛИЙН ХУРААНГУЙ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Төслөөр ямар бүтээгдэхүүн/үйлчилгээтэй холбоотой асуудлыг шийдэх, өнөөгийн нөхцөл байдал, багийн санал болгож буй шийдэл, зах зээлийн товч мэдээлэл, өөрөөр хэлбэл ямар хэрэгцээ байгаа, хэрэглэгч нь хэн байх тухай, ямар өсөлтийг хүлээж байгаа, энэ төслийг өөр сум, орон нутагт хэрэгжүүлж болох эсэх гэх мэт
<p>2. ТӨСЛИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Багийн зорилго, зорилт (хамгийн ихдээ 3 зорилт) юу болох, энэ нь сум орон нутгийн хөгжлийн зорилго болон эдийн засгийн тэргүүлэх салбартай хэр зэрэг нийцэж байгаа тухай)
<p>3. БУЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮН/ ҮЙЛЧИЛГЭЭ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Төслийн бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээгээ нарийвчлан тайлбарлах, одоо байгаа ижил төстэй бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээнээс юугаараа ялгаатай болох тухай
<p>4. ТӨСЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД ШААРДАГДАХ НӨӨЦ, ТҮҮХИЙ ЭД</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Шаардлагатай нөөцийн жагсаалт, түүнийг хаанаас авах – эх үүсвэр, орон нутгийн зах зээлд байдаг эсэх
<p>5. ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ШИНЖИЛГЭЭ, СУДАЛГАА</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Бүтээгдэхүүн/үйлчилгээний хэрэглэгч хэн байх, зорилтот хэрэглэгчид хэн байх, тэдний нас, тэдний хэрэгцээ юу болох, тухайн орон нутагт ижил төстэй бизнес байгаа эсэх, өрсөлдөгчид хэн болох, зах зээлийн судалгаа хийсэн эсэх, зорилтот хэрэглэгчид төслийн талаар ямар бодолтой байгаа эсэх, зах зээлийн судалгаа хийхдээ ямар арга хэрэглэсэн, гэх мэт
<p>6. МАРКЕТИНГИЙН СТРАТЕГИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Бүтээгдэхүүн/үйлчилгээний үнэ хэд байх, бусад ижил төстэй бизнесээс үнэтэй байх уу? Хямд байх уу? Яаж хэрэглэгчдэд хүргэх, хэрэглэгчдэд тусгай урамшуулалтай эсэх, бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээгээ яаж сурталчлах, гэх мэт

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

БИЗНЕС ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ

Багууд бизнес төлөвлөгөөний загвар болон жишээтэй танилцсаны дараа багш суралцагчдад өөр өөрсдийн боловсруулсан төслийн бизнес төлөвлөгөөг гарын авлагынхаа **Удирдамж 5**-ын дагуу боловсруулах даалгавар өгөх ба юуны өмнө багууд багаараа хийх ажлаа хуваарилна.

Өгсөн даалгаврыг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн гишүүд хэн юу хийхээ **Хүснэгт 13**-ыг ашиглан төлөвлөнө.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдад танхимын бусаар гүйцэтгэх үйл ажиллагааг танилцуулж шаардлагатай бол зөвлөгөө өгнө.

Багууд бизнес төлөвлөгөөг дуусгаж орон нутгийн бизнес эрхлэгчид болон мэргэжлийн хүмүүст төлөвлөгөөгөө үзүүлж зөвлөгөө авч, сайжруулсан байна. Энэ үйл ажиллагааг гүйцэтгэхэд багш зөвлөн тусална.

Танхимын
бус
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
минут

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн сургалтад багууд бизнес төлөвлөгөөгөө танилцуулах тул танилцуулгын материалаа бэлэн болгосон байх шаардлагатай.

Түүнчлэн сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл оролцох шаардлагатай тул багийн **харилцааны менежерүүд** холбогдох хүмүүстэй уулзаж дараагийн сургалтад оролцуулах бэлтгэл хангана.

СЭДЭВ 4: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 4.4

ТӨСЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД ТУЛГАРАХ ЭРСДЭЛ,
ТҮҮНИЙГ БУУРУУЛАХ
АРГА ЗАМ*Зорилго*

Энэ дэд сэдэвт сургалтаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой.

Үүнд:

- Төслийг бодит орчинд хэрэгжүүлэхэд тулгарч болох эрсдэлийг урьдчилан тодорхойлох
- Төслийн эрсдэлийг бууруулах, даван туулах арга замыг тодорхойлох
- Багаар ажиллах, тунгаан бодох, бүтээлчээр сэтгэх
- Сониуч, санаачилгатай байх

Сургалтад дараах хэрэглэгдэхүүн, материал ашиглана.

Үүнд:

- Санхүү ба эрсдлийн тухай **Илтгэл 7 – Эрсдэл ба даатгал**
- Суралцагчийн гарын авлага
- Эрсдэлийн тухай **Видео 18 – Эрсдэл гэж юу вэ?**

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Түүнчлэн өнөөдрийн сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгчдийн төлөөлөл оролцох болно.

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
минут

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

НАДАД АСУУЛТ БАЙНА?

Багш суралцагчдаас тэдний амьдралын болон сургуулийн орчинд ямар эрсдэл байж болох, түүнийг хэрхэн бууруулж болох талаар асууж ярилцана.

Асуулт хариултын дараа багш суралцагчдад Эрсдэлийн талаарх видеог үзүүлж ярилцана.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ЭРСДЭЛТЭЙ ТУЛГАРЧ БАЙСАН ТУРШЛАГУУД

Дараа нь багш багуудаас энтрепренер төслийг хэрэгжүүлэхэд ямар ямар эрсдэлүүд байж болох талаар сургалтад уригдсан аж ахуй эрхлэгчийн төлөөллүүдээс асууж, тулгарсан эрсдэлээ яаж зохицуулж байсан, энэ нь тэдний аж ахуйн үйл ажиллагаанд хэрхэн нөлөөлсөн талаар асууж ярилцана.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ЭРСДЭЛИЙГ УРЬДЧИЛАН ТООЦООЛОХ

Багш суралцагчдаас тэдний багийн энтрепренер төслийг хэрэгжүүлэхэд ямар эрсдэл тулгарч болохыг жагсааж бичихийг хүснэ.

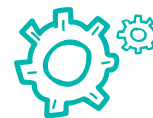
Үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой эрсдэлээс дараах эрсдэлүүд тулгарч болно. Жишээ нь сүүн бүтээгдэхүүний төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дараах эрсдэлийг авч үзэж болно. Үүнд:

- ЦАГ АГААРТАЙ ХОЛБООТОЙ
- ТҮҮХИЙ ЭД МАТЕРИАЛ, ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ, БАГАЖ ХЭРЭГСЭЛТЭЙ ХОЛБООТОЙ. ӨӨРӨӨР ХЭЛБЭЛ ЭДГЭЭР НЬ ОРОН НУТГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛД БАЙХГҮЙ БАЙХ ЭСВЭЛ ХАНГАЛТ НЬ ТАСРАХТАЙ ХОЛБООТОЙ
- КОВИД-ООС ШАЛТГААЛАН ХӨЛ ХОРИО ТОГТООСОН ҮЕД ТУЛГАРАХ ЭРСДЭЛ

Эрсдэлийн үнэлгээ хийх загвар, жишиг санааг гарын авлагын **Хүснэгт 14**-өөс харахыг хүсээрэй.

Эрсдэлд дүн шинжилгээ хийсний дараа зураг, схем, хүснэгт ашиглан эрсдэлийг даван туулах ямар арга замын талаар хэлэлцүүлэг хийнэ. Багш хэлэлцүүлгийг удирдана.

Үүний дараа багш багуудад эрсдэлийн төлөвлөгөөг танхимаас гадуур боловсруулах даалгавар өгөх ба үүнийг хийхийн тулд багууд танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэх бэлтгэлээ хангана.

Танхимын бус үйл ажиллагааг гүйцэтгэхтэй холбоотой багийн менежер бүр өөр өөрийн ажил үүргийн дагуу ажиллах хэрэгтэй болно.

Үйл ажиллагааны менежер гишүүддээ ажлаа хуваарилах, **хүний нөөцийн менежер** суралцагчдын оролцоог хангах, **материаллаг нөөцийн менежер** анги танхим, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, **харилцааны менежер** холбогдох хүмүүстэй холбогдох болон багштай уулзах уулзалтыг товлох хэрэгтэй болно.

Сургалтын төгсгөлд багш суралцагчдаас гарын авлагынхаа **Дасгал 13**-ыг гүйцэтгэх даалгавар өгнө.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн сургалтад орон нутгийн аж ахуйн нэгж, бизнесийн байгууллагын төлөөлөл оролцох шаардлагатай тул багийн **харилцааны менежерүүд** холбогдох хүмүүстэй уулзаж дараагийн сургалтад оролцуулах бэлтгэл хангана.

Дараагийн танхимын хичээл компьютерийн танхимд хичээллэх тул, **материаллаг нөөцийн менежерүүд** танхимын бэлэн байдлыг хангах.

СЭДЭВ 4-ИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Энэ үнэлгээг багийн гишүүний аль нэгээр үнэлүүлэхээр зааварчилгаа өгч хуудсаа хурааж аваарай.

ШАЛГУУР	ТҮВШИН					
	1 Эзэмшээгүй	2	3	4	5	6 Маш сайн
1. Төсөл 1-ийн зорилго, зорилтоо олон хувилбараар тодорхойлох						
2. Дээрх хувилбар бүрийн давуу болон сул талыг орон нутгийн нөөцтэй харьцуулан бодитой шийдвэр гаргах						
3. Багийн гишүүдийн санал зөрөлдсөн үед бүтээлчээр хэлэлцүүлэгт оролцох						
4. Төсөл 1-ийг хугацаанд нь гүйцэтгэхэд хүчин чармайлт гаргах						
5. Гаргасан шийдвэрийн талаар бусдын санал бодлыг сонсох, багийн шийдвэр гаргахад идэвхтэй оролцох						
6. Төсөл 1-ийн үйл ажиллагаанд шаардагдах санхүүгийн төлөвлөлт хийхэд тодорхой үүрэгтэй оролцох						
7. Төсөл 1-ийг боловсруулахад өөрийн ур чадварт түшиглэн тодорхой даалгавар гүйцэтгэх санал гаргах						
8. Төсөл 1-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт хийх, МХТ ашиглах						
9. Төсөл 1-ийг боловсруулахад гаргасан алдаагаа давтахгүй байх						

(Авсан нийт оноо) * 1.85 = %

СЭДЭВ 5:

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ

Дэд сэдэв 5.1

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Дэд сэдэв 5.2

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ЯВЦ, ҮР ДҮНГИЙН ТАНДАЛТ

Дэд сэдэв 5.3

ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЖ ДҮГНЭХ

СЭДЭВ 5: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ

Дэд сэдэв 5.1

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ*Зорилго*

Энэхүү дэд сэдэвт сургалтаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой.

Үүнд:

- Төслийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нөөцийг оновчтой хуваарилах
- Орон нутгийн энтрепренершипийн үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийх
- Энтрепренершипийг хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох
- Багаар ажиллах, харилцах, тунгаан бодох
- Орон нутгийн нийгэм соёлын онцлогийг танин мэдэх
- Бүтээлч, санаачилгатай байх

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн.

Үүнд:

- Компьютер (хүүхэд бүрт 1 байх)
- Яриа бичиж авах, зураг авах боломжтой гар утас (хамгийн багадаа баг бүрт 1 байх)
- Флипчартны цаас (багаар ажиллахдаа ашиглах)
- Бал, 4 өнгийн харандаа/бал

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Энэ өдрийн сургалтад орон нутгийн аж ахуйн нэгж, бизнесийн байгууллагын төлөөлөл оролцохыг санаарай!

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

Танхимын сургалтын зорилго нь орон нутаг дахь энтрепренершипийн үйл ажиллагаа, хэрэглэгчдийн хэрэгцээнд зохистой байгаа талаар дүн шинжилгээ хийлгэн Энтрепрайсын ойлголтыг бататгах, энэ чиглэлийн үйл ажиллагаа эрхлэх сэдлийг бататгаж, суралцагчдын ойлголтыг нэгтгэж, танхимын бус цагаар бие даан гүйцэтгэх үйл ажиллагааны нэгдсэн чиглэл гаргахад чиглэнэ.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ТӨСЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НӨХЦӨЛ ЮУ ВЭ?

Багш/зөвлөх суралцагчдаас багуудын боловсруулсан төслийг орон нутагт хэрэгжүүлэхэд хууль, дүрэм журмын ямар нөхцөл байдаг талаар асууна.

Суралцагчид баг дотроо ярилцаад төслөө орон нутагт хэрэгжүүлэхэд юуны өмнө ямар ямар хууль, дүрэм, журмыг мөрдөх ёстойг тодорхойлно. Багш зочин бизнес эрхлэгчээс ямар ямар хууль журмыг мөрдөх шаардлагатай, тэр дундаа хүрээлэн буй орчин, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйтай холбоотой журмыг танилцуулахыг хүснэ.

Багууд зөвлөх, танилцуулгад үндэслэн боловсруулсан энтрепренершип төсөлд хүрээлэн буй орчин, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ямар дүрмийг баримтлах тухай зураглал хийхийг хүснэ. Багууд зураглалаа “**зурагт ном**”-ын байдлаар хийнэ.

Боловсруулсан зураглалаа бусад суралцагчид болон орон нутгийн аж ахуйн эрхлэгч, бизнесийн байгууллагын төлөөлөлд танилцуулж санал авна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫН ТАЛААРХ ЭРГЭЦҮҮЛЭЛ, ТЭДЭНД ТУЛГАРДАГ БЭРХШЭЭЛ

Суралцагчид зураглалаа танилцуулж, санал авсны дараа өөрсдийн төсөлтэй ижил төстэй орон нутгийн аж ахуйн нэгж бодит амьдралд ямар бэрхшээлтэй тулгарч болох талаар мэдэх хэрэгтэй болно.

Ийм учраас багш суралцагчдад танхимаас гадуур багаараа гүйцэтгэх даалгавар өгнө. Энэ даалгавар нь **“Орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнесийн байгууллагуудтай уулзаж тэдэнд тулгардаг бэрхшээлийн талаар дараах чиглэлээр мэдээлэл цуглуулах”** юм. Үүнд:

1. ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАЙ ХОЛБООТОЙ БЭРХШЭЭЛ
2. БИЗНЕСИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ХОЛБООТОЙ БЭРХШЭЭЛ
3. ХЭРЭГЛЭГЧИДТЭЙ ХОЛБООТОЙ БЭРХШЭЭЛ
4. ЭНТРЕПРЕНЕР БОЛОН ХҮНИЙ НӨӨЦТЭЙ ХОЛБООТОЙ БЭРХШЭЭЛ

Багууд дээрх 4 чиглэлийн бэрхшээлийг тодорхойлсны дараа **“Яагаад”** ийм бэрхшээл, сул тал байгааг илрүүлнэ. Ингэхдээ дараах 2 чиглэлээр тандалт хийж үнэлгээ, дүгнэлт хийнэ. Үүнд:

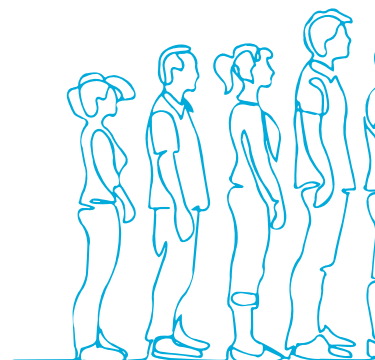
- I. Хэзээнээс эхэлж, өнөөдрийг хүртэл яаж хөгжиж ирсэн байгууллагын түүх
- II. Байгууллагын дотоод үйл ажиллагаа, төлөвлөлт, хуваарь, ажилтнуудын ур чадвар, харилцаа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээтэй холбоотой ямар сул тал байгааг тандах
- III. Тухайн байгууллагын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүнтэй холбоотой хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамжийг тандан судлаарай.

Багууд суралцагчийн гарын авлага дахь загваруудыг ашиглаж орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнесийн байгууллагаас мэдээлэл цуглуулах:

АСУУЛТУУД

СЭТГЭЛ ХАНАМЖИЙН АСУУЛГА

бэлтгэнэ.

Орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнесийн байгууллагуудтай уулзаж тэдэнд тулгардаг бэрхшээлийн талаарх мэдээлэл танхимаас гадуур гүйцэтгэхтэй холбоотой бэлтгэл хангах ба багш багуудыг дараах байдлаар удирдаж чиглүүлнэ. Үүнд:

- Багууд мэдээлэл цуглуулах ажлын нарийвчилсан төлөвлөгөө гаргах, тухайлбал мэдээлэл цуглуулахын тулд

- 1) Орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнесийн байгууллагууд дээр очиж бизнес эрхлэгчдээс асуух АСУУЛТЫН ХУУДАС
- 2) Хэрэглэгчийн СЭТГЭЛ ХАНАМЖИЙН СУДАЛГААНЫ АСУУЛГА бэлтгэнэ.

- Багийн гишүүд дотроо гүйцэтгэх ажил үүргээ хуваарилах

- Багийн менежерүүд өөр өөрсдийн чиглэлээр бэлтгэлээ хангах

Багш багуудад үйл ажиллагааны нарийвчилсан бэлтгэл хийхэд тусална.

Багууд ангид хийсэн төлөвлөгөө, бэлтгэлийн дагуу мэдээлэл цуглуулах даалгавраа танхимаас гадуур гүйцэтгэж бэлтгэнэ. **АСУУЛТЫН ХУУДАС, СЭТГЭЛ ХАНАМЖИЙН АСУУЛГА** ашиглан мэдээлэл цуглуулах ба цуглуулсан мэдээлэлдээ дүн шинжилгээ хийж гарын авлагын **Хүснэгт 14**-ийг бөглөнө. Цуглуулсан мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийхдээ **MS Excel** программ заавал ашиглана. Үүний зааврыг Суралцагчын гарын авлагын **Хуудас 128**-аас үзээрэй.

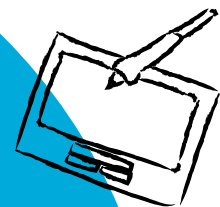
Танхимын бус сургалтын үйл ажиллагаа

80
минут

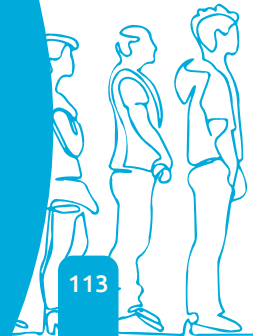
ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн сургалтад багууд өөр өөрсдийн цуглуулсан мэдээллийн үр дүнг танилцуулах тул үр дүнгээ бэлэн болгосон байх шаардлагатай.

Түүнчлэн сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнес эрхлэгчдийн төлөөлөл оролцох шаардлагатай тул багийн **харилцааны менежерүүд** холбогдох хүмүүстэй уулзаж дараагийн сургалтад оролцуулах бэлтгэл хангана.

СЭДЭВ 5: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ

Дэд сэдэв 5.2

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ЯВЦ, ҮР ДҮНГИЙН ТАНДАЛТ

Зорилго

Энэ сэдэвт сургалтаар суралцагчдад дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлнэ.

Үүнд:

- Энтрепренершип санааг хөгжүүлэх боломжийг тодорхойлох
- Орон нутгийн холбогдох иргэдтэй хамтран ажиллах боломжийг эрэлхийлэх
- Багаар ажиллах чадвар, бүтээлч байх чадвар
- Тунгаах бодох чадвар
- Инновацийн болон харилцааны чадвараа хөгжүүлэх

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн.

Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас (багаар ажиллахдаа ашиглах)
- Маркер
- Бал, 4 өнгийн харандаа/бал
- Асуулгын хуудас

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Мөн өнөөдрийн сургалтад орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнес эрхлэгчдийн төлөөлөл оролцож багуудийн хийсэн дүгнэлтэд санал, зөвлөмж өгөх болно.

Танхимын сургалтын үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө багш суралцагчдаас зэргэлдээ сууж байгаа суралцагчаасаа өнөөдөр ямар сэтгэл хөдлөлтэй байгаа, шалтгаан юу болох, өчигдөр ямархуу өдөр байсан, ямар нэг асуудал тулгарсан эсэх, яаж шийдсэн гэх мэт асуулт асууж ярилцахыг хүснэ. Бие биенээ анхааралтай сонсохыг хүсээрэй.

Багууд танхимаас гадуур цуглуулсан мэдээллээ бусад суралцагчдад танилцуулж тэдний асуултад хариулж, санал, зөвлөмжийг сонсоно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

ОРОН НУТАГ ДАХЬ ЭНТРЕПРАЙСЫН ШИНЭ САНААГ БОЛОВСРУУЛАХ

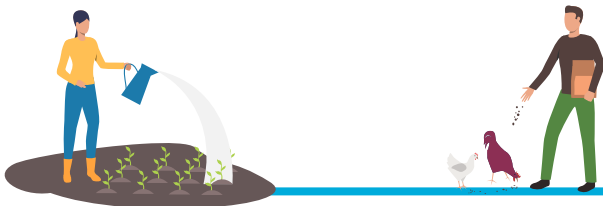
Танилцуулгын дараа багууд орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнесийн байгууллагуудын бэрхшээл, сул талд үндэслэн илүү сайжруулах санаа боловсруулна. Тухайн байгууллага, аж ахуйн нэгжийн юуг сайжруулах хэрэгтэй байгаа талаар багийн санаагаа боловсруулж бэлэн болгоно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ШИНЭ САНААГАА СОРИХ, БОЛОМЖ, ХЯЗГААРЫГ ТОДОРХОЙЛОХ

Багууд шинэ санаагаа бусад багуудад танилцуулах ба ингэхдээ дүрд тоглох аргыг ашиглана. Өөрөөр хэлбэл багууд тухайн Энтрепрайсын үйл ажиллагааг эрхэлдэг хүмүүсийн дүрд тоглоно. Танилцуулга хийхдээ өөрсдийн шинэ санаагаа хамгаалах, хүмүүст ятган үнэмшүүлэхэд анхаарал хандуулна.

Үүний дараа бусад багууд болон орон нутгийн аж ахуй эрхлэгч, бизнес эрхлэгчдийн төлөөлөлөөс өгсөн санал, зөвлөмжийн дагуу шинэ санаагаа сайжруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3,4

ШИНЭ САНААНЫ ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ, ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД СУРАХ

Багууд шинэ санаагаа хэрэгжүүлнэ гэж төсөөлөөд тухайн аж ахуй эрхлэгч эсвэл бизнесийн байгууллагын ажилтны оронд өөрсдийгөө тавьж бодно. Тэгээд энэ шинэ санааг хэрэгжүүлэхэд өөрөө юу чаддаг, мэддэг байх ёстой талаар баг дотроо ярилцаж эргэцүүлнэ. Дараа нь багууд цаашид сурах хэрэгтэй мэдлэг, ур чадвар, сэтгэлгээ, хандлагын жагсаалт гаргана.

Төслийг хэрэгжүүлэхэд/Энтрепрайс үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллагчдын энтерпренер чадвар, хамтрагч бусад талуудтай харилцах чадвар нэн чухал байна. Суралцагчид өөрийгөө өөрийн сонирхсон Энтрепрайсын үйл ажиллагааг эрхэлдэг хүний оронд байсан бол ямар чадвараа хөгжүүлэх хэрэгтэй талаар байр сууриа илэрхийлэхэд нь багш чиглүүлсэн асуулт тавьж дэмжинэ.

ДАРААГИЙН СУРГАЛТЫН БЭЛТГЭЛ:

Дараагийн сургалтад багууд өөр өөрсдийн боловсруулж сайжруулсан төслөө үнэлэх учраас бэлэн болгосон байх шаардлагатай.

Ийм учраас багуудын **материаллаг нөөцийн менежерүүд** төслийг дараагийн хичээлд бэлтгэх шаардлагатай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН ДАГУУ АЖЛЫН ҮР ДҮНГЭЭ БУСАДТАЙГАА ХУВААЛЦАХ

Орон нутаг дахь Энтрепрайсын үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл цуглуулж түүндээ дүн шинжилгээ хийж суралцагчид юуг ойлгож мэдэж авсан, тулгарч буй бэрхшээлийг даван туулах талаар тэд ямар санаа олж авсан талаараа бусдадаа хуваалцахад нь багш/зөвлөх чиглүүлнэ.

Үүнээс гадна мэдээлэл цуглуулж дүн шинжилгээ хийх ажлыг төлөвлөлтийн дагуу гүйцэтгэхийн давуу болон сул талыг ярилцаж, цаашдаа аливаа ажлыг гүйцэтгэхэд төлөвлөгөөг хэрхэн хийж, ашиглах талаар багууд саналаа гаргана.

Сургалтын төгсгөлд суралцагчид дараах даалгаврыг гүйцэтгэнэ.

СЭДЭВ 5: ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТАНДАЛТ

Дэд сэдэв 5.3

ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЖ ДҮГНЭХ

Зориго

Энэ дэд сэдэвт сургалтаар суралцагчдын дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг хөгжүүлэх боломжтой.

Үүнд:

- Төслийн шалгуурын хэрхэн ашиглах талаарх мэдлэг
- Төсөл боловсруулах
- Багаар ажиллах, тунгаан бодох, харилцааны чадвар, өсөн дэвжих сэтгэлгээ, энтрепренер сэтгэлгээг хөгжүүлэх

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн.

Үүнд:

- Суралцагчийн гарын авлага
- Флипчартны цаас (багаар ажиллахдаа ашиглах)
- Маркер
- Бал, 4 өнгийн харандаа/бал

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

120
минут

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

НАДАД АСУУЛТ БАЙНА?

Багш/зөвлөх суралцагчдад энтрепренершипд суурилсан сургалтыг амжилттай дүүргэсэн суралцагчид төслийн буцалтгүй тусламж олгох сонгон шалгаруулалтад оролцох боломжтой гэдгийг сануулна.

Суралцагчид төсөл бичих шаардлагатай ба түүнийг тодорхой шалгуурын дагуу үнэлж сонгон шалгаруулна гэдгийг тайлбарлаад

энэхүү гарын авлагын **Хавсралт 3** дахь шалгуур үзүүлэлтийг танилцуулна.

Шалгуур бүр дээр суралцагчдын анхаарлыг хандуулан тодорхой хугацаанд уншуулсны дараа асуулт, хариултын хэсгийг эхэлнэ. Энэ удаад суралцагчдын хариултад багш, зөвлөх, менторууд хариулна.

Төслийг урьдчилан сонгон шалгаруулах шатанд болон тэтгэлэг олгох шатанд шалгуурыг ашигладаг. Шалгуур гэдэг нь гүйцэтгэлийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн тодорхой арга, хэлбэр, зохион байгуулалт, дэс дарааллын дагуу хийгдсэн төсөв, цаг хугацаа, тоо хэмжээг тодорхойлоход ашиглагдана.

Шалгуур нь хүрсэн үр дүнд чиглэнэ. Шалгуур нь аливаа гүйцэтгэлийг чанартай хэрэгжүүлэх чиглэл болно. Шалгуур нь тодорхой, хэмжигдэхүйц, биелэх боломжтой, ач холбогдолтой, цаг хугацаатай байна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2, 3

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ШАЛГУУРЫГ ХЭМЖИХ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Суралцагчид ойлгомжгүй шалгууруудын талаар асуулт асууж ойлгосны дараа багш багуудад шалгуур тус бүрийг илүү тодорхой болгож сайжруулах даалгавар өгнө.

Хүснэгт. ТӨСЛИЙН СОНГОН ШАЛГАРУУЛАЛТЫН ШАЛГУУР БА ТЭДГЭЭРИЙГ ХЭМЖИХ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

ШАЛГУУР	Хэмжих үзүүлэлт, баталгаажуулах арга хэрэгслүүдийн санаа
1. Төслийн санал нь өгөгдсөн загварын дагуу бүрэн боловсруулагдсан байх	<ul style="list-style-type: none"> • SMART зарчим (Зорилго тодорхой, үр дүнд хэмжигдэхүйц, үр дүнд хүрэхүйц, үйл ажиллагаанууд уялдаа холбоотой, цаг хугацаатай) • Төслийн загвар • Баримт бичгийн бүрдэл
2. Төслийн санаа нь зорилтот сумын байгаль орчин, нийгэм, хүүхэд хамгаалалд ямар нэг сөрөг нөлөөгүй байх	<ul style="list-style-type: none"> • Оролцогч байгууллагуудын ашигладаг зохицуулах журам, гарын авлага, стандартын төсөл дэх хэрэгжилтийн явцын дүгнэлт, тайлбар • Байгаль орчин, нийгэм, хүүхэд хамгааллын чиглэлээрх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, тайлан
3. Төслийн санааг хэрэгжүүлэх салбар нь тухайн сумын хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл болон эдийн засгийн хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөтэй нийцтэй байх	<ul style="list-style-type: none"> • Тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд бий болгосон бүтээгдэхүүн/ үйлчилгээний нэр төрөл, тоо • Ажлын байрны тоо • Орон нутгийн захиргаа, иргэд, олон нийтэд олгох татвар, хандив, дэмжлэг
4. Тодорхой хэмжээний ашигтай ажиллах боломжтой байх	<ul style="list-style-type: none"> • Ашигт үйл ажиллагааны төлөвлөгөө • Мөнгөн урсгалын төлөвлөгөө
5. Бүтээлч, шинэлэг санаатай байх	<ul style="list-style-type: none"> • Төсөл дэх уламжлалт бус/ шинэ санааны тоо • Патент, зохиогчийн эрхийн тоо • Шинэ загвар, технологи, хамрах хүрээ • Баркод • Хэрэглэгчийн сэтгэл ханамжийн судалгаа

<p>6. Хүний нөөцтэй байх (3-6 гишүүнтэй баг) Багийн гишүүдийн ажил үүрэг, хариуцлага тодорхой, жендерийн тэгш хуваарилалт болон оролцоотой байх</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Багийн гишүүдийн хүйсийн тэнцвэртэй байдал • Ажил үүргийн хуваариуд • Төслийн багийн бүтцийн зураглал
<p>7. Багийн гишүүн бүр ESEL хичээлийн хөтөлбөрийг судалж, дүүргэсэн байх</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Суралцагчийн бүртгэл • Суралцагчийн хичээлийн төсөлт тайлан
<p>8. Төслөө танилцуулах ур чадвар сайтай байх</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Төслийн үзүүлэн танилцуулгын бэлэн байдал • Цаг баримтлал • Санаагаа илэрхийлэх логик дараалал • Багийн гишүүдийн тэнцвэртэй бүрэн оролцоо, хоорондын мэдрэмжтэй харилцаа • Энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварууд
<p>9. Төсөл 6 сар тогтвортой хэрэгжих боломжтой байх, шаардлагатай нөөц тухайн орон нутагт байдаг, энэ нөөцийг сумын засаг захиргаа болон сургуулиар дамжуулан ашиглах боломжтой</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Нөөц бүрдүүлэх, ашиглах төлөвлөгөө • Эрсдлийн төлөвлөгөө • Харилцааны төлөвлөгөө • Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө

Багууд дор бүрнээ шалгуурыг илүү тодорхой болгож сайжруулаад бусад багуудад танилцуулна.

Багш, зөвлөх, менторууд багуудын танилцуулсан дэлгэрэнгүй шалгуур тус бүрээс хамгийн сайн шалгуурыг сонгон самбарт бичиж тэмдэглэнэ. Самбарт бичсэн шалгуур тус бүрийг дүгнэх шалгуурыг дараах байдлаар бүгдээрээ нийлж боловсруулна.

ШАЛГУУР	ҮНЭЛГЭЭ		
	1 сул	2 дундаж	3 сайн

Багууд дор бүрнээ шалгуурыг илүү тодорхой болгож сайжруулаад бусад багуудад танилцуулна.

Багш, зөвлөх, менторууд багуудын танилцуулсан дэлгэрэнгүй шалгуур тус бүрээс хамгийн сайн шалгуурыг сонгон самбарт бичиж тэмдэглэнэ. Самбарт бичсэн шалгуур тус бүрийг дүгнэх шалгуурыг дараах байдлаар бүгдээрээ нийлж боловсруулна.

ШАЛГУУР	ҮНЭЛГЭЭ			ТАЙЛБАР
	1 сул	2 дундаж	3 сайн	

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

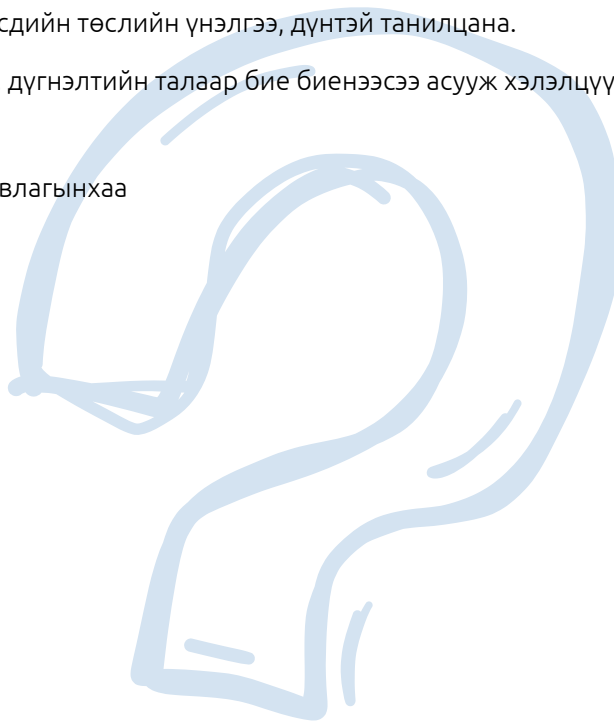
ТӨСЛИЙН ДАВУУ, СУЛ ТАЛЫГ ОЙЛГОЖ МЭДЭХ

Багууд боловсруулсан төслөө солилцож самбарт байгаа шалгуурын дагуу үнэлж дүгнэнэ. Үнэлж дүгнэсний дараа багууд өөр өөрсдийн төслийн үнэлгээ, дүнтэй танилцана.

Санал нийлэхгүй байгаа үнэлгээ, дүгнэлтийн талаар бие биенээсээ асууж хэлэлцүүлэг хийнэ.

Сургалтын төгсгөлд гарын авлагынхаа

Сорил 7-г ажиллахыг хүснэ.

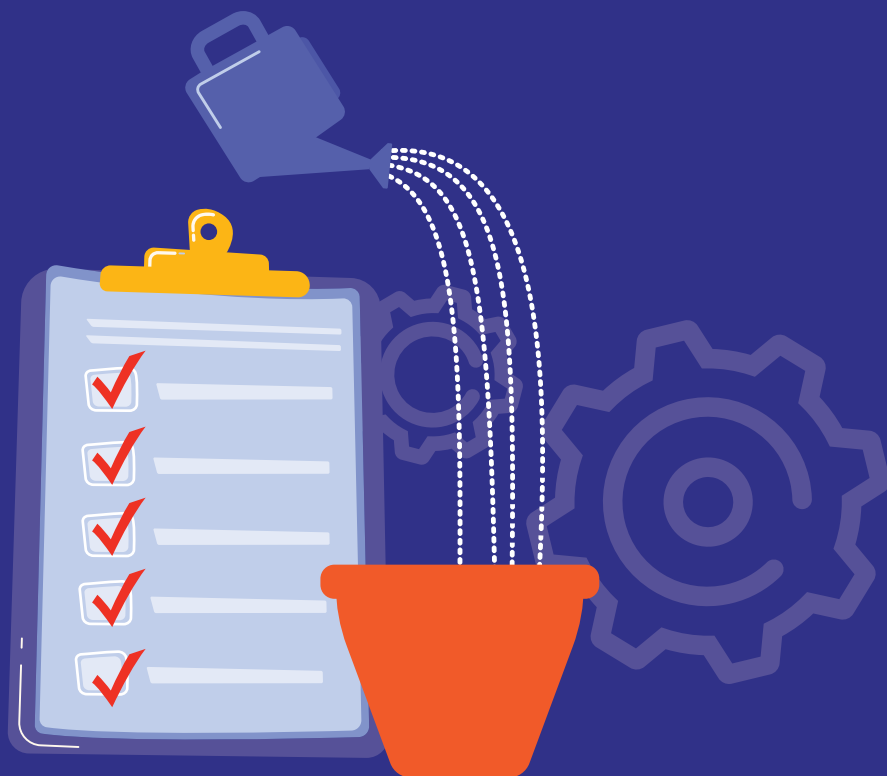

СЭДЭВ 5-ЫН ҮНЭЛГЭЭ

Сэдэв 5-ын үйл ажиллагаагаар эзэмшсэн суралцагчдын мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээг дараах шалгуурын дагуу өөрсдөөр нь үнэлүүлээд үнэлгээний хуудсыг хурааж аваарай.

ШАЛГУУР	ТҮВШИН					
	1 Эзэмшээгүй	2	3	4	5	6 Маш сайн
1. Төсөл 1-ийг хэрэгжүүлэхэд оролцох талуудыг багаараа тодорхойлох						
2. Оролцогч талуудын оролцоо, төслөөс хүртэх үр ашгийг тодорхойлоход хувь нэмрээ оруулах						
3. Оролцогч талуудын байр сууринд өөрийгөө тавьж юу хүсэхийг төсөөлөх						
4. Төсөл 1-ийг хэрэгжүүлэхэд тулгарч болох бэрхшээлийг бодит жишээнд тулгуурлан бусдадаа ойлгуулах						
5. Бэрхшээлийг даван гарах арга замыг олох эрэл хайгуул хийх, бусдаас асуух, туршлага судлах						
6. Төсөл 1-ийг бусдад тайлбарлах, ятган үнэмшүүлэх						
7. Төсөлт 2-ийн бүтээгдэхүүн эсвэл үйлчилгээний талаарх хэрэглэгчийг сэтгэл ханамжийн талаарх мэдээллийг өөр өөр хүрээлэл, бүлгийн хүмүүстэй харилцах замаар, цуглуулах						
8. Цуглуулсан мэдээлэлд МХТ ашиглан дүн шинжилгээ хийх, үр дүнгийн шалтгааныг тайлбарлах						
9. Төсөл 2-ийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг сайжруулах олон хувилбарт санал гаргах						
10. Дээрх саналуудынхаа давуу болон сул талыг тайлбарлах						
11. Өгсөн шалгуурын дагуу Төсөл 1-ийг үнэлэх						

(Авсан нийт оноо) * 1.52 = %

СЭДЭВ 6:

ЭНТРЕПРАЙС ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ

Дэд сэдэв 6.1

ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ

СЭДЭВ 6: ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ

Дэд сэдэв 6.1

ТӨСЛИЙГ САЙЖРУУЛАХ

Зорилго

Суралцагчид энэхүү дэд сэдэвт сургалтаар дараах мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээгээ хөгжүүлэх боломжтой.

Үүнд:

- Өгөгдсөн шалгуурын дагуу хийсэн үнэлгээний үр дүнд үндэслэн төслөө сайжруулах
- Нөөцийн зохистой хуваарилалт, ашиглалт болон төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
- Бизнес төлөвлөлт, санхүүгийн мэдлэг, дижитал мэдлэг
- Бүтээлч байдал, инноваци, тунгаан бодох, багаар ажиллах, харилцах чадвар болон санаачилгатай байх
- Тодорхойгүй нөхцөл байдал, эрсдэл, алдаанаас суралцах, хүчин чармайлт, шаргуу байх сэтгэлгээгээ хөгжүүлэх.

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн.

Үүнд:

- Суралцагчдын гарын авлага
- Өөрийн боловсруулсан төсөл
- Сурагчдын ур чадвар эзэмшилтийн үнэлгээний хуудас

Сургалтын явцад багш суралцагчдыг ажиглан, тэдний ур чадвар, сэтгэл хөдлөлийн илэрхийллийг тэмдэглэн, нэмэлт стратегийг хэрэгжүүлнэ. Ажиглалтын хуудсыг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсгээс хуулбарлаж бэлтгэсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө сургалтын бэлтгэл бүрэн хангагдсан эсэхтэй холбоотой багийн менежерүүдтэй харилцахаа битгий мартаарай!

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

ТӨСЛӨӨ САЙЖРУУЛАХ

Багш/зөвлөх суралцагчдад төслөө бусад багуудын үнэлгээ, дүгнэлтэд үндэслэн сайжруулах даалгавар өгнө. Энэ үйл ажиллагаанд суралцагчид сургалтын явцад эзэмшсэн мэдлэг, чадвар сэтгэлгээгээ хэрэглэхэд Багш/зөвлөх анхаарах шаардлагатай.

Төслийг сайжруулахдаа шалгуурын үнэлгээний тайлбартай хүснэгтэд үндэслэн ажиллах ёстойг багш/зөвлөх тайлбарлана.

Шалгуурт суурилсан үнэлгээний дагуу нэг бүрчлэн ажиллахдаа багийн гишүүд үүргийнхээ дагуу ажиллахдаа **Сэдэв 3** ба **4**-ийн агуулгыг эргэж санах ёстой тул багш төслийг хэрхэн боловсруулсан, төслийг боловсруулах үндэслэл юу болсон, төслийн бүтэц бүрд ямар агуулга туссан талаар дахин сэргээн ярилцана.

Суралцагчид багаараа төслийн аль хэсгийг яаж сайжруулах талаар санал нэгдэнэ.

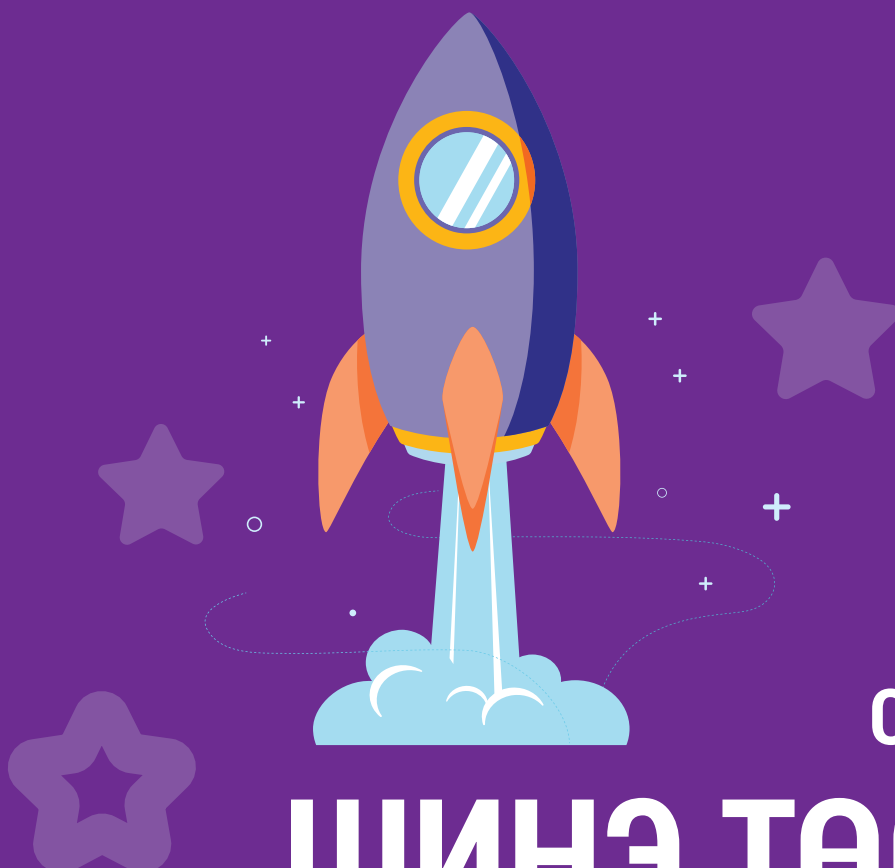
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

ЭРГЭЦҮҮЛЭЛ: БИ ЦААШДАА ИЛҮҮ САЙН ХӨГЖИХИЙН ТУЛД ЮУ СУРАХ ВЭ?

Суралцагчид гарын авлагынхаа хувь хүний ур чадварын **Сорил 8**-ыг гүйцэтгэж шугамын дагуу тасалж багшид өгөхийг хүснэ.

Багш суралцагчдыг багаар ажиллуулахгүй бөгөөд энэ үед суралцагч бүр өөр өөрөө бодож тунгаах, эргэцүүлэх шаардлагатай.

СЭДЭВ 7:

ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 7.1

ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХАД БЭЛТГЭХ

СЭДЭВ 7: ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ

Дэд сэдэв 7.1

ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХАД
БЭЛТГЭХ*Зорилго*

Суралцагчид өмнөх сэдвүүдийг судлах явцад эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээгээ бататгах, түүнийг хэрэглэх боломжийг олгоно.

Энэхүү сэдэв нь сургалтын дараа суралцагчид багаараа ажиллаж орон нутгийн менторын тусламж, дэмжлэгтэй шинэ төсөл боловсруулах үйл ажиллагаатай байна. Танхимд сургалт зохион байгуулагдахгүй хэдий ч багш та зөвлөх болон ментортой хамтран суралцагчдад шинэ төсөл боловсруулахад хамтран ажиллана.

Суралцагчид шинэ төслөө сургалтын явцад эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, сэтгэлгээгээ хэрэглэн боловсруулах ба төслийг Японы хүүхдийг ивээх сангийн “Энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадварыг хөгжүүлэх” төслийн тэтгэлгийн гарын авлагын дагуу боловсруулах шаардлагатай.

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн:

1. Тэтгэлэгт төслийн гарын авлага

Танхимын
сургалтын
үйл
ажиллагаа

80
МИНУТ

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 1

БИД ЦААШДАА ЮУ ХИЙХ ВЭ?

Суралцагчдаар суралцагчийн гарын авлагын хавсралт 6 дахь сургалтын төгсгөлийн тестийг ажиллуулж хураан аваарай. Тестийн оноог хэрхэн үнэлэхийг энэхүү гарын авлагын үнэлгээ хэсэгт оруулсан байгааг хараарай. Багш суралцагчдад сургалтын явцад энтрепренершипийн тодорхой мэдлэг, ур чадвартай болж, сэтгэлгээ хөгжүүлэх үйл ажиллагаа, төсөл дээр ажилласныг дурдаад төслөөс олгох тэтгэлгийн талаар танилцуулна. Суралцагчдаас танилцуулгатай холбоотой асуулт эсвэл ойлгомжгүй зүйл байгаа эсэхийг тодруулж, хариулт өгнө.

Мөн төслийн тэтгэлгийн уралдаанаас гадна төслийн санхүүжилтийн өөр өөр эх үүсвэрүүд байдаг талаар үзсэн “Санхүүгийн нөөц” хичээлээ эргэж харахыг сануулаарай.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 2

БИ ХЭНТЭЙ ХАМТ ТӨСЛИЙН СОНГОН ШАЛГАРУУЛАЛТАД ОРОЛЦОХ ВЭ? ЮУ ХИЙХ ВЭ?

Багш суралцагчдаас төслийн сонгон шалгаруулалтад оролцох хүсэлтэй суралцагч байгаа эсэхийг асууж хэн, хэнтэй хамтран баг болж оролцох хүсэлтэй байгааг асууна. Суралцагчдын өгсөн хариултын дагуу тэднийг багаар зохион байгуулна. Энэ удаагийн багт суралцагчдын хүсэлтээр хэдэн ч хүний бүрэлдэхүүнтэй баг байж болно. Баг бүрдүүлэхдээ суралцагчийн гарын авлага дахь “Энтрепрайс баг бүрдүүлэхэд анхаарах асуудлууд”-ыг уншиж танилцахыг хүснэ.

Багш суралцагчдад шинэ төсөл боловсруулахын тулд эхлээд хэн, юуг, хэзээ хийх тухай үйл ажиллагааны нарийвчилсан төлөвлөгөө боловсруулах даалгавар өгнө. Энэ төлөвлөлтийг суралцагчид хийх явцад багш, зөвлөхүүд зөвлөгөө өгч ажиллана. Төлөвлөлт хийхдээ суралцагчийн гарын авлагын **Хүснэгт 16, 17**-г ашиглаж болохыг зөвлөөрэй.

Төлөвлөгөөг боловсруулсны дараа тухайн төлөвлөгөөний дагуу шинэ төсөл боловсруулахад багийн бүрэлдэхүүн хангалттай эсэх үгүй бол хэдэн суралцагч нэмэх шаардлагатайг ярилцаж багийн бүрэлдэхүүнийг эцэслэн тогтоно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 3

ШИНЭ ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Багууд тэтгэлэгт төслийн гарын авлага дахь төлөвлөгөөний дагуу шинэ төслөө боловсруулж бэлэн болгоно.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 4

ТӨСЛӨӨ САЙЖРУУЛАХ

Шинэ төслөө багш, зөвлөх, менторт хүргүүлж буцалтгүй тусламжийн шалгуур үзүүлэлтийн дагуу үнэлүүлнэ. Үнэлгээний дагуу төслөө дахин сайжруулна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 5

ТӨСЛӨӨ ТУРШИХ, БОЛОМЖИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

Багууд сайжруулсан төслөө орон нутгийн хэрэглэгчид болон аж ахуйн нэгжийн төлөөлөл, орон нутгийн төрийн байгууллагын төлөөлөлд танилцуулна. Тухайлбал сумын засаг дарга, боловсрол соёл урлагийн газрын төлөөлөл, сургуулийн захирал, хичээлийн эрхлэгч гэх мэт. Энэ үйл ажиллагааг сургуулийн хэмжээнд нээлттэй хэлбэрээр бүх суралцагчдыг хамруулан зохион байгуулж болно.

Төслийг танилцуулахдаа буцалтгүй тусламжийн сонгон шалгаруулалтад оролцох зорилготой байгаагаа заавал хэлэх хэрэгтэй. Ингээд оролцогчдоос төслийг хэрхэн сайжруулах, хэрэгжилтэд юуг анхаарах талаар санал, зөвлөмж авна.

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА 6

ШИНЭ ТӨСЛИЙН ТАЛААР ЭРГЭЦҮҮЛЭХ, ЭЦЭСЛЭХ

Багууд нээлттэй хэлэлцүүлгийн дараа төслөө дахин сайжруулж сонгон шалгаруулалтад бэлэн болгоно.

XABC PART

ХАВСРАЛТ 1.

ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬЖ МЭДЭХ ТУХАЙ

ХИЙЖ БАЙГАА ЗҮЙЛДЭЭ ДУРТАЙ, СЭТГЭЛ ХАНГАЛУУН БАЙХ НЬ АМЖИЛТ ГАРГАХ, СЭТГЭЛ ХАНГАЛУУН БАЙХЫН ҮНДЭС. ЭНЭ НЬ ӨӨРИЙГӨӨ ТАНЬ МЭДЭХЭЭС ЭХЭЛНЭ.

Хэрэв та хаашаа явахыг хүсэж байгаагаа мэдэхгүй бол аль зүгт явах вэ гэдэг нь тийм ч чухал биш. Үүнтэй адил тодорхой чиглэл байхгүй бол та нэг ажлаас нөгөө ажилд бөмбөг шиг л ойж буусаар байх болно. Зарим хүмүүс хийж байгаа зүйлдээ дургүй байдаг нь тэд юу сонирхдог, ямар төрөлхийн ур чадвартай бас юуг эрхэмлэдэг гэдэгтээ ач холбогдол өгч байгаагүйг илтгэдэг. Тэд хийх зүйлээ сонгохдоо зүгээр л биед амар, мөнгө их олох боломжтой болохоор эсвэл найзыгаа, ахыгаа, эгчийгээ, ээж аавыгаа дуурайгаад, эсвэл хэн нэг нь тухайн ажлыг өөрт тохирно гэж хэлсэн учраас л сонгосон байдаг. Үр дүнд нь тэд хийж буй зүйлдээ дур хүсэлгүй, сэтгэл ханамжгүй, амжилт гаргаж чаддаггүй нэгэн болдог. Ийм хүмүүсийн ихэнх нь өөртөө цаг гаргаад юу хүсдэг, сонирхдог болохоо эргэцүүлээгүй байдаг. Магадгүй тэдэнд ийм боломж ч байгаагүй байх.

Хийх дуртай зүйлээ таньж мэднэ гэдэг нь өөрийгөө таньж мэдэхийн эхлэл юм. Зарим хүмүүс амьдралын нугачаан дунд юу хүсдэг, сонирхдог болохоо санахгүй эсвэл огт мэдэхгүй болсон байж болно. Гэхдээ хүн бүрд хүсдэг, сонирхдог, хийх дуртай зүйл гэж байдаг. Ямар ч ажил хийдэг байлаа хүн хийж байгаа зүйлдээ дуртай л бол хүсэл тэмүүлэлтэй, шаргуу, сэтгэл хангалуун байж амжилтад хүрч чаддаг. Ажил, амьдралын АМЖИЛТ тухайн хүний ДАВУУ ТАЛААС шалтгаалдаг. Сонирхлоо тодорхойлох, чадвараа нээж илрүүлэх гэдэг нь давуу талаа таньж мэдэж байгаа хэрэг. Таны сонирхол, чадвар хоёр нийцтэй байвал энэ таны жихэнэ ДАВУУ ТАЛ болно.

ЦАГ ТӨЛӨВЛӨЛТ ЯАГААД ЧУХАЛ ВЭ?

Цаг төлөвлөлт хүн бүхэнд чухал. Тэр дундаа энтрепренершип үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж буй хүмүүст амин чухал ур чадвар. Та цагаа хэр зөв, оновчтой төлөвлөснөөс үйл ажиллагааны хурд шалтгаалдаг. Ихэнх энтрепренерийн нийтлэг алдаа нь тэд өөрийн чадавх, хүч, цагаас давсан ажил үүрэгтэй байх гэж оролддог явдал. Тэд хэт их ажил аваад түүнийгээ шахуу хугацаанд гүйцэтгэх гэж оролддог. Сүүлдээ аль ч ажлаа чанартай, сайн хийж чадалгүй цаашдын боломжоо алддаг. Энтрепренершип ертөнцийн хүмүүсийн алтан дүрэм нь **ЦАГ БОЛ АЛТ**. Цагаа хэр зэрэг оновчтой, зөв төлөвлөх нь хэр зэрэг орлого олохтой хамааралтай гэж тэд үздэг.

Цагийн төлөвлөлт гэдэг нь зорилгодоо хүрэхийн тулд зөв үйл ажиллагаанд зөв цаг зарцуулна гэсэн үг. Цаг оновчтой төлөвлөх нь дараах ач холбогдолтой. Үүнд:

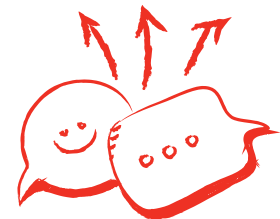
1. Энэ нь бүтээмжийг нэмэгдүүлдэг. Цаг зөв төлөвлөж, удирдах нь өдөр тутмын үйл ажиллагаа илүү бүтээмжтэй байх боломжийг олгодог. Ингэснээр та дэвшүүлсэн зорилгодоо өдөр өдрөөр алхам, алхмаар хүрэх боломжтой болно.
2. Энэ нь танд үйл ажиллагаануудаа эрэмбэлж, хамгийн чухлыг эхэлж гүйцэтгэх боломж олгодог. Та ажлаа илүү системтэй зохион байгуулж, хамгийн эхлээд аль ажлыг гүйцэтгэх вэ? гэдгийг хэлж өгнө.
3. Энэ нь ажлын ёс зүйд их чухал. Багийн гишүүд зөв ёс суртахуунтай байхад хэрэгтэй ба үр дүнд нь байгууллагын бизнес төлөвлөлтөд эерэг үр дүнг авчирдаг.
4. Энэ нь стрессийг бууруулдаг. Нэг ажил дээр дахин дахин ажиллах, алдаа гаргахаас сэргийлэх боломжтой ба ажлаа цаг хугацаанд нь чанартай гүйцэтгэхэд хэрэгтэй.
5. Ажил үүргээ оновчтой хуваарилах боломжийг олгоно. Багийн гишүүдийн ажил үүргийг зөв хуваарилахад тустай учраас багийн дотор итгэл үнэмшил, эерэг уур амьсгалыг бүрдүүлэхэд тустай.
6. Зорилгодоо чиглэсэн байхад тустай. Цагаа зөв төлөвлөснөөр анхаарал, хүчин чармайлтаа зорилготой холбоотой үйл ажиллагаанд хандуулах, ажлын тогтсон стандарттай байхад тусална. Ингэснээр та өөрийн эрхгүй зорилгодоо хүрч чадна.

ЭНТРЕПРЕНЕРШИП ОЙЛГОЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Энтрепренершип нь аж үйлдвэрийн эринээс мэдээллийн эринд шилжих үед дэлгэрсэн шинэ санааг хөдөлмөрийн үнэ цэнд хувиргах үйл явц байдлаар илэрхийлдэг, үйлдвэрлэлийн хүчин зүйлсийн нэг юм. Энгийнээр, энтрепренершип гэдэг нь ашиг олох замаар бизнес эрхлэх эсвэл нийгмийн сайн сайхны төлөө тодорхой зохион байгуулалтайгаар ашгийн бус үйл ажиллагаа эрхлэх үйл явц юм. Өргөн хүрээнд, энтрепренершип нь хөрөнгө оруулалтаараа зах зээлийн нөхцөл дхамгийн өндөр орлого авчрах бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний үйлдвэрлэлийг бий болгох, явуулахад оролцох үйл явц юм. Энтрепренер гэдэг нь латин гаралтай франц үг юм. Entre (дунд, хооронд) ба Prendre (авах) гэсэн хоёр үгнээс бүрддэг.⁴ Утгачлан орчуулбал, дундын зуучлал гэсэн утгыг илэрхийлдэг. Тиймээс ч түүхэнд Ази, Европ тив хоорондын торгоны замын худалдаа эрхлэгчид тухайн он цагийн энтрепренерүүд байсныг зарим түүхч судлаачид тэмдэглэсэн байдаг. 1723 онд Жак дэ Бруслонс гэх хүн өөрийн зохиосон Dictionnaire Universel de Commerce худалдааны толь бичигт анх энэ үгийг оруулсан нь түүхэнд тэмдэглэгдсэн байдаг. XIX зууны үед франц хэлнээс англи хэл рүү нэвтэрч орсон. Тухайн үед Англид адал явдал хайгчдыг энтрепренер гэж нэрлэдэг байжээ. Харин Германд XX зууны дунд хүртэл гар урлаач, ур дархчуудад энтрепренерийн тусгай зөвшөөрөл олгодог байжээ. Мөн санскрит хэлэнд өөрийгөө сэдэлжүүлэх гэсэн утга бүхий antharigna гэх ойролцоо дуудлагатай үг байдаг байна. Өнөө цагт гарааны бизнес, санаачилга зэрэг ойлголттой хамт хоршил байдлаар хэрэглэгдэж байна. Энтрепренершипийн хүрээнд хамгийн өргөн ашиглагддаг дараах **түгээмэл үг хэллэгүүд** байдаг.

ТҮГЭЭМЭЛ ҮГ ХЭЛЛЭГҮҮД

- Гарааны бизнес
- Бүтээлч сэтгэлгээ
- Шинэ бизнес
- Шинэ зах зээл
- Шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ
- Шинэлэг
- Боломжуудыг эрэлхийлэх
- Эрсдэлийг үүрэх, даван туулах
- Тодорхойгүй нөхцөл байдал
- Ашиг олох
- Нийгэмд оруулах хувь нэмэр
- Үйлдвэрлэл, нөөц боломж
- Удирдлага, зохион байгуулалт
- Үнэ цэнийг бүтээх
- Өсөх, хөгжих зорилго
- Овсгоо, самбаа
- Шийдвэр гаргалт
- Өөрчлөлтийг бий болгох
- Эзэмшил
- Хувь эзэмшигч
- Хариуцлага, эрх бүхий
- Стратеги

ХАВСРАЛТ 3.

Хүн бүр өөрсдийн мөрөөдлийн ажилтай болохыг хүсдэг боловч энтрепренер сэтгэлгээ дутмаг тохиолдолд хэзээ ч зорилгодоо бүрэн хүрдэггүй. Энтрепренер мөн чанар ихэнхдээ хөрөнгө оруулагч, ажил олгогч, үйлдвэрийн эзэн, хувь эзэмшигч, манлайлагч, удирдагч, захирал, менежерүүдэд байдаг гэсэн буруу ойлголт бий. Энэ бол төрөлхийн авьяас биш бөгөөд хөгжүүлэх боломжтой чадамж юм.

Энтрепренерүүдийн суурь онцлогууд нийгмийн эрэлт, хэрэгцээ болсон бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний санааг гаргах, бүтээх, үйлдвэрлэх, зах зээлд нийлүүлэхэд гарч ирдэг. Өөрөөр хэлбэл, шаардлагатай байгалийн баялаг (түүхий эд), хөрөнгө, ажиллах хүчийг нэгтгэн нийгэмд тулгарч буй асуудлуудыг шийдэх, эдийн засгийн өндөр ашигтай бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг гаргах юм. Үүнтэй холбоотойгоор, дараах нийтлэг онцлогуудыг олж харж болно.

Үүнд:

- ✓ Зохион байгуулах ур чадвартай байх
- ✓ Бэлэн нөөц, боломжуудыг үнэлэх
- ✓ Эрсдэл үүрэх
- ✓ Боломжуудыг харах, үнэлэх
- ✓ Цаг, зардалтай судалгаанаас илүүтэй хүмүүстэй шууд уулзах, ажиглах
- ✓ Үнэ цэнийг бүтээх
- ✓ Тоглоомын дүрмийг эхнээс нь зохиох, хэрэгжүүлэх

Энтрепренерүүдийн үндсэн үүргүүд:⁵

- ✓ Үйлдвэрлэлийг зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх
- ✓ Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг төрөлжүүлэх
- ✓ Ажлын байр бий болгох
- ✓ Шинэ зах зээлийг хөгжүүлэх
- ✓ Борлуулалт, маркетингийн шинэлэг хандлагыг нэвтрүүлэх
- ✓ Хөрөнгө босгох

Энтрепренершипийн талаарх түүхэн ойлголт, тодорхойлолтууд ⁶

ЦАГ ҮЕ	ЭРДЭМТЭД	ТОДОРХОЙЛОЛТ
МЭ эхэн үе	Тодорхойгүй	Амьдралын гол суурь нөөц, боломжуудыг эрэн хайгч нэгэн
Дундад зуун	Тодорхойгүй	Томоохон үйлдвэрийн эзэн
17-р зуун	Тодорхойгүй	Төр, засагтай тодорхой тогтмол үнээр гэрээ байгуулагч, ашиг, алдагдлыг өөрөө хариуцна.
1725	Richard Cantillon	Хөрөнгөтөн эзнээс илүүтэй эрсдэлийг үүрэгч
1876	Jean Baptiste Say	Зөвхөн хөрөнгөтөн бус, үйл ажиллагаанаас ашиг ологч
1903	Francis Walker	Хөрөнгө оруулагч, төслийн удирдагч
1934	Joseph Schumpeter	Шинэлэг, инновац, шинэ технологи хөгжүүлэгч
1961	David McClelland	Аливаа эрсдэлийг үүрэгч
1964	Peter Drucker	Боломжуудыг хамгийн өндөр түвшинд ашиглагч
1975	Albert Shapiro	Нийгэм, эдийн засгийн өнцгөөс санаачлагч, амжилтгүй байх эрсдэлийг туулагч
1980	Karl Vesper	Эдийн засаг, улс төр, сэтгэл зүй, бизнесийн салбарын энтрепренерүүд
1983	Gifford Pinchot	Интрапренер буюу байгууллага доторх энтрепренерүүд
1985	Robert Hisrich	Цаг, эрч хүч, ур чадвараа ашиглан үнэ цэнийг бүтээгч, хариуд нь биет болон биет бус үр өгөөжийг хүртэгч
1995	Peter Drucker	Гарт байгаа бэлэн нөөцийг ашиглан хамгийн бага бүтээмжтэй үйлдвэрлэлийг өндөр бүтээмж уруу хөрвүүлэгч, үүнийг тогтвортойгоор хөгжүүлэгч
1999	Jeffrey Timmons	Орчин үеийн сэтгэлгээ, зан авиртай, үнэнч, шударга байдлыг цогцлоогч
2001	Phillip A. Wickham	Тодорхой төслийг өөрийн нөөц, боломж, мэдлэг, туршлагаар хөгжүүлэгч
2002	G. Brenkert	Зах зээлийн эдийн засгийн гол тоглогч
2003	L.W. Busenitze	Эдийн засгийг сайжруулахад гол үүрэг гүйцэтгэгч
2007	Paul N. Bloom & Gregory Dees	Энтрепренершипийн эко тогтолцоог тодорхойлогч
2007	Global Entrepreneurship Monitor	Энтрепренерүүд бол төрөлхийн биш

⁶ Social Entrepreneurship-False Premises and Dangerous Forebodings, Beth Cook, Chris Dodds, and William Mitchell, Australian Journal of Social Issues, Vol. 38, No. 1, Feb 2003, p. 58-72

ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН ТӨРЛҮҮД

Энтрепренершип нь үүсгэн байгуулах, хэлбэрт оруулах, зохион байгуулах, хөгжүүлэх, татан буулгах зэрэг үе шатнаасаа хамааран олон төрөлтэй. Түүнчлэн нөхцөл байдал, хандлага, чиглэл, загвар болон зохион байгуулалтын талаас нь төрөлжүүлж болно. Энтрепренершипийн нэлээд төрлүүд байдаг бөгөөд тэдгээрээс түгээмэл төрлүүдийг дор тайлбарлая.

• Хараат бус энтрепренершип

Хамгийн түгээмэл бөгөөд хэн нэгний нөлөөлөлгүй хэрэгжих үйл явц⁷. Өөрсдийн авьяас, ур чадвар болон мэргэжлийн давуу талыг ашиглан мөрөөдлөө бодит болгохын төлөө бусдаас хамааралгүйгээр, бие даан ажиллаж буй энтрепренерүүдийг дурдаж болно.

• Солопренершип

Бусдын дэмжлэг, хамтын оролцоогүйгээр зөвхөн өөрөө гэх үзэл дор ганцаараа үйл хэргийг явуулж буй энтрепренершипийн төрөл. Зөвхөн богино хугацаанд амжилт олж болох ч, урт хугацаандаа явцгүй гэдэг нь олон бодит жишээгээр нотлогддог.

• Эмэгтэй энтрепренершип

Эмэгтэй энтрепренерүүд ихэвчлэн боловсрол, зөвлөх үйлчилгээ, олон нийтийн харилцаа зэрэг нийгмийн үйлчилгээний салбарт ажилладаг.⁸ Түүнчлэн өрхийн түвшинд, хүүхдүүдээ өсгөх явцдаа бизнестэй болох нь түгээмэл.

• Академик энтрепренершип

Их, дээд сургуулиуд болон коллежууд өөрсдийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг төрөлжүүлэх үүднээс энтрепренершип төслүүдийг хэрэгжүүлэх нь элбэг болсон. АНУ-д гэхэд академик байгууллагууд улсын татаасыг хангалтгүй гэж үзэн 1990-ээд оноос эхлэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлууд гүйцэтгэх, лабораторийн туршилтууд хийх, инновацийн төв нээх, зах зээлийн эрэлттэй ангиуд нээх замаар нэмэлт орлогын эх үүсвэрүүдийг бүрдүүлдэг болсон.⁹ Энэ нь оюутнуудыг ирээдүйн энтрепренер болоход чухал үүрэг гүйцэтгэж буйг Facebook, Google, Youtube зэрэг төслүүдийн өнөөгийн хөгжлөөс ойлгож болно.

⁷ Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management, Thomas W. Zimmerer & Norman M. Scarborough, 3rd Edition, Pearson, 2002, p. 6

⁸ Starting and Managing the Small Business, Arthur H. Kuriloff, John M. Hemphil, John Hemphil Jr., and Douglas Cloud, International Edition, McGraw-Hill Education, 1993, p. 36

⁹ Exploring the Dimensions of Entrepreneurial Community Colleges, Diane Carol Rothman, University of Minnesota, 2007, p. 142

• **Интрапренершип**

Интрапренерүүд аль нэг байгууллагын ажилтнууд бөгөөд тухайн байгууллагын үйл ажиллагаа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг илүү өндөр ашигтай, зардал багатай болгоход шинэлэг санаагаараа багийн хамт олноо удирдан, бүхий л эрсдэл, аюул эсвэл ашиг, алдагдлын хариуцлагыг бүрэн үүрдэг. Анх энэ ойлголтын суурь санаа нь 1978 онд Жиффорд Пинчотын бичсэн "Байгууллагын доторх Энтрепренершип" нэртэй бүтээлд дурдагдсан байдаг бөгөөд энэхүү нэр томъёо нь 1985 онд "Intrapreneuring" номонд тодорхойлогдсон байна.¹⁰ Интрапренерүүд дараах 4 онцлогийг агуулдаг.

1. Интрапренер гэдэг нь бизнес эрхлэгч шинээр эхлүүлэхийн тулд хийдэг зүйлсийг мөн адил хийж буй компанийн инновацлаг ажилчид юм. Интрапренерүүд бол талхыг өсгөдөг хөрөнгө юм. Хэрэв та илүү их инновацийг хүсэж байвал үүнийг хийх цорын ганц арга зам бол дотоод ажилчдаа таних, хөгжүүлэх, итгэх, тэдэнд хүч өгөх явдал юм. Байгууллага нь ажилчдаа цэцэглэн хөгжихөд нь зориулж санаачлах, сонгох, бүтээх, удирдах, орчныг бүрдүүлэх талаар мэддэг байх ёстой.

2. Интрапренерүүд бол мөрөөддөг хүмүүс. Тэд зөвхөн санаа дэвшүүлдэггүй бөгөөд тэдний гол үүрэг бол санаа бодлыг бодит байдал болгох явдал юм. Үнэн хэрэгтээ бүх ажилчид зохион бүтээгч биш боловч тэд үргэлж шинэ санааг хэрэгжүүлэгч байдаг. Энэ тохиолдолд тэдний мөрөөдөл нь санаагаа дэвшүүлэх биш харин ашигтай бодит санаачилгыг хэрэгжүүлэхийг мөрөөдөх явдал юм.

1983 онд 3М-ийн дарга Лью Лер хэлэхдээ: Олон жилийн турш 3М корпорацийн гол дүрэм нь удирдлагын зүгээс залуу ажилчдын шинэлэг санаан дээр хамтран ажиллахыг уриалах зорилготой байсан. Хэрэв тэд амжилтанд хүрвэл 3М-ийн шүхэр дор өөрсдийн шинэ бизнесийг эхлүүлж, эрхэлж чадна. Бизнес эрхлэх хандлага нь 3М-ийн хувьд хажуу тал биш юм. Энэ бол өсөлтийг бий болгох зүрх сэтгэл юм. Тэд шинэ санаагаа бизнес төлөвлөгөө болгохын тулд санаа бодлын уралдаан, тэр ч байтугай хурдасгуур ажиллуулдаг, дараа нь хэрэгжүүлэх санааг өөр багийнханд шилжүүлдэг. Учир нь сайн санаа, тэр ч байтугай сайн төлөвлөгөөг амжилттай бодит ажил хэрэг болгохын тулд чадварлаг, мэргэжлийн, туршлагатай мэргэжилтнүүд хэрэгтэй.

ХАВСРАЛТ 3.

3. Интрапренерүүд нь сайн дураараа томилогдсон шинэ санааны ерөнхий менежер юм. Хэрэв та ямар нэгэн санаанд дуртай бол интрапренершип эхлүүлэх нь түүнийг урагшлуулахын тулд ямар нэгэн зүйл хийхийг хэлнэ. Өөр хэн нэгэн тэдний өмнөөс хариуцлага хүлээхгүй. Тэд сайн дурынхны багийг бүрдүүлдэг. Энэ санааг зах зээл дээр туршиж үзэх хямд аргуудыг хайж олох, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний анхны хувилбарыг бүтээх, макет эсвэл статик дэлгэцийн зураг авалтаас эхлээд тэд хурдан бөгөөд хялбар зүйлийг бий болгодог. Ерөнхий менежерийн хувьд тэд загварыг хэрэглэгчдэдээ үзүүлж, туршиж, сайжруулж шуурхай ажилладаг. Удирдлагын дэмжлэгийг авахын тулд тэд боломжит ивээн тэтгэгчид болон туршилтын үйлчлүүлэгчдээ ч аль хэдийн олсон байдаг.

4. Интрапренерүүд бол бизнесийн үйл ажиллагааг сайн сайхан болгох хүчийг өөрчлөх өөрчлөлтийн хөдөлгөгч хүч юм. Дэлхийг сайжруулж буй инновацид анхаарлаа хандуулдаг тэд ихэвчлэн тасалдсан инноваци, өндөр ашигтай шинэ бизнес эрхлэхэд хүргэдэг. Гэхдээ шинэ санаачилгынхаа үр нөлөөг дэлхийн хүн төрөлхтөн, байгаль эх дэлхийд илүү эерэг байдлаар нэмэгдүүлэхэд чиглүүлдэг.

Хүснэгт. Уламжлалт удирдагч, энтрепренер болон интрапренер хоорондын харьцуулалт ¹¹

	УЛАМЖЛАЛТ УДИРДАГЧИД	ЭНТРЕПРЕНЕРҮҮД	ИНТРАПРЕНЕРҮҮД
Үндсэн сэдэл	Албан тушаал ахих, одон шагнал авах	Хараат бус, боломж бүтээх, мөнгө олох	Хараат бус, байгууллагын шагнал авах
Хугацаа	Богино хугацааны	Дунд болон урт хугацааных, есөх, хөгжих, тогтворжих хүртэл 5-10 жилийн хугацаатай	Байгууллагын ажлын төлөвлөгөөт хугацаатай уялдаатай
Үүрэгт ажил	Шууд оролцоо гэхээс илүүтэй байгууллагыг төлөөлөх, хянах үүрэгтэй	Аливаа ажлуудад шууд оролцоотой	Байгууллагыг төлөөлөхөөс илүүтэй төслүүдэд шууд оролцоотой
Эрсдэл	Маш хянуур	Эрсдэлийг тооцоологч, даван туулагч	Эрсдэлийг тооцоологч, даван туулагч
Зэрэг, дэв	Чухал	Чухал биш	Бие даан ажиллах сонирхол
Алдаа, уналт	Алдаанаас зугтагч	Алдааг хүлээн зөвшөөрөгч	Бэлэн болох хүртлээ эрсдэлтэй алхмаас хол
Шийдвэр гаргалт	Шийдвэрийг бие даан гаргадаггүй	Мөрөөдлийн шийдвэрүүд гаргах хандлагатай	Бусдаар хүлээн зөвшөөрүүлэх сонирхолтой
Хэнд зориулагдсан	Бусдыг сэтгэл хангалуун байлгах	Өөрийгөө болон хамтрагчид, хөрөнгө оруулагчид, хэрэглэгчдээ сэтгэл хангалуун байлгах	Өөрийгөө болон байгууллагын захирлууд, санхүүжүүлэгчид, хэрэглэгчдээ сэтгэл хангалуун байлгах
Гэр бүлийн нөлөө	Гэр бүлийн зүгээс баталгаатай, тогтмол, өсөн нэмэгдэх орлогыг шаарддаг	Гэр бүлийн гишүүдийн нөлөө бараг үгүй	Гэр бүлийн гишүүдийн нөлөө бараг үгүй
Харилцаа	Удирдах-Удирдагдахуйн ёсон	Харилцан ойлголцол, хүндлэл, харилцан ашигтай	Удирдах-Удирдагдахуйн ёсоны хүрээнд харилцан ойлголцол, хүндлэл

• Нийгмийн энтрепренершип

Нийгэм, эдийн засгийн үнэ цэнийг хамтад нь бий болгох хүрээнд инновацлаг нийгмийн үйл хэрэг, арилжааны шинжтэй үйл ажиллагаа явуулах замаар нийгмийн асуудал, дутагдлуудыг засах,

ХАВСРАЛТ 3.

шийдэх, үүгээрээ орлого олох загвартай. Нийгмийн болж бүтэхгүй бүхий л асуудал уруу орохдоо эерэг, бүтээлч сэтгэлгээгээр үр дүн гаргахын төлөө зүтгэдэг. Тиймээс нийгмийн зарим нэг сөрөг бүлгүүдийн дарамт, шахалт, шүүмжлэл зэрэг эрсдэлүүдийг инновацлаг санаачилгаараа даван туулах шинэчлэл, өөрчлөлтийг тэргүүлэх үйл явц юм. Нийгмийн энтрепренершипийг олон талаас тодорхойлон тайлбарладаг.

- Ашгийн бус нийгмийн үнэ цэн бүтээхийн тулд хөрөнгө оруулалтын стратегийн шинэ хувилбар эсвэл менежментийн төлөвлөгөө хайх үйл явц

- Салбар хоорондын харилцаагаар арилжааны компаниудын нийгмийн хариуцлагын ажиллагаа

- Нийгмийн асуудлыг бууруулах, нийгмийн хувьслыг хялбаршуулах хэрэгсэл

- Хоёр төрлийн ялгаатай байдлаар ангилагддаг: **1)** хувийн хэвшлийн салбарт нийгмийн чиг баримжаа бүхий үйл ажиллагаа, **2)** байгууллагын үр ашгийг нэмэгдүүлэх, урт хугацаандаа тогтвортой байдлыг хангах үүднээс сайн дурын энтрепренерүүдийн үйл ажиллагаа.

Энтрепренерүүдийн ДАВУУ талууд ⁷:

- ХАРААТ БУС

- АМЖИЛТЫН МЭДРЭМЖ

- ХҮНДЛЭЛ ОЛОХ

- АШИГ ОЛОХ

- ХУВЬ ХҮНИЙ ТАСРАЛТГҮЙ ХӨГЖИЛ

- НИЙГЭМД ОРУУЛАХ ХУВЬ НЭМЭР

Энтрепренерүүдийн СУЛ талууд ⁸:

- ХАРААТ БУС МЭТ ХАРАГДАЖ БАЙГАА БОЛОВЧ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАГЧ, САНХҮҮЖҮҮЛЭГЧ БОЛОН ХЭРЭГЛЭГЧ, ХАРИЛЦАГЧДЫН БАЙНГЫН ДАРАМТАНД БАЙДАГ.

- БҮХ САЛБАР, МЭРГЭЖЛИЙН УР ЧАДВАР, МЭДЛЭГ, МЭДЭЭЛЭЛ, ТУРШЛАГЫГ ЯМАГТ СУРАЛЦАХ ШААРДЛАГАТАЙ.

- ТОМХОН ЦАР ХҮРЭЭТЭЙ ТӨСЛҮҮДИЙГ ЭХЛҮҮЛЭХ ХҮСЭЛТЭЙ БОЛОВЧ ИХЭНХДЭЭ БЭЛЭН НӨӨЦ, ЭХ ҮҮСВЭР БОЛОН ӨӨРИЙН ГАНЦААРДМАЛ БАЙДАЛ ХЯЗГААРЛАДАГ.

- ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ҮР АШИГТАЙ, ТОГТВОРТОЙ БОЛТОЛ БҮХ ЭРСДЭЛИЙГ ӨӨРӨӨ ҮҮРДЭГ.

- ИХЭНХДЭЭ ТУРШИЛТЫН БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХӨГЖҮҮЛЭХ ТӨСЛҮҮД ДЭЭР АЖИЛЛАДАГ ТУЛ ТЭР БОЛГОН АШИГ ОЛЖ ЧАДДАГГҮЙ.

- АЖЛЫН ЦАГ ГЭЖ БАЙХГҮЙ. НЭГ ӨДРИЙН 24 ЦАГ, АМРАЛТ, БАЯРЫН ӨДРҮҮДЭЭР ӨМНӨӨ ТАВЬСАН ЗОРИЛГЫН ТӨЛӨӨ АЖИЛЛАДАГ.

- АМЖИЛТЫН ӨМНӨ МАШ ОЛОН АЛДДАГ.

- ЭРҮҮЛ МЭНДДЭЭ БАГА АНХААРДГААС БИЕИЙН БОЛОН СЭТГЭЛ ЗҮЙН ЭМГЭГҮҮДТЭЙ БАЙХ НЬ ЭЛБЭГ.

ХАВСРАЛТ 4.

.....

ОРОН НУТАГ ДАХЬ ХЭРЭГЦЭЭ

НӨАТ-ИЙН БАРИМТ БҮРТГЭХ

ДОТУУР БАЙРНЫ БАГА НАСНЫ ХҮҮХДЭД
ТУСЛАХ

ХИЧЭЭЛИЙН ХОЦРОГДОЛ НӨХӨХ

ДОТУУР БАЙРНЫ УС ХАЛААХ

ХҮҮХЭД ЦЭЦЭРЛЭГ, СУРГУУЛИАС ГЭРТ
ХҮРГЭХ

УНДНЫ УС ЗӨӨХ

ГЭР ЦЭВЭРЛЭХ

АХМАД НАСТАНД ТУСЛАХ

ГАР УТАСНЫ АППЛИКЕШН СУУЛГАХ,
ТОХИРУУЛАХ

ХАШАА ЦЭВЭРЛЭХ, БУДАХ

ЦЭЦЭРЛЭГЖҮҮЛЭЛТ

ГЭР АХУЙН ТАВИЛГА ХЭРЭГСЭЛ ЗАСАХ

ЦАХИЛГААН ХЭРЭГСЭЛ ЗАСАХ

DDISH ТОХИРУУЛГА ХИЙХ

ДЭЛГҮҮРЭЭС БАРАА ХУДАЛДАН АВАХАД
ТУСЛАХ

КОМПЬЮТЕР ДЭЭР БИЧИГ БАРИМТ ШИВЭХ,
ХЭВЛЭХ

МАЛ ХАРИУЛАХ

ХАДЛАН ХАДАХ

НООС, НООЛУУР САМНАХ

ТҮЛЭЭ ТҮҮХ, БЭЛТГЭХ

МАЛЫН ХАШАА ХОРОО БАРИХ, ЗАСВАРЛАХ,
ХӨР БУУЦ ГАРГАХ

ГОО САЙХНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ХАЛУУН УСНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ХУВЦАС ЗАСВАРЛАХ, ОЁХ

БАРИЛГЫН ЗАСВАР

СОЁЛЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ
ҮЙЛЧИЛГЭЭ

АРАГ ХЭМЖЭЭ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ

ЗУРАГ АВАХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ХООЛНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

КЛУБ АЖИЛЛУУЛАХ (ШАТРЫН, НААМАЛ
УРЛАЛЫН ГЭХ МЭТ

МОРЬ УНАХАД СУРГАХ СУРГАЛТ

МАЛЫН АРЧИЛГААНЫ СУРГАЛТ

АСАРГАА, СУВИЛГААНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

НОМЫН САНГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ

РАДИО СТАНЦ

ХОГ АНГИЛАЛ

ХОГ ЦЭВЭРЛЭХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

ХҮҮХДИЙГ ИВЭЭХ САНГИЙН “ЭНТРЕПРЕНЕРШИПД СУУРИЛСАН ХУВЬ ХҮНИЙ УР ЧАДВАР” ТӨСЛИЙН ЗАРИМ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙН ЖИШЭЭ

Бизнесийн түүхийн талаар

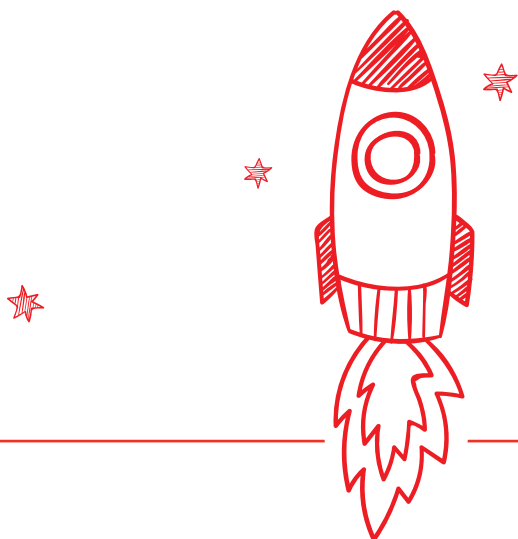
► Тухайн бизнесийн байгууллагыг хэзээ байгуулсан бэ?

Эхний үе шат

- Зорилтот сумын 14-25 насны иргэн байх
- Зорилтот сумын ЕБС-ийн 14-19 насны сурагч байх
- Энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадвар хөгжүүлэх сургалтад хамрагдсан байх
- Төслийн баг нь 3-6 хүний бүрэлдэхүүнтэй, тэдгээрийн тал нь эмэгтэй байх
- Баг нь удирдагчтай байх
- Төслийн хугацаа 3-6 сар байх
- Төслийн санал нь өгөгдсөн загварын дагуу бүрэн боловсруулагдсан байх
- Төслийн санаа нь зорилтот сумын байгаль орчин, нийгэм, хүүхэд хамгаалалд ямар нэг сөрөг нөлөөгүй байх

Хоёр дахь үе шат

- Төслийн санааг хэрэгжүүлэх салбар нь тухайн сумын хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл болон эдийн засгийн хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөтэй нийцтэй байх
- Тодорхой хэмжээний ашигтай ажиллах боломжтой байх
- Бүтээлч, шинэлэг санаатай байх
- Хүний нөөцтэй байх (Багийн гишүүдийн ажил үүрэг, хариуцлага тодорхой, тэгш хуваарилалттай байх)
- Төслөө танилцуулах ур чадвар сайтай байх
- Төсөл 6 сар тогтвортой хэрэгжих боломжтой байх, шаардлагатай нөөц тухайн орон нутагт байдаг, энэ нөөцийг сумын засаг захиргаа болон сургуулиар дамжуулан ашиглах боломжтой (ялангуяа сургуулиас гадуур байгаа хүүхэд залуучуудад энэ их чухал шалгуур)

Танд
АМЖИЛТ
ХҮСЬЕ.

ОРОН НУТГИЙН ӨСВӨР ҮЕИЙНХЭНД ХУВЬ
ХҮНИЙ УР ЧАДВАР, ЭНТРЕПРЕНЕРШИПИЙН
БОЛОВСРОЛ ОЛГОХ ТӨСӨЛ

 Вебсайт: www.savethechildren.mn

 Facebook: Save the Children in Mongolia

 Twitter: Save the Children MN

 Утас: 11-329365